

รายงานวิจัยเรื่อง

คลังแผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ใน
ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย
พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545

Map Archive Showing Lexical Variation in
Central Thai and Non-Central Thai Dialects of Northeastern Thailand
in 1979 and 2002

ผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวิไล ธีระโรจนารัตน์

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มรว.กัลยา ดิงศภัทัย

กันยายน 2567

ชื่องานวิจัย: **คลังแผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทย
ถิ่นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545**

ชื่อผู้วิจัย: รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวิไล ชีระโรจนรัตน์

ชื่อผู้เชี่ยวชาญที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภักดิ์

เดือนและปีวิจัยที่ทำเสร็จ: กันยายน 2567

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างคลังแผนที่การแปรของคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 รายหน่วยย่อย จำนวน 95 หน่วยย่อย การสร้างแผนที่ภาษาไทยถิ่นใช้เกณฑ์คำศัพท์ตามหลักวิธีทางภาษาศาสตร์ แบ่งภาษาไทยถิ่นออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นกลาง และ ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง อาจกล่าวโดยสรุปว่า งานวิจัยชิ้นนี้มีลักษณะเด่นดังนี้ คือ 1) เป็นการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำแผนที่เชิงเลข (digital map) ในรูปแบบแผนที่ภาษาไทยถิ่นและแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นของประเทศไทย 2) กระบวนการวิจัยใช้การบูรณาการความรู้ระหว่างศาสตร์ 2 แขนง อันได้แก่ ภาษาศาสตร์ และ ภูมิศาสตร์ นับว่าเป็นงานวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ในเชิงเทคนิควิธีการ ซึ่งเป็นการนำเสนอทางเลือกใหม่ และเป็นแนวทางสำหรับนักวิจัยวิทยาภาษาถิ่นและนักภาษาศาสตร์ที่มีความสนใจในการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาช่วยในการวิเคราะห์การแปรของคำศัพท์ภาษาถิ่น 3) งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการเลือกศึกษาเฉพาะบางบริเวณ เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ แต่งานวิจัยนี้ศึกษาครอบคลุมพื้นที่ในระดับภูมิภาค และใช้ข้อมูลหน่วยย่อยจำนวนมากในการวิเคราะห์และจัดทำคลังข้อมูลแผนที่ภาษา ผลลัพธ์ที่ได้จากงานวิจัย ได้แก่

- แผนที่ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) พ.ศ. 2522
- แผนที่ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) พ.ศ. 2545
- แผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545

ผลลัพธ์ที่ได้จากงานวิจัย สามารถใช้เป็นหลักฐานและข้อมูลอ้างอิงการใช้ภาษาไทยถิ่นของคนในพื้นที่ภาคอีสานใน พ.ศ. 2522 - 2545 ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดคือ การเปรียบเทียบข้อมูล 2 เวลา เป็นข้อมูลในอดีตซึ่งอาจไม่สะท้อนถึงการใช้ภาษาไทยถิ่นในปัจจุบัน หากมีการสำรวจและเก็บข้อมูลใหม่ในช่วงเวลานี้ (พ.ศ. 2567) จะทำให้เห็นภาพการแปรของคำศัพท์ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ แผนที่ภาษาไทยถิ่นที่สร้างขึ้นในงานวิจัยนี้ ใช้เกณฑ์คำศัพท์ หากใช้เกณฑ์อื่น เช่น สระ วรรณยุกต์ อาจจะทำให้ผลลัพธ์แผนที่ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) แตกต่างออกไป

Project Title: **Map Archive Showing Lexical Variation in Central Thai and Non-Central Thai Dialects of Northeastern Thailand in 1979 and 2002**

Name of the researcher: Assoc. Prof. Sirivilai Teerarojanarat, PhD

Name of the advisor: Asst. Prof. M.R. Kalaya Tingsabadh, PhD

Research date: September 2024

Abstract

The main objective of this research is to establish a repository of lexical variation maps in Central Thai and Non-Central Thai dialects of Northeastern Thailand in 1979 and 2002 on a semantic unit basis, consisting of 95 semantic units. The creation of Thai dialect maps employs lexical criteria following linguistic principles, categorizing Thai dialects into two groups: Central Thai (CT) and Non-Central Thai (NCT) dialects. The distinctive features of this research are as follows: 1) It applies Geographic Information System (GIS) to develop and enhance the efficiency of creating digital maps in the form of Thai dialect maps and lexical variation maps of Thailand. 2) The research process integrates knowledge from two disciplines, linguistics and geography, contributing to the creation of new technical methodologies. This presents novel options and avenues for dialectologists and linguists interested in utilizing GIS for lexical variation analysis. 3) While most of the research have focused on specific areas such as villages, sub-districts, or districts, this study covers a regional level and employs several semantic unit data for analysis and map data creation. The outcomes of the research include:

- Thai dialect maps (Central Thai (CT) and Non-Central Thai (NCT) dialects) in 1979.
- Thai dialect maps (Central Thai (CT) and Non-Central Thai (NCT) dialects) in 2002.
- Thai dialect Maps showing lexical variation in Central Thai and Non-Central Thai Dialects in 1979 and 2002

The research results serve as evidence and reference data for the use of Thai dialects by people in the northeastern region of Thailand in 1979 and 2002. However, a limitation of this study is the comparison of data from two past dates, which may not reflect current Thai dialect usage. Conducting new surveys and collecting data in the present day (e.g. in 2024) would provide a more comprehensive picture of lexical variation. Additionally, the Thai dialect maps created in this research use lexical criteria. If other criteria were used, such as consonant-vowel units, the results of the dialect map (Central Thai and non-Central Thai dialects) would likely differ.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยรู้จักและเรียนรู้ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นเป็นครั้งแรกจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภักดิ์ อาจารย์ประจำของภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่สมัยที่ผู้วิจัยเริ่มทำงานเป็นอาจารย์ใหม่ ๆ ที่คณะอักษรศาสตร์ โดยผู้วิจัยในฐานะนักภูมิศาสตร์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภักดิ์ ในฐานะนักภาษาศาสตร์ได้ทำงานวิจัยด้านภาษาถิ่นร่วมกันเรื่อยมา ตั้งแต่ราว พ.ศ. 2545 จนถึงปัจจุบัน งานวิจัยเน้นการนำเอาภูมิศาสตร์และเทคโนโลยีภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภักดิ์ กรุณารับเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ปรึกษา รวมทั้งให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้วิจัยมาโดยตลอด โดยเฉพาะในส่วนของทฤษฎีคำศัพท์ตามวิธีการทางภาษาศาสตร์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล ผู้เชี่ยวชาญภาษาไทยถิ่นอีสานที่กรุณาให้คำปรึกษาเกี่ยวกับคำศัพท์ต่าง ๆ ที่พบในพื้นที่ศึกษา อีกทั้ง ผู้วิจัยขอขอบคุณนางสาววนิดา เลิศพัฒน์มงคล ในฐานะผู้ช่วยวิจัยหลัก ซึ่งช่วยทำงานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีตามระยะเวลาที่กำหนด

ขอขอบคุณข้อมูลคำศัพท์จาก “โครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น” ข้อมูลแผนที่ภาษาไทยถิ่นอีสานใน พ.ศ. 2522 ซึ่งจัดทำโดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีหัวหน้าโครงการ คือ ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ณ ภาณุพงศ์ นอกจากนี้ ขอขอบคุณแผนที่เขตการปกครองซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากกระทรวงมหาดไทย

และการดำเนินการวิจัยนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้ หากไม่ได้รับเงินทุนสนับสนุนการวิจัยจาก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งการดำเนินการวิจัยใช้ระยะเวลาประมาณ 1 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2566–2567 ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณแหล่งทุนที่กล่าวมา ณ ที่นี้ด้วย

งานวิจัยนี้เป็นความรับผิดชอบของผู้วิจัยแต่ผู้เดียว หากพบข้อบกพร่องอยู่บ้าง ผู้วิจัยต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาภาษาถิ่น โดยเฉพาะในการแสดงภาพรวมการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นในประเทศไทย ฐานข้อมูลภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นในประเทศไทย รวมถึงเป็นทางเลือกใหม่ในการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) มาประยุกต์ร่วมกับวิธีการทางภาษาศาสตร์เพื่อช่วยวิเคราะห์การแปรของภาษาถิ่นในประเทศไทย

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวิไล ชีระโรจนารัตน์

กันยายน 2567

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	i
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ii
กิตติกรรมประกาศ	iii
สารบัญ	iv
สารบัญตาราง	vii
สารบัญภาพ	viii
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.3 ขอบเขตการวิจัย	3
1.4 ข้อกำหนดเบื้องต้น	4
1.5 สมมติฐานหรือแนวเหตุผล	4
1.6 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	5
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ	5
1.8 คำนิยามของศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้	5
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	8
2.1 ภาษาที่ใช้ในประเทศไทย	8
2.2 ภาษาไทยถิ่นอีสาน	9
2.3 การแปรของคำศัพท์/การแปรของภาษาในด้านคำศัพท์และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.4 ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในงานภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น	14
2.4.1 การใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในงานภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น	14
2.4.2 ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	17
บทที่ 3 พื้นที่ศึกษา	24

	หน้า
บทที่ 4 วิธีดำเนินการวิจัย	34
4.1 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	34
4.1.1 ข้อมูลแผนที่เขตการปกครอง	34
4.1.2 ข้อมูลคำศัพท์ภาษาถิ่น	34
4.2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	39
4.2.1 การคัดเลือกหน่วยอรรถ	39
4.2.2 การวิเคราะห์คำศัพท์	43
4.2.3 การสร้างฐานข้อมูลแผนที่ภาษาไทยถิ่นและแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น	50
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล	57
5.1 ผลลัพธ์การวิจัย	57
5.1.1 แผนที่ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) และตารางสรุปคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) รายหน่วยอรรถ	58
5.1. 2 แผนที่และตารางแสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) ระหว่าง พ.ศ. 2522–2545	60
5.2 การอภิปรายผล	70
5.3 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	73
บรรณานุกรม	76
ภาคผนวก	
ภาคผนวกที่ 1: ตารางแสดงคำศัพท์ที่พบของหน่วยอรรถในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545	1-1
ตารางที่ 1.1 : คำศัพท์ที่พบของหน่วยอรรถใน พ.ศ. 2522	1-2
ตารางที่ 1.2 : คำศัพท์ที่พบของหน่วยอรรถใน พ.ศ. 2545 (คำศัพท์ที่พบของหน่วยอรรถเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)	1-9

	หน้า
ภาคผนวกที่ 2: คลังแผนที่ : แผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์และแผนที่ภาษาถิ่นราย หน่วยอรรถในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 จำนวน 95 หน่วยอรรถ	2-1
ตารางที่ 2.1 : ตารางแสดงหน่วยอรรถ จำนวน 95 หน่วยอรรถ	2-2
ภาพแผนที่ : แผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์และแผนที่ภาษาถิ่นรายหน่วยอรรถ จำนวน 95 หน่วยอรรถ	2-6
ภาคผนวกที่ 3: คลังแผนที่ : แผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นกลางและ ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย พ.ศ. 2522 และ 2545 จำนวน 95 หน่วยอรรถ	3-1
ตารางที่ 3.1 : ตารางแสดงหน่วยอรรถ จำนวน 95 หน่วยอรรถ	3-2
ตารางที่ 3.2 : คำอธิบายสัญลักษณ์ในแผนที่ เพื่อใช้อธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลง/ แปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นที่พบในพื้นที่ศึกษา	3-6
ภาพแผนที่ : แผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ ภาษาไทยถิ่นกลาง จำนวน 95 หน่วยอรรถ	3-7

๙๙๙๙๙๙๙๙๙

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 จังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทยใน พ.ศ. 2522 พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2566 (ปัจจุบัน)	27
3.2 จำนวนและร้อยละของประชากรจากการทะเบียน จำแนกตามภาค พ.ศ. 2555-2565	30
4.1 หน่วยอรรถที่ใช้ในโครงการ (หน่วยอรรถที่ 1 - 95)	39
4.2 ผลการแยก “คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Central Thai [CT]) และ “คำศัพท์ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Non-Central Thai [NCT]) จากข้อมูลคำศัพท์ที่สำรวจและสัมภาษณ์ของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522)	45
4.3 ผลการแยก “คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Central Thai [CT]) และ “คำศัพท์ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Non-Central Thai [NCT]) จากข้อมูลคำศัพท์ที่มีผู้ตอบแบบสอบถามของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” (พ.ศ. 2545)	45
4.4 คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางของหน่วยอรรถทั้งหมด (หน่วยอรรถที่ 1 - 95) ที่ใช้ในโครงการ	46
5.1 กระบวนการแปร/เปลี่ยนแปลงของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นที่พบในพื้นที่ศึกษา	58
5.2 ภาษาไทยถิ่นรายหน่วยอรรถ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545	62
5.3 การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น) รายหน่วยอรรถ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545	66

๙๙๙๙๙๙๙๙๙๙

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 รูปแบบของสัญลักษณ์หรือรูปลักษณะ (feature) 3 ประเภทที่ใช้แทนปรากฏการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่บนพื้นผิวโลก เช่น จุด (point) ใช้แทนตำแหน่งร้านค้า เส้น (line) ใช้แทนตำแหน่งเส้นถนน และ โพลีกอน (polygon) ใช้แทนขอบเขตของโรงเรียน	17
2.2 ชั้นข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	18
2.3 ตัวอย่างจุดเก็บข้อมูลซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเชิงพื้นที่ในรูปแบบที่และข้อมูลเชิงบรรยายในรูปข้อมูลภาษาถิ่น	19
2.4 ตัวอย่างการสอบถาม แสดงผล และเรียกดูข้อมูลแผนที่และข้อมูลตารางในแผนที่ฐานประเทศไทยในระดับตำบล จากภาพ ตำบลสองพี่น้อง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ใช้คำศัพท์คำว่า “ปาก” สำหรับหน่วยย่อย “ริมฝีปาก” (lip)	19
2.5 หลักการการนำเข้าข้อมูลจาก GPS ไปยัง GIS	20
2.6 แบบจำลองข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	20
2.7 เทคนิคการทำงานของฟังก์ชันการซ้อนทับ	21
2.8 เทคนิคการทำงานของฟังก์ชันการหลอมพื้นที่เข้าด้วยกัน	22
2.9 ตัวอย่างการใช้ฟังก์ชันการจำแนกประเภทข้อมูลหรือจัดกลุ่มข้อมูลพื้นที่ใหม่	23
3.1 แผนที่ภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทยแบ่งตามสภาพทางภูมิศาสตร์	25
3.2 แผนที่แสดงจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงเวลาที่ทำวิจัย (พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545) และในปีปัจจุบัน (พ.ศ. 2566)	26
3.3 สภาพทางภูมิศาสตร์และลักษณะภูมิประเทศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	28
3.4 โครงข่ายคมนาคมขนส่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	32
4.1 แผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ของหน่วยย่อย “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522)	36
4.2 Logbook ของคำศัพท์ของหน่วยย่อย “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522)	36
4.3 แผนที่เชิงเลข (digital map) ซึ่งสร้างด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อแสดงการกระจายของคำศัพท์ของหน่วยย่อย “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522)	37
4.4 แผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ของหน่วยย่อย “ฟักทอง” (พ.ศ. 2545)	38

ภาพที่	หน้า
4.5 การสร้าง field ชื่อ “2522CODE” สำหรับแผนที่ของหน่วยอรรถต่างๆ (พ.ศ. 2522) ใน ซอฟต์แวร์ ARCGIS	50
4.6 ตัวอย่างการลงรหัสว่า “CT” ใน field ชื่อ “2522CODE” ในแผนที่ของหน่วยอรรถ (พ.ศ. 2522) ใน ซอฟต์แวร์ ARCGIS	51
4.7 แผนที่การกระจายของคำศัพท์ และ ตารางรายละเอียด (attribute table) คำศัพท์ของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522) ใน ซอฟต์แวร์ ARCGIS	52
4.8 การเลือกข้อมูลคำศัพท์ในตารางรายละเอียด (attribute table) คำศัพท์ของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522) ใน ซอฟต์แวร์ ARCGIS ในที่นี้ยกตัวอย่างเลือก 2 คำศัพท์ คือ คำศัพท์ “ฟักทอง” และ “ผักทอง” จาก field “Wname”	53
4.9 ผลลัพธ์การลงรหัส “CT” ใน field “2522CODE” ให้แก่ record ที่ถูกเลือกในตารางรายละเอียด (Attribute table) คำศัพท์ของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522) ใน ซอฟต์แวร์ ARCGIS	53
4.10 ผลลัพธ์ (a) ตารางแสดงรายละเอียดข้อมูลภาษาไทยถิ่น และ (b) แผนที่ภาษาไทยถิ่นของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522) ในซอฟต์แวร์ ARCGIS	54
4.11 หลักการการแปลงข้อมูลในระดับตำบลให้เป็นตารางกริด	55
4.12 ตัวอย่างแผนที่ภาษาไทยถิ่นของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” (พ.ศ. 2545) ก่อน (a) และ หลัง (b) การแปลงข้อมูลภาษาถิ่นในระดับตำบลให้เป็นตารางกริดในซอฟต์แวร์ ARCGIS	55
5.1 ผลลัพธ์แผนที่ภาษาไทยถิ่นของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” (a) พ.ศ. 2522 และ (b) พ.ศ. 2545 (ซ้อนทับกับขอบเขตจังหวัด พ.ศ. 2545)	59
5.2 ผลลัพธ์แผนที่ที่แสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” ระหว่าง พ.ศ. 2522 - 2545 (ซ้อนทับกับขอบเขตจังหวัด พ.ศ. 2545)	61
5.3 แผนที่ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2522 ของหน่วยอรรถที่ 24 - 39 (แต่ละหน่วยอรรถซ้อนทับกับขอบเขตจังหวัดใน พ.ศ. 2545)	71
5.4 แผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 ของหน่วยอรรถที่ 24 - 39 (แต่ละหน่วยอรรถซ้อนทับกับขอบเขตจังหวัดใน พ.ศ. 2545)	73

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของการวิจัย

ภาษาถิ่นสะท้อนถึงความหลากหลายของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ วัฒนธรรม และภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและภูมิภาคของประเทศหนึ่ง ๆ ในมุมมองทางภูมิศาสตร์ ภาษาถิ่นจัดได้ว่าเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งบนพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงถิ่นที่อยู่ของผู้พูดที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และโลกทัศน์ของแต่ละท้องถิ่น ภาษาถิ่นจึงเป็นความภาคภูมิใจและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละพื้นที่ ดังนั้น การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาถิ่นจึงมีความสำคัญในการรักษามรดกทางภาษาและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและภูมิภาคเหล่านั้นไว้ ในห้วง 4 – 5 ทศวรรษที่ผ่านมา นักภาษาศาสตร์ศึกษาวิจัยภาษาไทยถิ่นในแง่มุมต่าง ๆ เช่น การศึกษารูปแบบของคำศัพท์ การกระจายการใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นในพื้นที่หนึ่ง ๆ การสร้างเส้นแบ่งเขตภาษา (isogloss) และ แนวแบ่งเขตภาษา (dialect boundary) นอกจากนี้ การศึกษาการแปรของภาษาถิ่น (dialect change) เช่น การแปรของคำศัพท์/วรรณยุกต์ของผู้พูดต่างวัยหรือเก็บข้อมูลคำศัพท์/วรรณยุกต์จากคนละช่วงเวลา ก็เป็นมุมมองหนึ่งที่นักภาษาศาสตร์ให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการแปรของคำศัพท์หรือวรรณยุกต์สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น ๆ ที่มีได้จำกัดเฉพาะเพียงการใช้ภาษา แต่อาจใช้บ่งชี้หรือแสดงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ วัฒนธรรม การเข้าถึงเทคโนโลยี วิถีชีวิต หรือทัศนคติของผู้พูดในถิ่นที่อยู่ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การศึกษาวิจัยภาษาถิ่นในบริบททางพื้นที่ (spatial context) เป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งสำหรับนักภาษาศาสตร์ การศึกษาวิจัยในบริบทดังกล่าวมักถูกละเลยหรือมองข้ามเนื่องจากข้อจำกัดของนักภาษาศาสตร์หรือนักวิทยาภาษาถิ่น ซึ่งมีได้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องแผนที่และการจัดการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ ทำให้การนำเข้า จัดเก็บ และนำเสนอผลลัพธ์ภาษาถิ่นในบริบททางพื้นที่ขาดความสมบูรณ์หรือเกิดความเพี้ยนขึ้น เช่น การระบุตำแหน่งที่อยู่ของผู้บอกภาษาและการสร้างแผนที่ผลลัพธ์มักทำอย่างคร่าว ๆ ร่างแผนที่ลงบนแผ่นกระดาษจึงทำให้การนำผลลัพธ์ไปใช้วิจัยต่อทำได้ยาก หรือความเพี้ยนอันเกิดจากการนำภาษาถิ่นจากข้อมูลต่างแหล่งซึ่งมีมาตราส่วนที่แตกต่างกันมาซ้อนทับกันเชิงพื้นที่ (spatial overlay) เพื่อวิเคราะห์สร้างแผนที่เส้นแบ่งเขตภาษาหรือแนวแบ่งเขตภาษา ความเพี้ยนดังกล่าวอาจส่งผลให้การวิเคราะห์ทำได้ยากหรือมีข้อจำกัด เช่น ซ้อนทับไม่ตรงกัน ตำแหน่งเพี้ยน และยังอาจทำให้แผนที่ผลลัพธ์ขาดความถูกต้องน่าเชื่อถือในเชิงตำแหน่ง เป็นต้น

เมื่อ พ.ศ. 2552 โครงการ GIS-based Linguistic Geography of Thailand ภายใต้การสนับสนุนของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เริ่มขึ้นเพื่อส่งเสริมการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System [GIS]) ในงานด้านภาษาล้าน โครงการส่งเสริมการรวมตัวของนักวิชาการจาก 2 สาขาที่ความรู้ที่ต่าง กันเพื่อทำงานร่วมกัน ผู้รับผิดชอบโครงการในด้านภาษาศาสตร์ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มร.กัลยา ดิงศภักดิ์ ส่วนผู้รับผิดชอบโครงการในด้านภูมิศาสตร์ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวิไล อีระโรจนารัตน์ (ตำแหน่งในขณะนั้น) โดยผู้วิจัยทั้งคู่มีผลงานการวิจัยร่วมกันหลายชิ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาแม้ โครงการสิ้นสุดลง ต่อมา เมื่อ พ.ศ. 2554 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มร.กัลยา ดิงศภักดิ์ และ ผู้วิจัยได้เริ่มนำ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เข้ามาบูรณาการ ร่วมกับวิธีการทางภาษาศาสตร์เพื่อศึกษาการแปรของภาษาล้านใน เชิงพื้นที่ (spatial change of dialect) โดยทำวิจัยในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ พื้นที่แนวรอยต่อของ ภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสานของประเทศไทยดังปรากฏใน ผลงานวิจัยของ Teerarojanarat & Tingsabadh (2011b) และ Teerarojanarat & Tingsabadh (2012) ตามลำดับ จากนั้น ผู้วิจัยทั้งคู่ได้ศึกษาการแปรของคำศัพท์ (lexical change) ในพื้นที่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มเติมเนื่องจากความพร้อมของข้อมูลที่มีอยู่ ทั้งนี้ ใน พ.ศ. 2561 และ พ.ศ. 2562 ผล การวิเคราะห์ถูกนำเสนอและอภิปรายปากเปล่า (oral presentation) ในการประชุมกลุ่มปิด 2 ครั้งซึ่งจัดโดย นักภาษาศาสตร์ชาวญี่ปุ่น และเมื่อไม่นานมานี้ (พ.ศ. 2567) ก็มีผลงานวิจัยการวิเคราะห์การซ้อนทับการแปร ของคำศัพท์ภาษาล้านหลายหน่วยย่อย เพื่อแสดงภาพรวมการแปรของคำศัพท์ภาษาล้านในภูมิภาคนี้ (Teerarojanarat and Tingsabadh, 2024) ผลการวิจัยเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยทั้งคู่เข้าใจการแปรของภาษาล้านใน ด้านคำศัพท์ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มมากขึ้น สร้างองค์ความรู้ใหม่ทั้งในแง่เทคนิควิธีการและผล วิจัยการแปรของคำศัพท์ภาษาล้านเชิงพื้นที่

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อจัดทำแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นรายหน่วยย่อย เป็น การศึกษาต่อยอดงานวิจัยเดิมที่เคยศึกษาไว้เฉพาะในบางหน่วยย่อยหรือศึกษาไว้ในภาพรวม มีเทคนิควิธีที่ใช้ ในการศึกษาการแปรของศัพท์ในเชิงพื้นที่ที่แตกต่างไปจากการศึกษาวิจัยก่อนหน้านี้ ในการวิจัย จะใช้ข้อมูล คำศัพท์จำนวน 95 หน่วยย่อย ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งเก็บคนละช่วงเวลาโดย ข้อมูลห่างกัน 23 ปี (พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545) ในแต่ละหน่วยย่อย กำหนดว่าคำศัพท์เป็นภาษาใดภาษา หนึ่ง ใน 2 กลุ่ม คือ “ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Central Thai) และ “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Non-Central Thai) จากนั้น นำข้อมูลภาษาในแต่ละหน่วยย่อยมาเปรียบเทียบกันในเชิงพื้นที่ การวิจัยใช้การบูรณา การนำหลักความรู้ทางภูมิศาสตร์และระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System [GIS]) มาผนวกกับวิธีการวิเคราะห์คำศัพท์ทางภาษาศาสตร์เพื่อสร้างผลลัพธ์คลังแผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ ภาษาไทยถิ่นระหว่าง 2 เวลา แสดงผลลัพธ์ในรูปแบบแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นรายหน่วยย่อย ผลลัพธ์ที่ได้จะช่วยให้ภาษาศาสตร์เห็นภาพได้ชัดเจนเกี่ยวกับสถานภาพการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น

และการเปลี่ยนแปลงการใช้คำศัพท์ของหน่วยย่อยต่าง ๆ เช่น คำศัพท์ของหน่วยย่อยใดเปลี่ยนแปลงหรือคงเดิมในช่วงระยะเวลาที่ศึกษา อนึ่ง งานวิจัยการจัดทำแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นที่ทำขึ้นนี้ครอบคลุมภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยทั้งภาค ทั้งนี้ ยังไม่ได้มีผู้ใดหรือหน่วยงานใดจัดทำมาก่อน ผลลัพธ์ของงานวิจัยชิ้นนี้จะสามารถใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงเชิงประจักษ์ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง/การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อนักภาษาศาสตร์ นักวิทยาภาษากลุ่ม ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี และสามารถนำผลการศึกษาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดงานวิจัยต่อยอดในแง่มุมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นและแสดงผล (นำมาจัดทำ) ในรูปแบบที่เชิงเลขแสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นรายหน่วยย่อย
2. เพื่อนำเสนอทางเลือกในการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) มาประยุกต์ร่วมกับวิธีการทางภาษาศาสตร์ เพื่อช่วยวิเคราะห์การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1. งานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะการแปรของภาษาไทยถิ่นระหว่าง “ภาษาไทยถิ่นกลาง” และ “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์
2. ข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัยนี้ นำมาจากผลการเก็บรวบรวมข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 โครงการก่อนหน้านี้ (พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545)
3. ในข้อเสนอของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้การบูรณาหลักการทางภูมิศาสตร์ และ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System [GIS]) มาผนวกกับวิธีการวิเคราะห์คำศัพท์ทางภาษาศาสตร์ เพื่อจัดทำแผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น

1.4 ข้อกำหนดเบื้องต้น

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย นำมาจากฐานข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ 2 แหล่ง

แหล่งแรก คือฐานข้อมูลเชิงเลขใน “โครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น” ซึ่งประกอบด้วยแผนที่เชิงเลข (digital map) แสดงการกระจายของคำศัพท์จำนวน 170 หน่วยย่อย พ.ศ. 2545 ฐานข้อมูลชุดนี้เก็บข้อมูลคำศัพท์และใช้ขอบเขตตำบลเป็นตัวแทนตำแหน่งของข้อมูลคำศัพท์บนแผนที่

แหล่งที่ 2 คือ ฐานข้อมูลเชิงเลขใน “โครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น” จากคลังแผนที่ภาษาไทยถิ่นอีสาน พ.ศ. 2522 ซึ่งประกอบด้วยแผนที่เชิงเลข (digital map) แสดงการกระจายของคำศัพท์จำนวน 298 หน่วยย่อย โดยใช้ตารางกริดเป็นตัวแทนตำแหน่งของข้อมูลคำศัพท์บนแผนที่ อนึ่งแผนที่ภาษาไทยถิ่นอีสาน พ.ศ. 2522 ดำเนินการรวบรวมและบันทึกบนแผ่นกระดาษ โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้รับเงินสนับสนุนการวิจัยจากมูลนิธิฟอร์ด หัวหน้าโครงการคือ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ภาณุพงศ์ ผู้ร่วมโครงการ ได้แก่ คณาจารย์ของภาควิชาภาษาศาสตร์ทุกท่านในขณะนั้น ผลการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลคำศัพท์แสดงลงในแผนที่แผ่นกระดาษ ยากต่อการนำไปใช้ศึกษาต่อยอดร่วมกับงานวิจัยอื่นหรือขยายผลการศึกษา ต่อมา “โครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น” จึงได้นำข้อมูลแผนที่กระดาษดังกล่าว มาจัดทำเป็นแผนที่เชิงเลข (digital map) เพื่อความสะดวกในการใช้งานต่อไป

2. งานวิจัยแบ่งภาษาถิ่นเป็น 2 ประเภท คือ “ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Central Thai) และ “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Non-Central Thai) อนึ่ง ในงานวิจัยนี้ คำว่า “ภาษาไทยถิ่นกลาง” หมายถึงภาษาไทยถิ่นที่ใช้กันอยู่ในภาคกลาง (Central Thai dialect) ซึ่งรวมถึงภาษาไทยมาตรฐาน¹ (Standard Thai) ส่วนคำว่า “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” หมายถึง ภาษาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ “ภาษาไทยถิ่นกลาง” ซึ่งได้แก่ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ รวมถึงภาษาตระกูลอื่นที่พบในพื้นที่ศึกษา อย่างไรก็ตาม ภาษาไทยถิ่นอีสานจัดได้ว่าเป็นภาษาถิ่นหลักที่พบในพื้นที่วิจัย (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ติสสมหาเถระ) 2541)

1.5 สมมติฐานหรือแนวเหตุผล

การแปรหรือการเปลี่ยนแปลงของภาษาเป็นการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา อันเป็นธรรมชาติของภาษา (Falk 1973) การเปลี่ยนแปลงของภาษาสังเกตได้จากการเปรียบเทียบภาษาที่ใช้ในปัจจุบันกับภาษาที่ใช้ใน

¹ ภาษากรุงเทพฯ จัดเป็นภาษาไทยมาตรฐานของประเทศไทยในปัจจุบัน (พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2557)

อดีต (สมทรง บุรุษพัฒน์ 2543) ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่าการเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์ในช่วงเวลาประมาณ 20 ปี น่าจะช่วยให้เห็นการแปร/การเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในพื้นที่ศึกษาได้

1.6 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ARCGIS 10.7.1
2. โปรแกรม Microsoft Excel

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ผลการวิจัยนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในการบูรณาการเทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) กับวิธีการทางภาษาศาสตร์ที่มีอยู่เดิมเพื่อศึกษาการแปรของคำศัพท์ระหว่าง 2 ช่วงเวลา เน้นวิธีการนำเข้า สร้างและนำเสนอผลลัพธ์แผนที่ภาษาในบริบททางพื้นที่ วิธีการดังกล่าวนับได้ว่าเป็นทางเลือกใหม่ในการเพิ่ม ประสิทธิภาพการศึกษาภาษาศาสตร์และภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นต่อไป
2. ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแหล่งอ้างอิงเกี่ยวกับการแปรของภาษาถิ่นในด้านคำศัพท์ ระหว่าง “ภาษาไทยถิ่นกลาง” และ “ภาษาถิ่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย
3. ผลการวิจัยเป็นแผนที่เชิงเลข (digital map) สามารถนำไปใช้ร่วมกับข้อมูลแผนที่เชิงเลขชนิดอื่น ๆ ได้โดยง่าย เช่น แผนที่ถนนของกระทรวงคมนาคม แผนที่เขตการปกครองของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย แผนที่ภูมิประเทศของกรมแผนที่ทหาร
4. ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่องานวัฒนธรรมศึกษาของไทย การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ สถานภาพของภาษาถิ่นไทยในปัจจุบัน ตลอดจนผู้ที่รับผิดชอบการบริหารงานด้านวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ รวมทั้งหน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น งานด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการศึกษา เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม อนึ่ง ฐานข้อมูลและคลังแผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทย ถิ่นที่สร้างขึ้นในงานวิจัยนี้ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบาย แผน หรือกิจกรรมเพื่อคงหรือ อนุรักษ์ไว้ซึ่งภาษาไทยถิ่นต่อไป

1.8 คำนิยามของศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย

ศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ส่วนใหญ่ตัดแปลงหรือใช้ศัพท์ที่กำหนดนิยามโดย วิจิตร ณ ภาณุพงศ์ (2529: 24-26) สมทรง บุรุษพัฒน์ (2535: 16-17, 2543: 171-194) และ ชลิดา (2533: 8) ดังนี้

ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น (dialect geography) คือ แขนงวิชาหนึ่งที่ใช้ในการศึกษาภาษาถิ่น เป็นการศึกษาความแตกต่างของภาษาถิ่นในท้องที่ที่กำหนดอย่างมีระบบ

หน่วยอรรถ (semantic unit) คือ หน่วยความหมาย แต่ละหน่วยอรรถอาจแทนด้วย 1 ศัพท์ หรือมากกว่าก็ได้

คำหรือคำศัพท์ คือข้อมูลที่ปรากฏในแบบสอบถามยังไม่ได้ผ่านขั้นตอนในการวิเคราะห์ศัพท์

รูปแบบ (variant) คือ รูปของศัพท์เดียวกัน ความแตกต่างของรูปแบบอาจอยู่ที่พยัญชนะ และ/หรือสระ หรือจำนวนพยางค์ หรืออยู่ที่รูปคำ หรือลำดับคำก็ได้

การกระจายของคำศัพท์ (lexical variation) คือ รูปแบบของคำศัพท์ของหน่วยอรรถหนึ่ง ๆ ในบริเวณต่าง ๆ ของพื้นที่ศึกษา

แผนที่การกระจายของคำศัพท์ (lexical variation map) คือ แผนที่ที่ใช้แสดงรูปแบบของคำศัพท์ของหน่วยอรรถหนึ่ง ๆ ในบริเวณต่าง ๆ ของพื้นที่ศึกษา

แผนที่ภาษา (language map) คือ แผนที่ที่ใช้แสดงบริเวณที่มีการพูดภาษาต่าง ๆ

ภาษาถิ่น คือ ภาษาย่อยของภาษาที่แตกต่างกันตามท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ผู้พูดภาษานั้นอาศัยอยู่

ภาษาไทยถิ่น คือ ภาษาถิ่นที่พูดในประเทศไทย ภาษาไทยถิ่นที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นกลาง และ ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง

- **ภาษาไทยถิ่นกลาง** (Central Thai [CT]) คือ ภาษาถิ่นที่พูดโดยคนส่วนใหญ่ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย ในงานวิจัยนี้ ภาษาไทยถิ่นกลางยังรวมถึง ภาษากทม. ซึ่งจัดเป็นภาษาไทยมาตรฐาน (Standard Thai) ของประเทศไทยในปัจจุบันอีกด้วย
- **ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง** (Non-Central Thai (NCT)) สำหรับในงานวิจัยนี้ คือ ภาษาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ รวมถึง ภาษาชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในตระกูลภาษาไท² นอกจากนี้ ในงานวิจัยนี้มีการกล่าวถึง บริเวณที่มีการเก็บข้อมูลว่าใช้ภาษาตั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไป หมายถึง บริเวณดังกล่าวมีการปะปนกันของภาษาถิ่นใด ๆ ตั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไป ก็จัดรวมอยู่ในกลุ่มนี้ด้วย

²ในงานวิจัยนี้ได้จัดรวมข้อมูลชนกลุ่มน้อยที่พบในประเทศไทยเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของภาษาไทยถิ่นอื่น ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ (1) ฐานข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาพื้นบ้านที่นำมาใช้ในโครงการ พบว่ามีคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยปะปนอยู่บ้างแต่ในปริมาณที่น้อยมาก คือ ในแต่ละหน่วยอรรถพบการใช้คำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไม่เกินร้อยละ 1.5 ของข้อมูลที่เก็บจากระดับตำบลทั่วประเทศ (2) การศึกษาในเรื่องคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไม่ได้เป็นวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ ด้วยเหตุผล 2 ข้อข้างต้น จึงจัดบริเวณที่พบข้อมูลคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไว้ในกลุ่มภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง (Non-Central Thai)

การแปรของภาษาไทยถิ่น (Thai dialect change) คือ การเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาไทยถิ่นจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่งเมื่อศึกษาผู้พูด (ผู้บอกภาษา) ต่างช่วงเวลาหรือต่างวัย (อายุ) วิธีวิจัยอาจเป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของภาษาในด้านคำศัพท์ เสียง ไวยากรณ์ และความหมาย อย่างใดอย่างหนึ่ง

แผนที่การแปรของภาษาไทยถิ่น (Thai dialect change map) คือ แผนที่ที่ใช้แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาไทยถิ่นจากภาษาถิ่นหนึ่งไปเป็นอีกภาษาถิ่นหนึ่งในบริเวณต่าง ๆ เมื่อศึกษาผู้พูด (ผู้บอกภาษา) ต่างช่วงเวลาหรือต่างวัย (อายุ)

การแปรของคำศัพท์ (lexical variation หรือ lexical change) คือ การเปลี่ยนแปลงการใช้คำศัพท์เมื่อศึกษาผู้พูด (ผู้บอกภาษา) ต่างช่วงเวลาหรือต่างวัย (อายุ) อนึ่ง ในงานวิจัยนี้ เนื่องจากการกำหนดว่าคำศัพท์ใดเป็นภาษาถิ่นใด ดังนั้น คำว่า “การแปรของคำศัพท์” และ “การแปรของภาษาถิ่น” ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ อาจใช้สลับกันไปมา แต่มีความหมายเหมือนกัน

แผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น (Lexical variation map) คือ แผนที่ที่ใช้แสดงการเปลี่ยนแปลงของการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นจากคำศัพท์หนึ่งไปเป็นอีกคำศัพท์หนึ่งในบริเวณต่าง ๆ เมื่อศึกษาผู้พูด (ผู้บอกภาษา) ต่างช่วงเวลาหรือต่างวัย (อายุ) ในงานวิจัยนี้ การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของภาษาถิ่นใช้วิธีการซ้อนทับในเชิงพื้นที่ (spatial overlay) ระหว่างแผนที่การกระจายของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น 2 เวลาภายใต้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) อนึ่ง ในงานวิจัยนี้ คำว่า “แผนที่การแปรของศัพท์” และ “แผนที่การแปรของภาษาถิ่น” มีความหมายเหมือนกัน อาจใช้สลับกันไปมา เพราะเป็นการวิเคราะห์การแปรของภาษาถิ่นด้านคำศัพท์

ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System [GIS]) คือ เทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์อย่างหนึ่งที่มีความสามารถต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวม จัดการ วิเคราะห์ และแสดงผลข้อมูลทางภูมิศาสตร์ในรูปแบบแผนที่และฐานข้อมูลแผนที่อย่างเป็นระบบ

แผนที่เชิงเลข หรือ แผนที่ดิจิทัล (digital map) คือ แผนที่ที่จัดเก็บและแสดงผลข้อมูลในระบบคอมพิวเตอร์ ทำให้สามารถเพิ่มเติม แก้ไข และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ อีกทั้ง สามารถปรับแต่งการแสดงผลได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว นอกจากนี้ ยังสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลแผนที่เชิงเลขกับหน่วยงานหรือผู้ใช้งานแผนที่ในคอมพิวเตอร์ระบบต่าง ๆ ได้โดยง่าย

๙๙๙๙๙๙๙๙๙๙

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ภาษาที่ใช้ในประเทศไทย (โดยเฉพาะภาษาไทยถิ่นอีสาน) การแปรของคำศัพท์/ภาษาและสถานภาพงานวิจัยด้านคำศัพท์ในส่วนที่เกี่ยวข้อง และ การนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้ในการงานภาษาถิ่น ทั้งนี้ ในส่วนที่ 1 และ ส่วนที่ 2 ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานต่อการศึกษาภาษาถิ่นในพื้นที่ต่าง ๆ และในส่วนที่ 3 ผู้วิจัยได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในการงานภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานความรู้ต่อการศึกษาภาษาถิ่นในพื้นที่ต่าง ๆ ตามกรอบงานวิจัย

2.1 ภาษาที่ใช้ในประเทศไทย

ผลการสำรวจวิจัยและรวบรวมข้อมูลภาษาในหนังสือ "แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย (Ethnolinguistic Mapping of Thailand)" (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2547) ซึ่งดำเนินการวิจัยในระหว่าง พ.ศ. 2536-2544 ได้สรุปไว้ว่า ภาษาที่ใช้ในประเทศไทยมีมากกว่า 70 กลุ่มภาษา ภาษาเหล่านี้ใช้กระจายอยู่ในส่วนต่างๆ ของประเทศ อนึ่ง นักภาษาศาสตร์แบ่งภาษาที่ใช้พูดกันในประเทศไทยเหล่านี้เป็นระดับชั้นทางภาษาได้ 3 ระดับ คือ ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาไทยถิ่น และภาษาพื้นบ้าน (Smalley 1988, 1994) อ้างถึงใน (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ 2543) ทั้งนี้ พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2557) ได้ให้ความหมายของภาษาที่ใช้พูดในประเทศไทย มีใจความดังนี้

- ภาษาไทยมาตรฐาน (Standard Thai) ถือว่าเป็นภาษาที่ถูกต้องมากที่สุดในระดับชาติและ ได้รับการยอมรับมากที่สุดของสังคม จัดเป็นภาษาใหญ่ใช้ทั่วประเทศ ใช้เป็นภาษาราชการและภาษาประจำชาติที่ใช้กันอยู่ในแวดวงสื่อสารมวลชนและสื่อต่าง ๆ โดยมีการจัดทำพจนานุกรม ตำราไวยากรณ์ หรือ กฎเกณฑ์อื่น ๆ ของการใช้ภาษา ปัจจุบัน ภาษากรุงเทพฯ ใช้เป็นภาษาไทยมาตรฐานของประเทศไทย
- ภาษาไทยถิ่น (Thai dialect) เป็นภาษาที่คนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นใช้พูดในชีวิตประจำวันและมีลักษณะบางประการที่ต่างจากภาษาย่อยของภาษาเดียวกันที่พูดในอีกถิ่นหนึ่ง ทั้งนี้ ภาษาไทยถิ่นที่ใช้กันอยู่ใน

ประเทศไทย นิยมเรียกชื่อตามความแตกต่างของสภาพภูมิศาสตร์หรือท้องถิ่นที่ผู้พูดอาศัยอยู่เป็นหลัก นักภาษาศาสตร์ไทยในปัจจุบันแบ่งภาษาไทยถิ่นในประเทศไทยเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ตามภูมิภาคของประเทศไทยจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน และ ภาษาไทยถิ่นใต้ (เรื่องเดช ปันเขื่อนขัตติย 2531, สมทรง บุรุษพัฒน์ 2543, สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2547) อนึ่ง ผลการสำรวจวิจัยและรวบรวมข้อมูลของ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2547) ในระหว่าง พ.ศ. 2536 – 2544 ได้สรุปไว้ว่าในประเทศไทยมีผู้พูดภาษาไทยถิ่นกลาง (ร้อยละ 39) ภาษาไทยถิ่นเหนือหรือคำเมือง (ร้อยละ 10) ภาษาไทยถิ่นอีสานหรือลาวอีสาน (ร้อยละ 28) และภาษาไทยถิ่นใต้หรือปักษ์ใต้ (ร้อยละ 9) ทั้งนี้ ไม่นับรวมภาษาไทยมาตรฐานซึ่งใช้กันอยู่ทั่วไปทั้งประเทศ นอกจากนี้ ยังมีภาษาประจำถิ่นที่ใช้ในบริเวณพื้นที่ขนาดเล็กหรือบริเวณชุมชนหนึ่ง ๆ เช่น ภาษาไทยถิ่นเชียงใหม่ เป็นภาษาถิ่นระดับจังหวัด ภาษาไทยถิ่นสันป่าตองเป็นภาษาถิ่นระดับอำเภอ อนึ่ง ในบรรดาภาษาไทยถิ่นทั้ง 4 กลุ่มนั้น ภาษาไทยถิ่นกลางเป็นรูปแบบหนึ่งที่ใช้กันในกรุงเทพฯ และได้รับการพัฒนาขึ้นมาเป็นภาษาไทยมาตรฐานหรือภาษากลางของประเทศ

- ภาษาพื้นบ้าน หมายถึงภาษาของชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ หรือชนกลุ่มน้อยที่กระจัดกระจายอยู่ในบริเวณส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทย เช่น ภาษาม้ง ภาษามอเก้น ภาษามลายูปาตานี ภาษาเขมรถิ่นไทย ภาษากะเหรี่ยง ภาษามอญ

2.2 ภาษาไทยถิ่นอีสาน

ภาษาหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน หรือนิยมเรียกว่า ภาษาอีสาน หรือภาษาลาวอีสาน ภาษาไทยถิ่นอีสานจัดเป็นภาษาไท-ลาว (Laotian) ตระกูลภาษาไท-กะได (Tai-Kadai Language Family) ของผู้พูดกลุ่มไทยลาว (หรือที่โดยทั่วไปเรียกว่า ชาวอีสาน) อนึ่ง ชาวอีสานจัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสาน ซึ่งถือเป็นกลุ่มผู้ที่พูดภาษาอีสานที่มีจำนวนมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ศุภชัย มานุษยวิทยาสลรินธร (องค์การมหาชน) 2566) ภาษาอีสานใช้พูดกันในชีวิตประจำวันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีภาษาพูดเป็นภาษาเดียวกับคนลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)³ ภาษาอีสานจึงจัดเป็นภาษาถิ่น (dialect) หลักและภาษาแม่ (mother tongue) ของชาวอีสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อนึ่ง งานปริยญาณิพนธ์ของไพฑูรย์ มีกุล (2517) ได้อ้างถึงงานวิจัยของ Charles

³ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มีผู้คนจากฝั่งลาวจำนวนมากถูกกวาดต้อนหรืออพยพเข้ามาในพื้นที่ภาคอีสานในปัจจุบันหลายระลอกนับตั้งแต่ในพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา เช่น ชาวเวียงจันทน์อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่เป็นจังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบัน รวมทั้งจังหวัดใกล้เคียง (Maha Sila Viravong 1959, ไพฑูรย์ มีกุล 2517) หลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดของการใช้ “ภาษาลาว” ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

F. Keyes (1980) เกี่ยวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่าง พ.ศ. 2505-2507 ว่าจำนวนผู้พูดภาษาอีสาน (ภาษาลาว) มีประมาณร้อยละ 95 ของประชากรทั้งภูมิภาค นอกจากนี้ ผลการสำรวจและรวบรวมข้อมูลภาษา ในระหว่าง พ.ศ. 2536 – 2544 ของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ (2547) พบว่า ประชากรในเขตภาค ตะวันออกเฉียงเหนือมีทั้งสิ้นกว่า 20 ล้านคน และมีผู้พูดที่ใช้ภาษาลาวอีสาน (กว่าสิบล้านคน) คิดเป็นร้อยละ 73 โดยประมาณ รองลงมา คือภาษาเขมรถิ่นไทย (ร้อยละ 7) ภาษาไทยกลาง (ร้อยละ 7) และภาษาไทยโคราช (ร้อยละ 3) และ ภาษาพื้นบ้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการใช้ภาษาอีสานเพื่อการพูดสื่อสาร ภาษาอีสานยังมี ตัวอักษรของตนเอง ได้แก่ ตัวอักษรไทยน้อย และ ตัวอักษรตัวธรรม ซึ่งสันนิษฐานว่าใช้มาอย่างน้อยตั้งแต่สมัย อยุธยาและสมัยสุโขทัยอีกด้วย อนึ่ง ภาษาอีสานมีสำเนียงที่แตกต่างกันออกไปตามบรรพบุรุษของท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ชาวภูไท (ผู้ไทย) ในจังหวัดมุกดาหารและนครพนม หรือสำเนียงอาจแตกต่างกันออกไปตามสภาพทาง ภูมิศาสตร์ที่มีอาณาเขตติดต่อ เช่น แถบจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ซึ่งมีชายแดนติดกับกัมพูชา สำเนียง และรากเหง้าของภาษาก็จะมีคำของภาษาเขมรปะปนอยู่ด้วย ส่วนด้านจังหวัดสกลนคร นครพนม มุกดาหาร หนองคาย เลย ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศลาว อีกทั้งมีชาวเวียดนามเข้ามาอาศัยอยู่ค่อนข้างมาก ก็จะมี สำเนียงภาษาอีสานอีกแบบหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ชาวอีสานจะมีภาษาพูดที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น แต่ ยังคงมีความคล้ายกันคือลักษณะของคำและความหมายต่าง ๆ ยังคงสื่อความถึงกันได้ทั่วทั้งภาค ด้วยเหตุ ดังกล่าวจึงทำให้ชาวอีสานต่างที่อยู่ต่างท้องถิ่นกัน สามารถสื่อสารกันได้เป็นอย่างดี (บำเพ็ญ ไชยรักษ์ 2562) นอกเหนือจากภาษาอีสานแล้ว ยังมีภาษาถิ่นของชาติพันธุ์อื่นในบริเวณพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วย เช่น ภาษาโซ่ (ทะวืง), ภาษากูย, ภาษาจีนแคะ, ภาษาญ้อ, ภาษาญ้อกร, ภาษาบรู, ภาษาเขมร, ภาษาญ้อ, ภาษา แสก, ภาษาข่า, ภาษาโย้ย, ภาษากะเลิง, ภาษาไทดำ, ภาษาไทยสำเนียงโคราช (Khorat dialect) อนึ่ง ภาษาไทยกลางนิยมใช้กันทั่วไปโดยเฉพาะในเมืองใหญ่และจังหวัดนครราชสีมาแต่ไม่ถือเป็นภาษาหลัก

2.3 การแปรของคำศัพท์/การแปรของภาษาในด้านคำศัพท์และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภาษามีการแปร (variation) (Trask 1994, อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2541) ภาษาที่ใช้ในปัจจุบันล้วนมี การแปรหรือเปลี่ยนแปลงไปจากภาษาที่ใช้ในอดีต อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2541: 18) ให้คำจำกัดความ “การ แปรของภาษา” ในหนังสือภาษาศาสตร์สังคม (Sociolinguistics) ไว้ดังนี้ “การแปรของภาษา (linguistic variation) หมายถึง การที่รูปในภาษาตั้งแต่ 2 รูปขึ้นไปอาจใช้แทนที่กันได้โดยไม่ทำให้ความหมายแก่นเปลี่ยน” ทั้งนี้ การแปรหรือการเปลี่ยนแปลงของภาษาที่เกิดขึ้นอาจเป็นการแปรในด้านคำศัพท์ เสียง ไวยากรณ์ และ ความหมาย (Trask 1994, วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์ 2533)

อนึ่ง การแปรในด้านคำศัพท์เป็นการเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับ การเปลี่ยนแปลงทางภาษาในด้านต่าง ๆ (วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์ 2533) ทั้งนี้ วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์ (2533) ตั้งข้อสังเกตว่า “คำ” เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของคน เราสามารถเห็นคำที่เพิ่งเกิดขึ้น

ใหม่ หรือ ผู้สูงอายุอาจรู้สึกว้าค่าบางคำที่เคยใช้เมื่อก่อนใช้น้อยลงหรือสูญหายไปแล้ว ดังนั้น การแปรในด้านคำศัพท์จึงสังเกตได้ง่ายที่สุดเมื่อเทียบกับการเปลี่ยนแปลงภาษาในด้านอื่น การแปรหรือการเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์สามารถเกิดขึ้นได้ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ การสูญคำ การสร้างคำ (การเพิ่มคำ) และการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ (ปราณี กุลละวณิชย์และคณะ 2550) สมทรง บุรุษพัฒน์ (2543) ได้อธิบายพร้อมยกตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงของคำไว้หลายลักษณะ เช่น เตอั้งโล่ เป็นสิ่งของที่หายากในปัจจุบัน จึงอาจจัดเป็น “คำพินสมัย” (archaic หรือ time-bound words) ในอนาคต นอกจากนี้ ยังมีคำที่ใช้เรียกสิ่งที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน แต่คนส่วนใหญ่ไม่ใช้คำนั้นเรียกแล้ว เรียกว่า “คำเก่า” (obsolete) เช่น อำแดง ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกผู้หญิงสาวโสดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า “คำพินสมัย” และ “คำเก่า” อาจเกิดการสูญคำหรือสูญศัพท์ (lexical loss) ในอนาคต นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงของภาษาอาจเกิดขึ้นในลักษณะ “การเพิ่มคำใหม่” (neologism) โดยนำเอาภาษาต่างประเทศ มาสร้างเป็นคำและปรับให้เข้ากับระบบเสียงของภาษาตน จนไม่มีลักษณะของภาษาต่างประเทศปรากฏหรือหลงเหลืออยู่ เรียกว่า “คำยืมที่ปรับเข้ากับภาษาแม่” (domesticated loan-word) หากมีการปรับเล็กน้อยเรียกว่า “คำต่างประเทศ” (foreign word) แต่ถ้ามีการนำคำจากภาษาแรกและภาษาต่างประเทศมารวมกันเรียกว่า “ภาษาผสม” (hybrid) เช่น โทรศัพท์ ส่วนคำว่า ลิฟท์ และ ทีวี เป็นคำที่ใช้เรียกสิ่งต่าง ๆ ซึ่งล้วนเป็นคำที่ยืมมาจากภาษาอังกฤษทั้งสิ้น

การแปรหรือการเปลี่ยนแปลงของภาษาที่กล่าวข้างต้น มีสาเหตุมาจาก 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยภายใน และ ปัจจัยภายนอก (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2541, สมทรง บุรุษพัฒน์ 2543) ปัจจัยภายใน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากตัวภาษาเอง เป็นการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา อันเป็นธรรมชาติของภาษา (Falk 1973) ภาษาไทยในปัจจุบันแตกต่างจากภาษาไทยในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นอย่างมากเพราะระยะเวลาห่างกันกว่าหลายร้อยปี เป็นต้น ส่วนปัจจัยภายนอก หมายถึง ปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งทำให้การใช้ภาษาของคนแปรหรือเปลี่ยนแปลงไป เช่น ถิ่นที่อยู่ ชาติพันธุ์ ชนชั้นทางสังคม การศึกษา อาชีพ อายุ เพศ สาเหตุของปัจจัยภายนอกอาจมาจากการอพยพย้ายถิ่นฐานเนื่องจากภาวะสงคราม โรคระบาด เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้ขาดการติดต่อกันทางภาษา จึงทำให้ภาษาแปรหรือเปลี่ยนไป นอกจากนี้ สาเหตุอาจเกิดจากการติดต่อกับต่างชาติ การไปมาหาสู่กันระหว่างถิ่น หรือการแต่งงานข้ามชาติ ซึ่งก่อให้เกิดการรับวัฒนธรรมต่างถิ่นและการผสมกันทางเชื้อชาติ อีกทั้ง การติดต่อกันระหว่างประเทศต่าง ๆ โดยประเทศหรือชนชาติที่มีวัฒนธรรมสูงกว่า มักถ่ายทอดวัฒนธรรมของตนให้แก่ประเทศหรือชาติที่มีวัฒนธรรมด้อยกว่า ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภาษาขึ้น

อนึ่ง ในทางภาษาศาสตร์ ภาษาถิ่นนับเป็นรูปแปร (variant) แบบหนึ่งที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของภาษาตามถิ่นที่อยู่ (สมทรง บุรุษพัฒน์ 2543) กัลยา ดิงศภทิพย์ (2525 : 449) ให้คำนิยาม “ภาษาถิ่น” ว่า “ภาษาถิ่นเป็นภาษาย่อยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของภาษาตามถิ่นที่อยู่ของผู้พูด” ทั้งนี้ การสูญคำ การเพิ่มคำ และ การยืมคำ เป็นสิ่งที่พบได้เมื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของภาษาถิ่นในด้านคำศัพท์ดังได้อธิบายในภาพรวม

ไว้ก่อนหน้านั้น เช่น คำว่า ดัง หรือ ตั้ง (ซึ่งมีความหมายว่า จมูก) ไม่พบแล้วในภาษาไทยมาตรฐาน (ภาษาไทย กรุงเทพฯ) หรือ ภาษาไทยถิ่นกลาง แต่ยังคงพบอยู่ในภาษาไทยถิ่นอีสาน (ดุสิตพร ชานโรศานต์ 2526, สมทรง บุรุษพัฒน์ 2543)

การเปลี่ยนแปลงของภาษา สืบเนื่องจากการเปรียบเทียบภาษาที่ใช้ในปัจจุบันกับภาษาที่ใช้ในอดีต เรียกว่า การศึกษาข้ามกาลเวลา (diachronic study) (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2543) วิธีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของภาษาตามแนวคิดภาษาศาสตร์สังคมของ Labov (1972) ทำได้ 2 รูปแบบ คือ การเปลี่ยนแปลงในเวลาเสมือนจริง และ การเปลี่ยนแปลงในเวลาจริง

การศึกษาในแบบแรกที่เรียกว่า การเปลี่ยนแปลงในเวลาเสมือนจริง (change in apparent time) ใช้วิธีเปรียบเทียบการแปรของภาษาในผู้พูดที่ต่างรุ่นหรืออายุ (age) กัน วิธีการนี้เป็นความพยายามในการเลียนแบบความแตกต่างของกาลเวลา จึงเสมือนความแตกต่างของกาลเวลาจริง Labov (1972 อ้างอิงจาก อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2541: 39) เสนอว่า ความเปลี่ยนแปลงของภาษาสามารถ สืบเนื่องจากการแปรของภาษาในคนที่ต่างรุ่นหรืออายุ (age) กัน ภาษาของผู้พูดที่มีอายุมากที่สุดเป็นตัวแทนของภาษาในอดีต ภาษาของผู้พูดวัยกลางคนเป็นตัวแทนของภาษาในปัจจุบัน และภาษาของผู้พูดที่อายุน้อยเป็นตัวแทนของภาษาในอนาคต ดังนั้น วิธีการศึกษาแบบการเปลี่ยนแปลงในเวลาเสมือนจริงโดยใช้ภาษาของคนต่างวัยหรือต่างอายุมาใช้ จะ สามารถใช้เป็นตัวบ่งชี้ความเปลี่ยนแปลงของภาษาได้ นอกจากนี้ การศึกษาด้วยวิธีต่างรุ่นหรืออายุ ยังทำให้สามารถเห็น การเปลี่ยนแปลงที่กำลังดำเนินอยู่ (change in progress) ได้ด้วย ส่วนแบบที่ 2 คือ การเปลี่ยนแปลงในเวลาจริง (change in real time) เป็นการศึกษาเปรียบเทียบการแปรของภาษาในพื้นที่ศึกษาต่างเวลา วิธีการนี้ทำได้ยาก เนื่องจากต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษายาวนาน เช่น การศึกษาห่างกัน 30 ปี จึงไม่ค่อยพบงานวิจัยในลักษณะนี้

ในกรณีของประเทศไทย งานวิจัยที่ศึกษาการแปรหรือการเปลี่ยนแปลงของภาษาในด้านคำศัพท์ ส่วนใหญ่ใช้วิธีเปรียบเทียบผู้พูดต่างวัยหรือผู้พูดต่างอายุมาใช้ในพื้นที่ต่าง ๆ โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาในระดับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด ไม่ค่อยพบงานวิจัยในระดับภูมิภาค ตัวอย่างงานวิจัย เช่น การวิเคราะห์การใช้คำของคนสามระดับอายุในภาษาไทยถิ่นเหนือ ในจังหวัดเชียงใหม่ (กัญญารัตน์ ปันทอง 2524) การเปรียบเทียบการใช้ภาษาระหว่างคนสามรุ่นในอำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร (พนอ เพชรสม 2526) การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้คำของคน 3 ระดับอายุในภาษาพวน ในจังหวัดลพบุรีและสิงห์บุรี (อุทัยวรรณ ตันหยง 2526) การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้คำของคนสามระดับอายุในภาษาไทยยวน ตำบลดอนแร่และตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี (วนิดา สารพร 2531) การศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์และการออกเสียงคำศัพท์ในภาษาถิ่นอุบลฯ ของคนสองระดับอายุในจังหวัดอุบลราชธานี (สุภรา สุวรรณ 2537) การศึกษาคำศัพท์ที่มีแนวโน้มจะเลิกใช้ในภาษาถิ่นระยอง จังหวัดระยอง (สุนทรี อุทมเดชา 2538) การเปลี่ยนแปลงการ

ใช้คำในภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามระดับอายุของผู้ใช้ภาษา (อัญชลีกร การัญญุมิ 2540) การเปลี่ยนแปลงคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นใต้ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตรัง (จริญญา ธรรมโชโต 2543) คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นของคนสามระดับอายุ ในตำบลควนธานี อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง (สายัณ สวมทอง. 2544) การศึกษาเปรียบเทียบการใช้คำของคนสามระดับอายุในภาษาไทยอีสาน จังหวัดชัยภูมิ (อรพันธ์ บวรรักษา 2545) การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเกาะสมุยตามถิ่นที่อยู่และอายุของผู้พูด (ศิริรัตน์ ชูพันธ์ 2547) การแปรของคำศัพท์และวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นโคราชตามรุ่นอายุและความสะดวกของการคมนาคม ในจังหวัดนครราชสีมา (รพีพร สิทธิ 2549) การเปลี่ยนแปลงการใช้คำศัพท์ ภาษาอุ้อของชาวบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม (ศรินยา จิตบรรจง และดุขฎิ กองสมบัติ 2551) คำศัพท์ที่กำลังสูญไป: ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางศัพท์ในภาษาไทยถิ่นที่พูดในจังหวัดน่าน (พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล 2556) การแปรการใช้ศัพท์ของคนสามระดับอายุในภาษาไทยดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี (สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ 2556) การแปรของศัพท์และเสียงในภาษาไทยถิ่นภูเก็ตตามอายุ (ฉลลิกา มหาพูนทอง 2559) การสูญคำศัพท์ของคำเรียกอาหารอีสาน ในตัวเมืองของจังหวัดขอนแก่น (รัตนา จันทรเทาว์ 2559) การแปรการใช้ศัพท์ของคนสามระดับอายุในภาษาผู้ไทกะปอง จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย (จริยา เสียงเย็น และสุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ 2560) การวิเคราะห์การสูญคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ในคำเรียกสิ่งแวดล้อมทางทะเล โดยเก็บข้อมูลจากผู้พูดในพื้นที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา (รัชนิฉาย เฉยรอด 2562)

ผลการศึกษาของงานวิจัยเหล่านี้ล้วนให้ข้อสรุปที่สอดคล้องกัน คือ 1) พบการแปรของคำศัพท์ 2) พบว่าในภาพรวมผู้พูดที่มีอายุน้อยใช้ภาษาดั้งเดิมมากกว่าผู้พูดที่มีอายุน้อย กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ผู้พูดที่มีอายุน้อยใช้ภาษาที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากกว่าผู้พูดที่มีอายุมาก และ 3) พบว่ามีการใช้คำศัพท์ภาษาไทยมาตรฐาน (ภาษาไทยกรุงเทพฯ) แทนที่คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นหรือภาษาพื้นบ้านมากขึ้น พบหรือมีแนวโน้มการสูญคำศัพท์เดิม และพบการเพิ่มคำ/ศัพท์ใหม่ 4) สันนิษฐานตรงกันว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นน่าจะมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคม สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ วิทยาการและความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทำให้ผู้บอกภาษาไม่ค่อยได้ใช้ภาษาไทยถิ่นในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่งผลให้สิ่งของเครื่องใช้หรือคำบางคำที่อาจเคยใช้ในภาษาไทยถิ่นหรือภาษาพื้นบ้านมาแต่เดิมนั้นเลิกใช้ไปหรือค่อยๆ สูญไป และมีคำศัพท์เรียกวัตถุสิ่งของใหม่เข้ามาแทนที่ ผลการศึกษาเหล่านี้ล้วนสอดคล้องกับข้อสรุปในงานวิจัยของ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2547) ที่ว่าภาษาเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยมีสาเหตุหลักมาจากอิทธิพลของภาษาไทยมาตรฐาน นโยบายภาษาในการจัดการศึกษาและสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของวิทยุและโทรทัศน์ที่เข้าถึงภายในครัวเรือนต่าง ๆ แม้อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล โดยเฉพาะภาษาพื้นบ้านซึ่งมีสถานะเสี่ยงต่อการเสื่อมสลาย

อนึ่ง ข้อสรุปที่ได้จากผลการศึกษาเหล่านี้ชี้ให้เห็นทิศทางการเปลี่ยนแปลงของภาษาที่ใช้ในประเทศไทย อย่างไรก็ดี ตัวอย่างงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นมิได้เน้นแสดงผลการศึกษาโดยใช้แผนที่หรือนามิต่างพื้นที่มาอธิบายปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของภาษา ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งนำเสนอการศึกษาการแปรของคำศัพท์ในมิติทางพื้นที่ หรืออีกนัยหนึ่งคือ การสร้างแผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นและการจัดทำผังแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นขึ้น โดยใช้วิธีการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลคำศัพท์ตามแนวทางภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น นอกจากนี้ ยังได้นำเอาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เข้ามาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์งานและแสดงผลลัพธ์ของโครงการวิจัยอีกด้วย ในหัวข้อย่อยถัดไป ผู้วิจัยจึงได้ให้เนื้อหาและพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในงานภาษาถิ่นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นพื้นฐานความรู้ต่อการศึกษาภาษาถิ่นในบริเวณต่าง ๆ ตามกรอบของงานวิจัยนี้

2.4 ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในงานภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น

2.4.1 การใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในงานภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น

ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น เป็นการศึกษาความแตกต่างของภาษาถิ่นที่แสดงผลการวิเคราะห์ลงในแผนที่ในรูปแบบแผนที่ภาษาและแผนที่ภาษาศาสตร์ (สมทรง บุรุษพัฒน์ 2543, สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ 2547) แผนที่ภาษา (language map) ใช้แสดงบริเวณที่มีการพูดภาษาต่าง ๆ ส่วนแผนที่ภาษาศาสตร์ (linguistic map) ใช้แสดงแผนที่ที่แสดงการแปรของคำศัพท์ เสียง (วรรณยุกต์) และ/หรือไวยากรณ์ของภาษา ในงานวิจัยด้านภูมิศาสตร์คำศัพท์ การแสดงผลมักแสดงใน 3 ลักษณะ ได้แก่ แผนที่การกระจายของคำศัพท์ แผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ และ แผนที่เส้น (แนว) แบ่งเขตภาษา

การศึกษาวิชาภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น เริ่มขึ้นครั้งแรกที่ประเทศเยอรมันเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จากนั้น การศึกษาภาษาถิ่นก็ขยายวงกว้างออกไปยังประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปและอเมริกา (Chambers and Trudgill 1980) สำหรับประเทศไทยนั้น แม้การศึกษาวิชาภาษาถิ่นมีมาแล้วประมาณ 50 ปี (สมทรง บุรุษพัฒน์ 2543, Kalaya Tingsabadh 1985) อย่างไรก็ตาม การนำเสนอผลงานวิจัยภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นในรูปแบบแผนที่เริ่มมีมาเมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา ผลงานที่ศึกษาภาษาถิ่นเชิงภูมิศาสตร์แทบทั้งหมดจะเป็นการศึกษาภาษาไทยถิ่น บริเวณที่มีการศึกษาภาษาถิ่นมาก ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษามักครอบคลุมบริเวณส่วนหนึ่งหรือครอบคลุมเฉพาะบริเวณรอยต่อระหว่างอำเภอ จังหวัด ใดจังหวัดหนึ่ง ภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง จนถึงครอบคลุมโดยรวมทั้งประเทศ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการเลือกพื้นที่ศึกษาภายในจังหวัดเดียว โดยงานวิจัยภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นซึ่งครอบคลุมข้อมูลทั้งประเทศมีจำนวนน้อยที่สุด งานวิจัยเหล่านี้มีการนำเสนอผลในรูปแบบของแผนที่การกระจายของคำศัพท์ แผนที่เส้นแบ่งเขต

คำศัพท์ หรือแผนที่เส้น (แนว) แบ่งเขตภาษาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือนำเสนอมากกว่าหนึ่งอย่างในงานวิจัยเดียวกัน (สมทรง บุรุษพัฒน์ 2543) ในที่นี้ ขอกล่าวถึงงานวิจัย 2 ชิ้น ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นงานวิจัยรุ่นบุกเบิกที่มีการนำแผนที่มาใช้ในการแสดงผลภาษาถิ่น ได้แก่ งานวิจัย “แผนที่ภาษาในประเทศไทย” (ธีระพันธ์ ล. ทองคำ และ เจอรี่ เกย์นี 2520) และ งานวิจัยวิทยานิพนธ์ของสมทรง บุรุษพัฒน์ (Somsong Krishnasreni 1978) ดังนี้

ธีระพันธ์ ล. ทองคำ และ เจอรี่ เกย์นี (2520) ได้จัดทำ “แผนที่ภาษาในประเทศไทย” โดยใช้แผนที่ฐานการแบ่งหน่วยบริหาร (พ.ศ. 2517) ของกรมแผนที่ทหาร การเก็บข้อมูลใช้วิธีส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังนายอำเภอของทุกอำเภอ พัฒนาการจังหวัดของทุกจังหวัด และมีชนชั้นชาวต่างประเทศที่ทำงานอยู่ในประเทศไทย เพื่อสอบถามข้อมูลว่ามีผู้พูดภาษาใดบ้างในบริเวณที่ผู้ตอบแบบสอบถามทำงานอยู่ ผลลัพธ์แสดงในรูปแผนที่การกระจายของกลุ่มชนต่าง ๆ ในระดับอำเภอ แผนที่ดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นต้นแบบการจัดทำแผนที่ภาษาของประเทศไทย และเป็นงานวิจัยพื้นฐานซึ่งก่อให้เกิดผลงานการค้นคว้าวิจัยภาษาตามท้องถิ่นต่าง ๆ ตามมาในระยะเวลาต่อมา

วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของสมทรง บุรุษพัฒน์ (Somsong Krishnasreni 1978) เรื่อง “A collection of Thai dialectal vocabulary by questionnaires” ถือได้ว่าเป็นผลงานวิจัยบุกเบิกอีกชิ้นหนึ่ง ซึ่งนำเสนอวิธีการศึกษาภาษาไทยถิ่นของประเทศไทยโดยแสดงผลการศึกษาในรูปแผนที่ การดำเนินการวิจัยทำโดยการศึกษารวบรวมคำศัพท์ของท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทยโดยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังครูใหญ่ของโรงเรียนต่าง ๆ ในทุกอำเภอทั่วประเทศไทย นับได้ว่างานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานริเริ่มการศึกษาภาษาถิ่นในแนวใหม่ (Tingsabadh 1985)

ต่อมา ในทศวรรษ 1990 เริ่มมีการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System [GIS]) เข้ามาใช้ในการจัดเก็บและแสดงผลข้อมูลภาษา ทั้งนี้ GIS เป็นหนึ่งในเทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์ที่มีความสามารถต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวม จัดการ วิเคราะห์ และแสดงผลข้อมูลทางภูมิศาสตร์อย่างเป็นระบบในรูปแบบแผนที่และฐานข้อมูลแผนที่ งานของ (Lee and Kretzschmar 1993) น่าจะเป็นงานวิจัยชิ้นแรก ๆ ที่ใช้ GIS เพื่อช่วยจัดเก็บและแสดงผลข้อมูลจากฐานข้อมูลภาษา LAMSAS (The Linguistic Atlas of the Middle and South Atlantic States) ซึ่งสำรวจและรวบรวมภาษาของผู้ที่พูดภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน (American English) ขนาดใหญ่ งานของ (Luo et al. 2000, Dahl and Vaselineva 2005, Wang et al. 2006, Radzi et al. 2014, Zaharani et al. 2018) ใช้ GIS ในการจัดเก็บและแสดงข้อมูลทางภาษา ในขณะที่บทความของ (Hoch and Hayes, 2010) อธิบายการนำ GIS ไปใช้กับงานภาษาศาสตร์ (geolinguistics) Luebbering et al (2013) ใช้ GIS ในการสร้างแผนที่ที่แสดงความหลากหลายทางภาษา (visualizing

linguistic diversity) และนำเสนอผลทั้งในแบบสองมิติและสามมิติ ตัวอย่างงานวิจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการนำเอา GIS มาใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงผลแผนที่เป็นหลัก

สำหรับประเทศไทย รวบรวมทศวรรษที่ผ่านมาเริ่มมีการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System [GIS]) เข้ามาใช้ในการจัดทำและแสดงผลข้อมูลภาษา งานวิจัยที่ใช้ GIS รุ่นแรก ๆ ได้แก่ ผลงานวิจัยเรื่อง "แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย (Ethnolinguistic Mapping of Thailand)" ของ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2547) ดำเนินการวิจัยในระหว่าง พ.ศ. 2536-2544 งานวิจัยชิ้นนี้ทำการเก็บและแสดงผลข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของชาติพันธุ์กลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งมีประมาณ 60 กลุ่ม จากข้อมูลที่สามารถรวบรวมกว่า 70,000 หมู่บ้าน จากนั้น นำข้อมูลมาจัดทำเป็นแผนที่ภาษา แสดงการกระจายตัวของทุกกลุ่มภาษาในระดับจังหวัด ภาค และภาพรวมของทั้งประเทศ งานวิจัยชี้ให้เห็นประโยชน์ที่ได้รับจากการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลและแสดงผลแผนที่

นอกจากนี้ บทวิจัยคัดย่อของ Tingsabadh et al. (2008) เรื่อง "Word Geography of Thailand" และบทความวิจัยนำร่องในโครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น เรื่อง "การพัฒนาฐานข้อมูลภูมิศาสตร์ด้านคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์" ของ ศิริวิไล ชีระโรจนารัตน์ และ กัลยา ดิงศภักดิ์ (2551) ได้นำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นของประเทศไทย จากข้อมูลคำศัพท์ทั้งหมดของโครงการจำนวน 170 หน่วยย่อย บทความวิจัยนำเสนอผลในรูปแผนที่แสดงการกระจายของข้อมูลคำศัพท์จำนวน 7 แผนที่ (1 แผนที่ คือ 1 หน่วยย่อย) ข้อมูลคำศัพท์ภาษาพื้นบ้านมาจากการเก็บข้อมูล โดยวิธีการส่งแบบสอบถามผ่านเครือข่ายสมาคมวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมทางไปรษณีย์ในช่วง พ.ศ. 2545 - 2546 ไปยังทุกตำบลทั่วประเทศ ประมาณ 7,000 ตำบล ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นตัวแทนผู้บอกภาษา (คำศัพท์) ในแต่ละตำบล ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือครูในตำบลนั้น ๆ ผลลัพธ์แผนที่แสดงในลักษณะเส้นแบ่งเขตภาษาไทยถิ่น 4 ถิ่นของประเทศไทย ได้แก่ เขตภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาไทยถิ่นใต้ อนึ่ง ข้อมูลคำศัพท์ส่วนหนึ่งของผลลัพธ์การวิจัยที่เกิดขึ้นนี้ นำมาใช้ต่อยอดเป็นข้อมูลนำเข้าเพื่อศึกษาการแปรของคำศัพท์ภาษาถิ่นในรายงานวิจัยนี้ด้วย

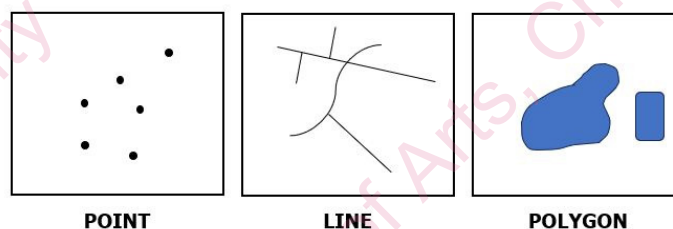
นอกเหนือจากนี้ ยังมีงานวิจัยหลายชิ้นภายใต้โครงการ GIS-based Linguistic Geography of Thailand ภายใต้การสนับสนุนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ. 2552 โดยมีผู้รับผิดชอบโครงการหลัก คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มรว. กัลยา ดิงศภักดิ์ (ด้านภาษาศาสตร์) และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวิไล ชีระโรจนารัตน์ (ด้านภูมิศาสตร์) (ตำแหน่งในขณะนั้น) แม้โครงการดังกล่าวจะสิ้นสุดลง แต่ก็ยังคงมีการศึกษา งานวิจัยภาษาถิ่นอย่างต่อเนื่องจวบจนปัจจุบัน ตัวอย่างงานวิจัยการบูรณาการภาษาถิ่นและ GIS ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ เช่น งานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างแผนที่แนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Teerarojanarat and Tingsabadh 2011a) งานวิจัยนำร่องเกี่ยวกับการ

สร้างแผนที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของภาษาถิ่นไทยอีสานโดยใช้ตัวอย่างข้อมูลคำศัพท์ 3 หน่วยย่อย (“ยุ่งข้าว”, “พัด” และ “หน้าต่าง”) ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ (Teerarojanarat and Tingsabadh 2011b) งานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างแผนที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของภาษาถิ่นในบริเวณแนวรอยต่อภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสาน (Teerarojanarat and Tingsabadh 2012) ในที่นี้ เพื่อให้เห็นภาพการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในงานภาษาถิ่นในหัวข้อถัดไป ผู้เขียนได้นำเสนอความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และพื้นฐานความรู้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการดำเนินการวิจัยนี้

2.4.2 ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

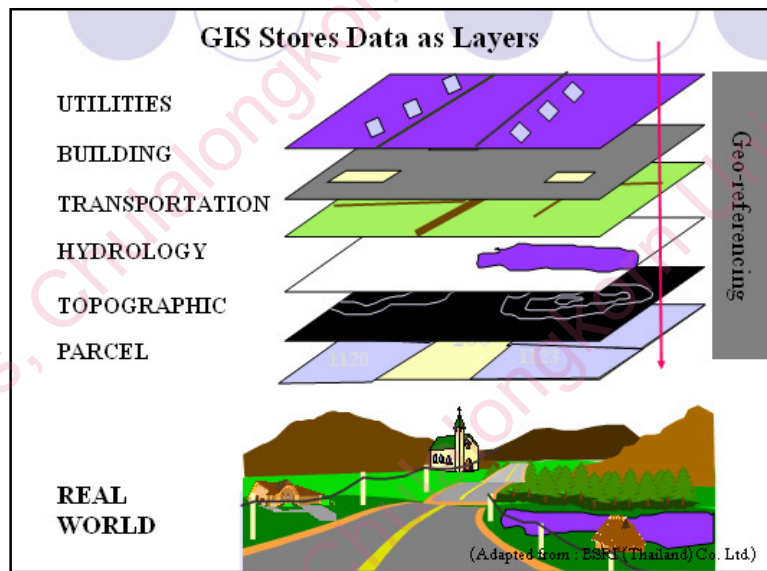
ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System [GIS]) เป็นหนึ่งในเทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์ GIS เป็นระบบที่ได้รับการพัฒนาและออกแบบให้มีความสามารถในการนำเข้า จัดเก็บ และจัดการกับฐานข้อมูลขนาดใหญ่อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ GIS ยังมีความสามารถในการค้นคืน วิเคราะห์ และแสดงผลสารสนเทศและข้อมูลเชิงพื้นที่ในรูปแบบของภาพและแผนที่ได้อย่างรวดเร็ว (Longley et al. 2011) ข้อมูลภูมิศาสตร์ใน GIS จะถูกจัดเก็บในรูปแบบเชิงเลข (digital data) ทำให้สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลแผนที่ในรูปแบบไฟล์แผนที่เชิงเลข (digital image file) กับหน่วยงานหรือผู้ใช้งานแผนที่ในระบบต่าง ๆ ได้โดยง่าย

ใน GIS ข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์มักจะแสดง ใน 3 ลักษณะ คือ 1) สัญลักษณ์ จุด (point) 2) เส้น (line) และ 3) พื้นที่หรือโพลีกอน (polygon) อย่างใดอย่างหนึ่ง (ภาพที่ 2.1) ข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์เหล่านี้จะถูกแยกเก็บเป็นชั้น ๆ เรียกว่า ชั้นข้อมูล (layer) แต่ละชั้นใช้แสดงเรื่องหนึ่ง ๆ (theme) เช่น ชั้นข้อมูลสาธารณูปโภค ชั้นข้อมูลอาคาร ชั้นข้อมูลเส้นทางคมนาคม (เช่น ถนน) ชั้นข้อมูลเส้นทางน้ำ ชั้นข้อมูลภูมิประเทศ ชั้นข้อมูลเหล่านี้จะสามารถนำมาซ้อนทับกันได้เมื่อต้องการวิเคราะห์หรือแสดงผลข้อมูล ดังแสดงในภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.1 รูปแบบของสัญลักษณ์หรือรูปลักษณะ (feature) 3 ประเภทที่ใช้แทนปรากฏการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่บนพื้นผิวโลก เช่น จุด (point) ใช้แทนตำแหน่งร้านค้า เส้น (line) ใช้แทนตำแหน่งเส้นถนน และโพลีกอน (polygon) ใช้แทนขอบเขตของโรงเรียน

ข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์ดังกล่าวประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วนซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ได้แก่ 1) ข้อมูลเชิงพื้นที่ (spatial data) ซึ่งแสดงตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของวัตถุ (object) หรือ ปรากฏการณ์ใด ๆ (phenomena) และ 2) ข้อมูลเชิงบรรยายหรืออรรถาธิบาย (attribute data หรือ non-spatial data) ซึ่งใช้แสดงหรือให้รายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุหรือปรากฏการณ์นั้น ๆ นอกเหนือจากข้อมูลเชิงพื้นที่และข้อมูลเชิงบรรยายแล้ว เวลา (time) ยังถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง (Aronoff 1995) เนื่องจากข้อมูลภูมิศาสตร์มักถูกเก็บและอ้างอิง ณ จุดหนึ่งของเวลา เช่น เก็บข้อมูลใน พ.ศ. 2565 เป็นต้น ดังนั้น การตระหนักในเรื่องของเวลาจะทำให้สามารถใช้ข้อมูล (data) หรือสารสนเทศ (information) ที่ผลิตขึ้นได้อย่างเหมาะสม

ภาพที่ 2.2 ชั้นข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ที่มา: ESRI Thailand)

ในที่นี้ ขอยกตัวอย่างจุดเก็บข้อมูลจุดหนึ่งในงานสำรวจข้อมูลคำศัพท์ภาษาถิ่น (ภาพที่ 2.3) ซึ่งแสดงด้วยสัญลักษณ์ ‘จุด’ ⊕ บนแผนที่ ในขณะที่ข้อมูลเชิงบรรยายแสดงรายละเอียดของข้อมูลภาษาถิ่นที่จัดเก็บ ได้แก่ จุดอ้างอิงเก็บข้อมูล (เช่น เลขที่บ้าน ชื่อหมู่บ้าน) ชื่อ-สกุล อายุ เพศ และ ระดับการศึกษาของผู้บอกภาษา และ คำศัพท์ที่ผู้บอกภาษาใช้ในหน่วยบรรทัดหนึ่ง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ เมื่อข้อมูลภูมิศาสตร์อยู่ในฐานข้อมูล GIS แล้ว จะทำให้ผู้ใช้งานสามารถสอบถาม แสดงผล และเรียกดูข้อมูลแผนที่และข้อมูลตารางได้พร้อมกัน (ภาพที่ 2.4) เช่น เลือกตำบลใดตำบลหนึ่งจากแผนที่เพื่อแสดงรายละเอียดคำศัพท์ที่ใช้ในตำบลนั้น หรือเลือกคำศัพท์คำใดคำหนึ่งแล้วให้แสดงว่าคำศัพท์คำนั้นปรากฏอยู่ที่ตำบลใดบ้าง

ตามหลักการทั่วไป GIS ประกอบด้วยความสามารถพื้นฐาน 4 ด้าน ได้แก่ ความสามารถในการนำเข้าข้อมูล การจัดการข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการแสดงผลข้อมูล

แผนที่

ตำแหน่งเก็บ
ข้อมูล

ข้อมูลภาษาถิ่น

ตำแหน่งเก็บข้อมูล : _____

ชื่อผู้บอกภาษา : _____

อายุ : _____

เพศ : _____

ระดับการศึกษา : _____

คำศัพท์ที่ใช้ : _____

ภาพที่ 2.3 ตัวอย่างจุดเก็บข้อมูลซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเชิงพื้นที่ในรูปแผนที่และข้อมูลเชิงบรรยายในรูปข้อมูลภาษาถิ่น

เพิ่มข้อมูลรหัสคำศัพท์
ของหน่วยวรรด “ริมฝีปาก”

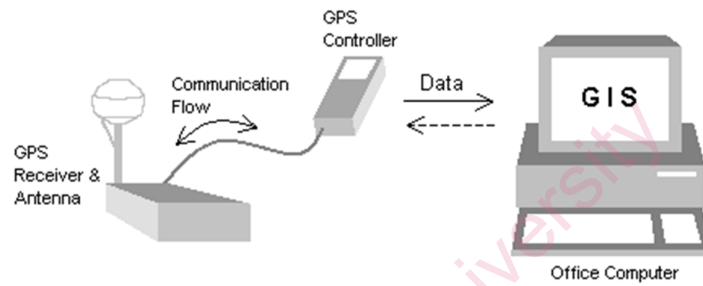
TAM_CODE	WORD_CODE
380609	00207
380610	00201
380702	B
380703	B
380705	00201
380801	00207
380802	B
380803	00201

WORD_CODE	WORD_DESC
00201	ปาก
00202	คต
00203	คต
00204	คต
00205	คต
00206	คต
00207	คต
00208	คต
00209	คต
00210	คต

เพิ่มข้อมูลรหัสคำศัพท์
ของหน่วยวรรด
“ริมฝีปาก”

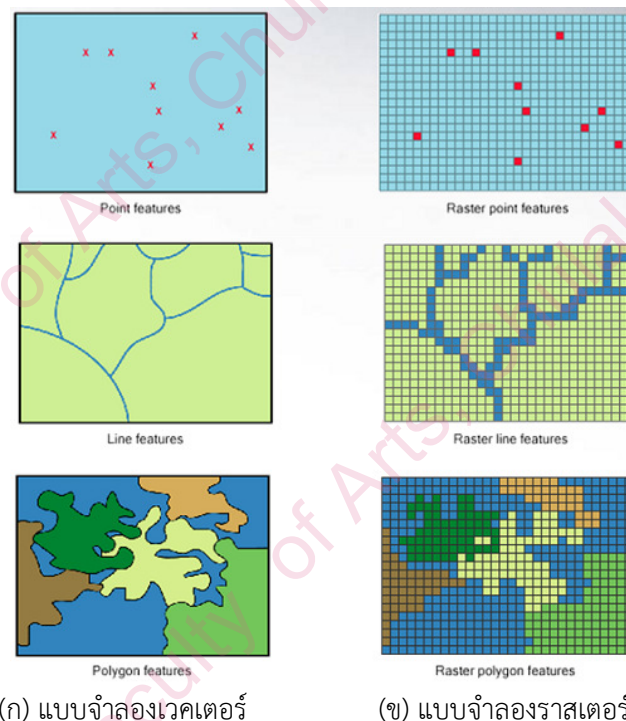
ภาพที่ 2.4 ตัวอย่างการสอบถาม แสดงผล และเรียกดูข้อมูลแผนที่และข้อมูลตารางในแผนที่ฐานประเทศไทยในระดับตำบล จากภาพ ตำบลสองพี่น้อง อำเภอแกลงกระเจา จังหวัดเพชรบุรี ใช้คำศัพท์ “ปาก” สำหรับหน่วยวรรด “ริมฝีปาก” (lip) (ที่มา: ศิริวิไล ชีระโรจนารัตน์ 2551 : 10)

1. การนำเข้าข้อมูล (data input) ใน GIS ประกอบด้วยฟังก์ชัน (function) ที่ทำหน้าที่ในการแปลงข้อมูลภูมิศาสตร์ที่ได้มาในรูปแบบต่าง ๆ เข้าสู่ GIS เพื่อสร้างเป็นข้อมูลเชิงเลขและแผนที่เชิงเลข (digital data and digital map) ข้อมูลที่นำเข้าอาจอยู่ในรูปของแผนที่กระดาษ ตาราง รูปภาพทางอากาศ ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม ข้อมูลจากระบบระบุตำแหน่งบนพื้นโลก (Global Positioning System [GPS]) ทั้งนี้ นักภาษาศาสตร์และนักวิทยาภาษาถิ่นสามารถใช้ GPS เป็นเครื่องมือในการระบุตำแหน่งที่ทำการเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษา และนำ ข้อมูลตำแหน่งที่ได้มาแสดงไว้ในแผนที่เชิงเลขใน GIS ต่อไป หลักการการนำเข้าข้อมูลจาก GPS ไปยัง GIS แสดงในภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 หลักการการนำเข้าข้อมูลจาก GPS ไปยัง GIS (Harrington N.d.)

2. การจัดการข้อมูล (data management) ใน GIS ประกอบด้วยฟังก์ชันต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ในการจัดเก็บและแก้ไขข้อมูลภูมิศาสตร์ ข้อมูลภูมิศาสตร์สามารถจัดเก็บได้ใน 2 ลักษณะ คือ รูปแบบเวกเตอร์ (vector data format) และรูปแบบราสเตอร์ (raster data format) รูปแบบเวกเตอร์ เป็นการถ่ายโอนข้อมูลแผนที่โดยใช้ระบบพิกัด x, y การจัดเก็บข้อมูลในลักษณะนี้ทำให้สามารถแทนสิ่งต่าง ๆ บนผิวโลกได้ในรูปของจุด เส้น หรือเส้นรอบรูปปิด ตำแหน่งต่าง ๆ บนผิวโลกแสดงได้อย่างแม่นยำ (ภาพที่ 2.6(ก)) ในขณะที่รูปแบบราสเตอร์ เป็นการแบ่งแผนที่ออกเป็นตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดเท่า ๆ กัน ที่เรียกว่า ตารางกริด (grid) (ภาพที่ 2.6 (ข)) ทั้งนี้ ขนาดเล็กใหญ่ของกริดเป็นตัวกำหนดความคมชัดของภาพ

(ก) แบบจำลองเวกเตอร์

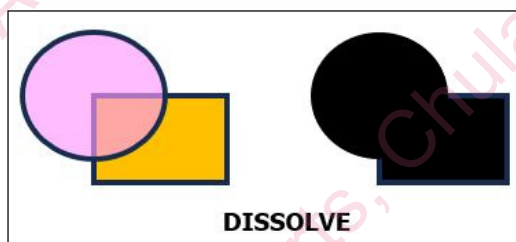
(ข) แบบจำลองราสเตอร์

ภาพที่ 2.6 แบบจำลองข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ที่มา: Humboldt State Geospatial n.d.)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล GIS ประกอบด้วยฟังก์ชันต่าง ๆ ในเชิงพื้นที่สำหรับวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล ฟังก์ชันขั้นพื้นฐาน เช่น ฟังก์ชันที่มีความสามารถในการเลือกข้อมูล (feature selection) หรือการสอบถามข้อมูลจากการกำหนดเงื่อนไขจากแผนที่หรือข้อมูลเชิงบรรยาย (querying) การวิเคราะห์การซ้อนทับ (overlying) การหลอมพื้นที่เข้าด้วยกัน (dissolving) การจำแนกประเภทข้อมูลหรือจัดกลุ่มข้อมูลพื้นที่ใหม่ (reclassification) การรวมพื้นที่ให้มีขนาดใหญ่ขึ้น (merging) การวัดระยะขนาดพื้นที่และการวัดระยะทางจากจุดหนึ่งไปจุดหนึ่ง (area calculation and proximity measurement) การทำบัฟเฟอร์⁴ (buffering) (Fotheringham et.al. 2000, Heywood 2002, Longley et al. 2011)

ในที่นี้ขอกล่าวถึง ฟังก์ชันที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์งานในโครงการวิจัยนี้พอสังเขป ได้แก่ ฟังก์ชันการหลอมพื้นที่เข้าด้วยกัน ฟังก์ชันการซ้อนทับ และ ฟังก์ชันการจำแนกประเภทข้อมูลหรือจัดกลุ่มข้อมูลพื้นที่ใหม่ (Heywood 2002, Longley et al. 2011)

- ฟังก์ชันการหลอมพื้นที่เข้าด้วยกัน (“DISSOLVE” function) เป็นกระบวนการรวมหรือผสมรวมพื้นที่ที่มีค่าข้อมูลเชิงบรรยาย (attribute data) ค่าเดียวกันเข้าด้วยกัน (ภาพที่ 2.8) กระบวนการนี้ทำให้การแสดงผลข้อมูลเชิงพื้นที่ของแผนที่เรียบง่ายขึ้นโดยการรวมพื้นที่เหล่านี้เข้าด้วยกัน เป็นผืนเดียวกันที่มีขนาดใหญ่ขึ้น โดยยังรักษาค่าข้อมูลเชิงบรรยาย (attribute data) ที่กำหนดไว้ เช่น ชั้นข้อมูลแผนที่ระดับตำบลของจังหวัดหนึ่ง ประกอบด้วย ข้อมูลเชิงบรรยายทั้ง ตำบล อำเภอ และ จังหวัด เมื่อทำการหลอมด้วยฟังก์ชัน “DISSOLVE” โดยใช้ค่าข้อมูลเชิงบรรยายของ ‘อำเภอ’ จะได้ผลลัพธ์เป็นชั้นข้อมูลแผนที่อำเภอ รายละเอียดเกี่ยวกับตำบลหายไป เพราะถูกหลอมเป็นข้อมูลระดับอำเภอไปแล้ว

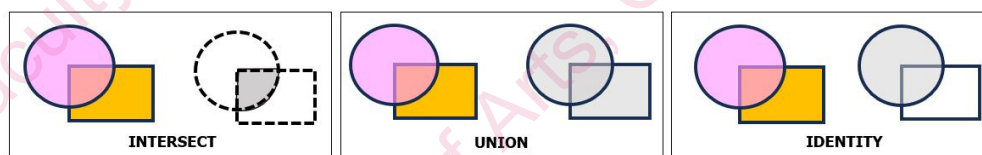

ภาพที่ 2.8 เทคนิคการทำงานของฟังก์ชันการหลอมพื้นที่เข้าด้วยกัน

⁴ การสร้างพื้นที่โดยรอบชั้นข้อมูลจุด เส้น หรือ พื้นที่ (โพลีกอน) ตามระยะทางที่กำหนด โดยการสร้างรัศมีหรือขอบเขตรอบวัตถุตามรูปทรงเรขาคณิต (จุด เส้น หรือ พื้นที่) ที่กำหนดให้ที่ถูกสร้างขึ้น จะมีระยะทางตามค่าที่กำหนด เช่น การสร้าง buffer รอบ ‘บ้านของผู้บอกภาษา’ ด้วยรัศมี 1 กิโลเมตร จะแสดงพื้นที่ที่อยู่ในระยะ 1 กิโลเมตรจากขอบเขตของ ‘บ้านของผู้บอกภาษา’ ที่สนใจ

สำหรับในงานวิจัยนี้ การการหลอมพื้นที่เข้าด้วยกันด้วยฟังก์ชัน “DISSOLVE” ในซอฟต์แวร์ ARCGIS ถูกนำมาใช้ในการหลอมภาพแผนที่ข้อมูลคำศัพท์ในปีหนึ่งให้หายบขึ้น กล่าวคือ เป็นการแปลงพื้นที่ในระดับตำบล ให้เป็นพื้นที่แบบตารางกริด (ซึ่งมีความหยาบกว่า) เพื่อให้แผนที่ข้อมูลคำศัพท์ 2 ช่วงเวลา สามารถนำมาซ้อนทับกันได้สนิท ปรับให้มีหน่วยพื้นที่ตารางกริดแบบเดียวกัน รายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการนี้แสดงไว้ในหัวข้อ 4.2.3.1 การสร้างฐานข้อมูลแผนที่ (GIS database) และแผนที่ภาษาไทยถิ่น ของบทที่ 4

- ฟังก์ชันการซ้อนทับ (overlay) เป็นหลักการพื้นฐานใน GIS ที่เกี่ยวข้องกับการรวมข้อมูลพื้นที่มากกว่า 1 ชั้น (layer) เข้าด้วยกันเพื่อสร้างชั้นข้อมูลใหม่ โดยชั้นข้อมูลเหล่านั้นต้องอยู่ในระบบพิกัดเดียวกันและมีบางส่วนของพื้นที่ที่ทับซ้อนกัน เพื่อวิเคราะห์หาพื้นที่ที่ตรงตามเงื่อนไขที่กำหนด เช่น วิเคราะห์พื้นที่ที่ซ้อนทับระหว่างชั้นข้อมูลถนนและชั้นข้อมูลภูมิประเทศ เพื่อวิเคราะห์ว่า ถนนนั้นตั้งอยู่ในภูมิประเทศแบบใด ถนนในบริเวณใดตั้งอยู่ในภูมิประเทศลาดชัน เป็นต้น ฟังก์ชันการซ้อนทับเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพที่ช่วยในการสกัดข้อมูลที่มีความหมายออกมาจากความซับซ้อนของข้อมูลทางภูมิศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพ ในการซ้อนทับ ชั้นข้อมูลแรกเป็นข้อมูลทางภูมิศาสตร์ที่แทนด้วยสัญลักษณ์ จุด (point) เส้น (line) หรือ พื้นที่หรือโพลีกอน (polygon) อย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนชั้นข้อมูลที่สองแทนด้วยสัญลักษณ์พื้นที่หรือโพลีกอน (polygon) เท่านั้น เทคนิคการทำงานของฟังก์ชันการซ้อนทับ (overlay) เป็นการตัดส่วนที่ทับกันด้วยฟังก์ชัน “INTERSECT”⁵ เป็นการรวมกันด้วยฟังก์ชัน “UNION”⁶ หรือ เป็นการทำเอกลักษณ์ด้วยฟังก์ชัน “IDENTITY”⁷ (ภาพที่ 2.7) หลักการนี้ช่วยให้สามารถระบุพื้นที่ที่ชุดข้อมูลต่าง ๆ ซ้อนทับกันได้ และช่วยในการวิเคราะห์แบบรูปทางพื้นที่ ความสัมพันธ์ และการทับซ้อนของข้อมูล ในการศึกษาการแปรของภาษาถิ่นในด้านคำศัพท์ อาจนำแผนที่คำศัพท์ภาษาถิ่นที่เก็บจากคนละช่วงเวลามาซ้อนทับกัน เพื่อดูแบบรูปการเปลี่ยนแปลง/การแปร (spatial pattern of change) ของการใช้คำศัพท์/ภาษาในเชิงพื้นที่ เป็นต้น

ภาพที่ 2.7 เทคนิคการทำงานของฟังก์ชันการซ้อนทับ

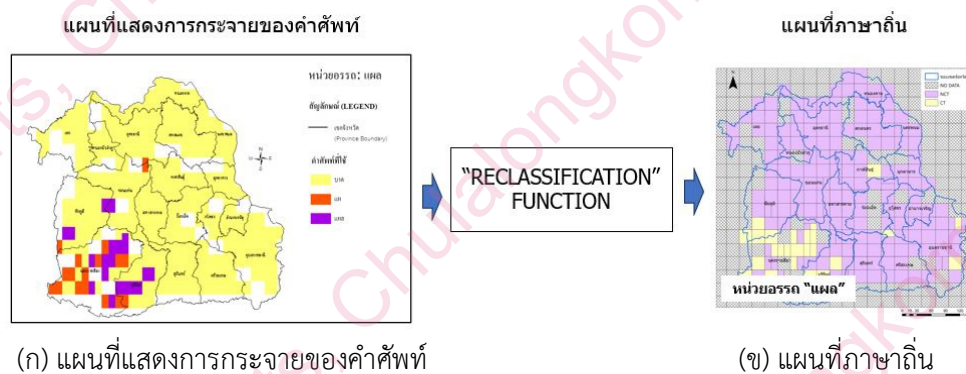
⁵ พื้นที่ผลลัพธ์ เป็นพื้นที่ที่ซ้อนตรงกันของ 2 ชั้นข้อมูล

⁶ พื้นที่ผลลัพธ์ เป็นพื้นที่รวมกันของชั้นข้อมูลทีหนึ่งและข้อมูลที่สอง (มีบางส่วนของชั้นข้อมูลซ้อนตรงกันหรือไม่ตรงกันก็ได้)

⁷ พื้นที่ผลลัพธ์ เป็นพื้นที่ที่ซ้ำกันหรือซ้อนกันของ 2 ชั้นข้อมูล และเพิ่มเติมด้วยพื้นที่ของชั้นข้อมูลแรก

สำหรับในงานวิจัยนี้ การซ้อนทับข้อมูล (overlay) ด้วยฟังก์ชัน “UNION” ในซอฟต์แวร์ ARCGIS ถูกนำมาใช้ในการรวมข้อมูล 2 ช่วงเวลาของหน่วยย่อยหนึ่ง ๆ เข้าด้วยกัน ผลลัพธ์แสดงเป็นแผนที่ที่มีข้อมูลคำศัพท์ของทั้งสองปี รายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการนี้แสดงไว้ในหัวข้อ 4.2.3.2 การสร้างแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น ของบทที่ 4

- ฟังก์ชันการจำแนกประเภทข้อมูลหรือจัดกลุ่มข้อมูลพื้นที่ใหม่ (reclassification) เป็นการวิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นแบบรูปของข้อมูล โดยจัดข้อมูลที่เป็นรายละเอียดออกไป เป็นการทำงานกับชั้นข้อมูลเพียงชั้นเดียว ด้วยการจัดข้อมูลที่เป็นประเภทเดียวกันให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน เช่น ในงานภาษาถิ่น มีการจัดกลุ่มคำศัพท์ต่าง ๆ ที่พบในจังหวัดหนึ่ง จัดกลุ่มใหม่แยกเป็นภาษาไทยถิ่นกลาง (Central Thai [CT]) และ “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Non-Central Thai [NCT]) เป็นต้น ตัวอย่างภาพที่ 2.9 แสดงการนำแผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาพที่ 2.9 (ก)) มาจำแนกและจัดกลุ่มใหม่เป็นแผนที่ภาษาไทยถิ่น (ภาพที่ 2.9 (ข))

ภาพที่ 2.9 ตัวอย่างการใช้ฟังก์ชันการจำแนกประเภทข้อมูลหรือจัดกลุ่มข้อมูลพื้นที่ใหม่

4. การแสดงผลข้อมูล (data display) GIS ประกอบด้วยฟังก์ชันต่าง ๆ ที่สามารถนำเสนอผลทั้งในรูปแบบที่ ตาราง กราฟ คำบรรยาย ทั้งในแบบสำเนาข้อมูล (hard copy) แฟ้มข้อมูลในรูปแบบสำเนาชั่วคราว (soft copy) และ ภาพบนหน้าจอคอมพิวเตอร์ ดังตัวอย่างผลลัพธ์แผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ (ภาพที่ 2.9 (ก)) และแผนที่ภาษาไทยถิ่น (ภาพที่ 2.9 (ข))

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า GIS หรือระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ สามารถนำมาใช้ช่วยศึกษาภาษาถิ่นทั้งในด้านการนำเข้าข้อมูล จัดการข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และแสดงผลข้อมูล เป็นการนำเอาเทคโนโลยี GIS มาใช้ร่วมกับการวิเคราะห์ทางภาษาศาสตร์ เพื่อสร้างผลลัพธ์ในรูปแบบแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น ซึ่งแสดงไว้ในบทที่ 4

บทที่ 3

พื้นที่ศึกษา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ ภาคอีสาน^๘ เป็นภูมิภาคหนึ่งของประเทศไทย ตั้งอยู่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ (ภาพที่ 3.1) มีพื้นที่ 105.53 ล้านไร่ (ประมาณ 169,000 ตารางกิโลเมตร) คิดเป็นเนื้อที่ประมาณหนึ่งในสามของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ^๙ นับเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่มากที่สุดของประเทศอีกด้วย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีที่ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 14° 7' เหนือ กับ 18° 27' เหนือ และ ระหว่างลองจิจูด 100° 54' ตะวันออก กับ 105° 37' ตะวันออก (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2562) โดยมีอาณาเขตติดต่อกับภูมิภาคและประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบ ดังนี้ ทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีอาณาเขตจรดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นพรมแดนระหว่างประเทศ ทิศตะวันตกมีอาณาเขตจรดกับภาคกลางของประเทศ โดยมีทิวเขาเพชรบูรณ์เป็นแนวเขาด้านตะวันตกทางตอนเหนือ ทิวเขาดงพญาเย็นทางตอนล่าง และทิวเขาสันกำแพงเป็นแนวเขาด้านตะวันตกเฉียงใต้ ทิศใต้มีอาณาเขตจรดกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรกัมพูชา โดยมีทิวเขาพนมดงรักเป็นพรมแดนระหว่างประเทศไทย

ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2567) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 20 จังหวัด อย่างไรก็ตาม ก็ดี ข้อมูลที่ใช้ในการทำวิจัยชิ้นนี้ใช้ข้อมูลใน พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 ทั้งนี้ ใน พ.ศ. 2522 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 19 จังหวัด และ ใน พ.ศ. 2545 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 16 จังหวัด ดังแสดงในภาพที่ 3.2 และตารางที่ 3.1

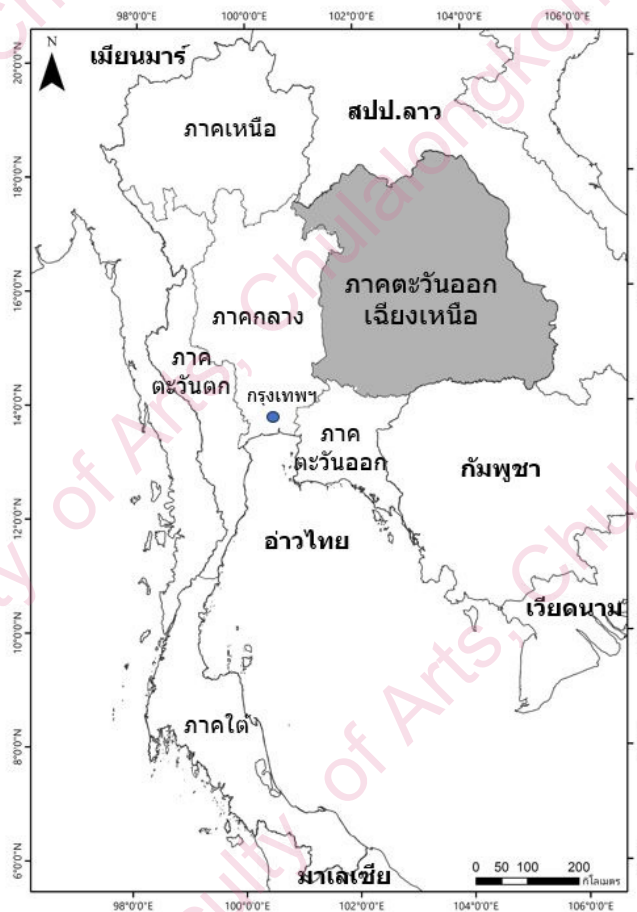
แม้ว่าโครงการวิจัยนี้จะใช้ข้อมูลคำศัพท์ภาษาถิ่นที่สำรวจข้อมูลระหว่าง พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นข้อมูลย้อนหลังไปราว 20 ปีก่อนการทำงานวิจัยนี้ แต่เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจสภาพพื้นที่ ภูมิภาค ประเทศ ภูมิอากาศ ประชากร สภาพเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ศึกษาของซึ่งมีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ในบทนี้จึงได้รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันจากส่วนงานต่าง ๆ มา ได้แก่ สำนักงานสภา

^๘ คำว่า “อีสาน” แต่เดิมเขียนว่า “อีสาน” และ “อีสาน” คำนี้เริ่มใช้ครั้งแรกใน พ.ศ. 2443 โดยราชสำนักกรุงเทพฯ เพื่อใช้เรียกมณฑลอีสาน ทั้งนี้ ก่อนหน้าการปฏิรูปการปกครองใน พ.ศ. 2443 มณฑลอีสาน เป็นที่รู้จักกันในนามของ “หัวเมืองลาวตะวันออกเฉียงเหนือ” และ “เขมรป่าดง” ซึ่งหมายรวมถึงหัวเมืองลาวทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงอีกหลายหัวเมืองก่อนที่จะตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส (ดาร์ตัน เมตตาริกานนท์ 2546: 19) อนึ่ง คำว่า “ภาคอีสาน” เป็นคำที่ราชสำนักกรุงเทพฯ ประกาศใช้อย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2465 อันเป็นผลมาจากการกำหนดเขตการปกครองที่ได้รวมมณฑลต่าง ๆ ที่มีอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพฯ เข้าด้วยกัน (ดาร์ตัน เมตตาริกานนท์ 2546: 19)

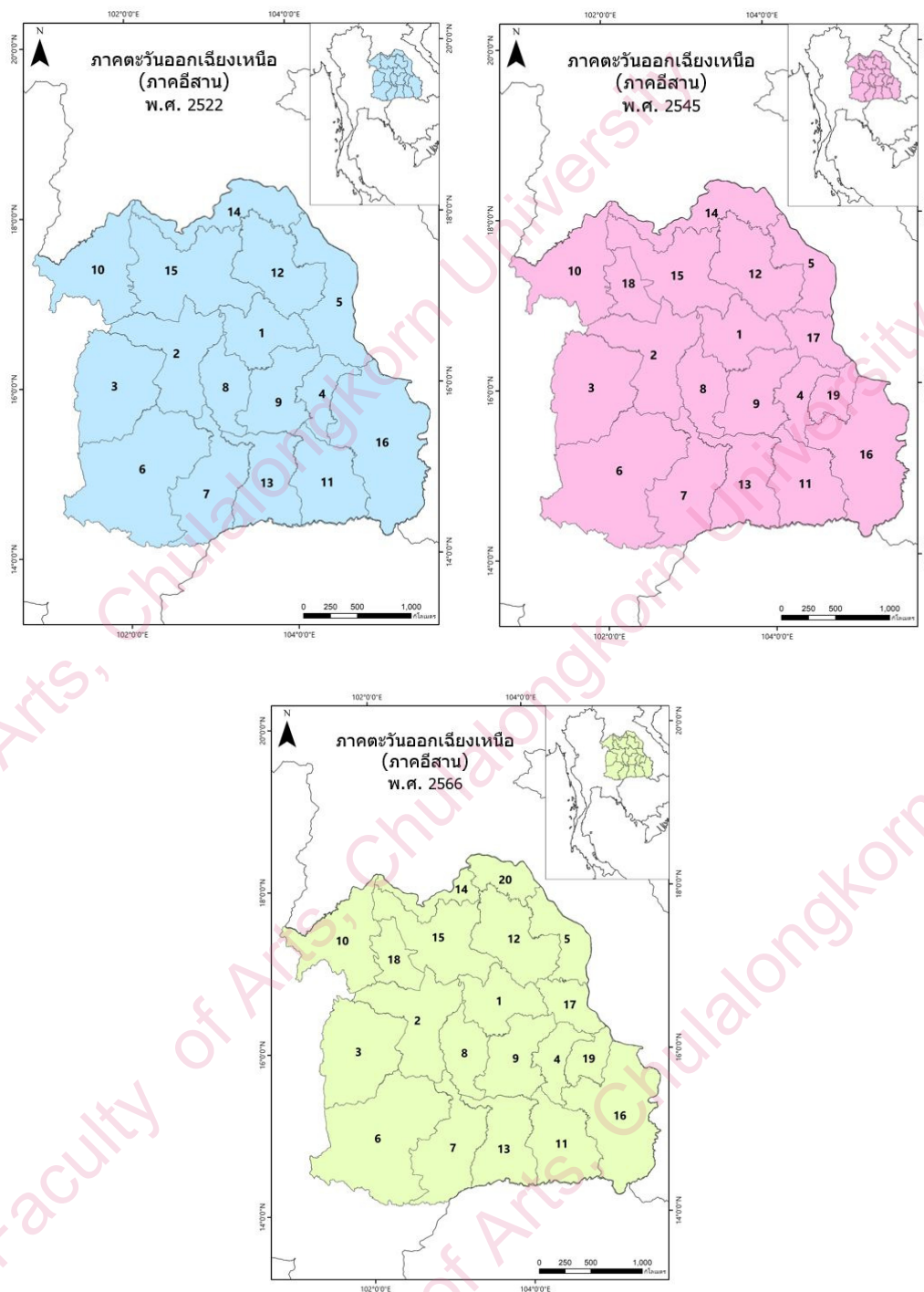
^๙ ตามข้อมูลของกรมแผนที่ทหาร ประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งสิ้น 513,115.02 ตารางกิโลเมตร

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2562), สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2566), โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง (ม.ป.ป.) และ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) (2566)

ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่ราบใหญ่ขนาดใหญ่ มีทิวเขาล้อมรอบพื้นที่อยู่เกือบทุกด้าน ภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงซึ่งมีความลาดเอียงไปทางตะวันออก เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ที่ราบสูงโคราช มีลักษณะคล้ายแอ่งกระทะขนาดใหญ่ บริเวณขอบที่ยกตัวสูงประกอบด้วยทิวเขาเพชรบูรณ์ ทิวเขาดงพญาเย็น ทิวเขาสันกำแพง ทิวเขาพนมดงรัก ทิวเขาเพชรบูรณ์เป็นทิวเขาที่กั้นอยู่ทางทิศตะวันตกซึ่งวางตัวในแนวเหนือ-ใต้ยาวมากกว่า 300 กม. และต่อเนื่องกับทิวเขาดงพญาเย็นที่จังหวัดชัยภูมิซึ่งทอดลงไปทางใต้ไปทางจังหวัดนครนายก มีความยาวมากกว่า 120 กม. ด้วยเหตุดังกล่าว พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงแยกออกจากภาคกลางและภาคตะวันออกโดยทิวเขาอย่างชัดเจน และมีแม่น้ำโขงกั้นอยู่ทางเหนือและทางตะวันออกของภูมิภาค ไหลเป็นเส้นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ดังได้กล่าวไปก่อนหน้านี้ (โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 3.1 แผนที่ภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทยแบ่งตามสภาพทางภูมิศาสตร์

ภาพที่ 3.2 แผนที่แสดงจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงเวลาที่ทำวิจัย (พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545) และในปัจจุบัน (พ.ศ. 2567)
 หมายเหตุ : ตัวเลขที่ปรากฏในแผนที่ แสดงไว้ในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 : จังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทยใน พ.ศ. 2522 พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2567 (ปัจจุบัน)

ลำดับที่	รายชื่อจังหวัดตามเขตการปกครองของกระทรวงมหาดไทย		
	พ.ศ. 2522	พ.ศ. 2545	พ.ศ. 2567 (ปัจจุบัน)
1	กาฬสินธุ์	กาฬสินธุ์	กาฬสินธุ์
2	ขอนแก่น	ขอนแก่น	ขอนแก่น
3	ชัยภูมิ	ชัยภูมิ	ชัยภูมิ
4	ยโสธร	ยโสธร	ยโสธร
5	นครพนม	นครพนม	นครพนม
6	นครราชสีมา	นครราชสีมา	นครราชสีมา
7	บุรีรัมย์	บุรีรัมย์	บุรีรัมย์
8	มหาสารคาม	มหาสารคาม	มหาสารคาม
9	ร้อยเอ็ด	ร้อยเอ็ด	ร้อยเอ็ด
10	เลย	เลย	เลย
11	ศรีสะเกษ	ศรีสะเกษ	ศรีสะเกษ
12	สกลนคร	สกลนคร	สกลนคร
13	สุรินทร์	สุรินทร์	สุรินทร์
14	หนองคาย	หนองคาย	หนองคาย
15	อุดรธานี	อุดรธานี	อุดรธานี
16	อุบลราชธานี	อุบลราชธานี	อุบลราชธานี
17	-	มุกดาหาร ¹⁰	มุกดาหาร
18	-	หนองบัวลำภู ¹¹	หนองบัวลำภู
19	-	อำนาจเจริญ ¹²	อำนาจเจริญ
20	-	-	บึงกาฬ ¹³

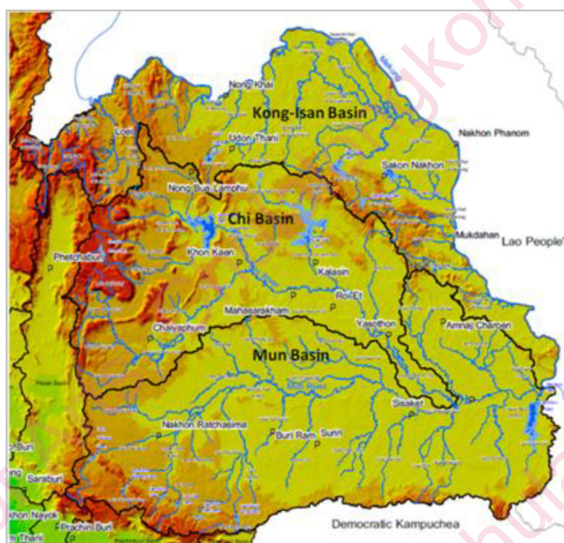
¹⁰ จังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดลำดับที่ 72 ของประเทศไทย จังหวัดนี้แยกมาจากอำเภอมุกดาหารของจังหวัดนครพนม โดยยกฐานะอำเภอ มุกดาหารขึ้นเป็นจังหวัด จังหวัดมุกดาหารจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติตั้งจังหวัด พ.ศ. 2525 ตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน 2525 จังหวัดมุกดาหารเป็น จังหวัดลำดับที่ 72 ของประเทศไทย

¹¹ จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดลำดับที่ 74 ของประเทศไทย จังหวัดนี้แยกมาจากอำเภอในจังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นหนึ่งในสาม จังหวัดที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2536 พร้อมกับจังหวัดสระแก้ว (ภาคตะวันออก) และ จังหวัดอำนาจเจริญ (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) โดย ประกาศจัดตั้งเป็นจังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 ตามประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 110 ตอนที่ 125 ลงวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2536

¹² จังหวัดอำนาจเจริญเป็นจังหวัดลำดับที่ 76 ของประเทศไทย (ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า 4-5-6 เล่ม 110 ตอนที่ 125 ลงวันที่ 2 กันยายน 2536) จังหวัดนี้แยกมาจาก 6 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ ของจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอำนาจเจริญเป็นหนึ่งในสามจังหวัดที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2536 โดยจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดอำนาจเจริญ พุทธศักราช 2536 อันมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 เป็นต้นไป

¹³ จังหวัดบึงกาฬเป็นจังหวัดลำดับที่ 77 ของประเทศไทย จังหวัดนี้แยกมาจาก 8 อำเภอของจังหวัดหนองคาย จังหวัดบึงกาฬจัดตั้งขึ้นตาม พระราชบัญญัติตั้งจังหวัดบึงกาฬ พ.ศ. 2554 อันมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2554 เป็นต้นไป จังหวัดบึงกาฬเป็นจังหวัดใหม่ล่าสุดของ ของประเทศไทยในขณะนี้ ปัจจุบันจังหวัดบึงกาฬ ประกอบด้วย 1. อ.บึงกาฬ ที่ตัวอำเภอจะถูกระดัดขึ้นเป็นตัวจังหวัด 2. อ.เซกา 3. อ.โซ่พิสัย 4. อ.บุ่งคล้า 5. อ.บึงโขงหลง 6. อ.ปากคาด 7. อ.พรเจริญ และ 8. อ.ศรีวิไล

ลักษณะภูมิประเทศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบ่งได้เป็น 2 เขตใหญ่ ได้แก่ บริเวณแอ่งที่ราบโคราชอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลและชี มีลักษณะเป็นที่ราบสูงสลับกับเนินเขา และ บริเวณแอ่งสกลนครอยู่ทางตอนเหนือของภาค พื้นที่ของภาคประกอบด้วยลุ่มน้ำขนาดใหญ่ 3 ลุ่มน้ำ ได้แก่ ลุ่มน้ำโขง-อีสาน (Kong-Isan basin) ลุ่มน้ำชี (Chi basin) และลุ่มน้ำมูล (Mun basin) (ภาพที่ 3.3) ลำน้ำหลักของภาค ได้แก่ แม่น้ำชีมีความยาวประมาณ 765 กิโลเมตร มีต้นน้ำที่ทิวเขาเพชรบูรณ์ และไหลไปรวมกับแม่น้ำมูลที่จังหวัดอุบลราชธานี แม่น้ำมูลมีความยาวประมาณ 641 กิโลเมตร ต้นน้ำอยู่ที่ทิวเขาสันกำแพงแล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่จังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้ยังมีลำน้ำสาขาย่อย เช่น ลำตะคอง ลำน้ำพอง รวมทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ที่กระจายอยู่ในพื้นที่ เช่น หนองหาร (สกลนคร) และ บึงละหาน (ชัยภูมิ) นอกจากนี้ ยังมีแหล่งน้ำบาดาลซึ่งคุณภาพของน้ำมีตั้งแต่เค็มจัด กร่อย และจืด เนื่องจากพื้นที่ในแอ่งโคราชและแอ่งสกลนครรองรับด้วยหินเกลือ หากเจาะน้ำบาดาลลึกเกินไปอาจจะพบน้ำเค็ม ในส่วนของดิน ดินของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นดินทราย ไม่อุ้มน้ำ ทำให้ขาดแคลนน้ำ และขาดธาตุอาหาร ได้ดินมีเกลือหินทำให้ดินเค็ม จึงมีข้อจำกัดต่อการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2562)

ภาพที่ 3.3 สภาพทางภูมิศาสตร์และลักษณะภูมิประเทศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
(ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

ในด้านภูมิอากาศ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอากาศร้อนชื้นสลับกับแล้ง แบ่งเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน (ช่วงเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม) อากาศจะร้อนและแห้งแล้งมาก ฤดูฝน (ช่วงเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม) ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้มีฝนตกเป็นบริเวณกว้าง แต่เนื่องจากมีแนวทิวเขาแดงพญาเย็นและสันกำแพงกั้นลมฝนจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จึงทำให้พื้นที่แอ่งโคราชซึ่งเป็นเขตเงาฝนมักมีสภาพแห้งแล้ง

กว่าแอ่งสกลนคร ส่วนในฤดูหนาว (ช่วงเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์) อากาศหนาวเย็น โดยได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจากประเทศจีน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

ในแง่การใช้ประโยชน์ที่ดิน จากข้อมูลของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2562) เมื่อ พ.ศ. 2560 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่รวม 105.53 ล้านไร่ จำแนกเป็นพื้นที่ป่าไม้ 15.75 ล้านไร่ หรือร้อยละ 14.9 (หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 18 ของพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศ) พื้นที่ทำการเกษตร 63.87 ล้านไร่ หรือร้อยละ 60.5 และพื้นที่ใช้ประโยชน์อื่น ๆ 26.02 ล้านไร่ หรือร้อยละ 24.7 ของพื้นที่ภาค ประชากรส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พืชหลักของภาค ได้แก่ ข้าว อ้อย (โรงงาน) และ มันสำปะหลัง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดของประเทศ ส่วนใหญ่ปลูกข้าวหอมมะลิ 105 ข้าวปลูกในที่ลุ่มในพื้นที่ตอนกลางและตอนล่างของภาค โดยเฉพาะพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ (ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด) และทุ่งสัมฤทธิ์ (ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา และบุรีรัมย์) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ปลูกอ้อยและมันสำปะหลังมากที่สุดของประเทศอีกด้วย โดยปลูกกันมากในที่ดินที่มีการระบายน้ำดี อ้อยส่วนใหญ่ปลูกในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ และอุดรธานี ส่วนมันสำปะหลังปลูกในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ และอุดรธานี อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในภาพรวม ผลผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่ของภูมิภาคนี้มีผลผลิตต่ำกว่าระดับประเทศและมีการใช้สารเคมีสูงเนื่องจากเกษตรกรทำการเกษตรแบบดั้งเดิมโดยใช้น้ำฝนเป็นหลัก (rainfed agriculture) มีพื้นที่ที่ได้รับน้ำจากชลประทานน้อยกว่าทุกภาค คิดเป็นร้อยละ 10 ของพื้นที่เกษตร ซึ่งต่ำกว่าระดับประเทศที่มีพื้นที่ชลประทานต่อพื้นที่เกษตรร้อยละ 20.3 อาจกล่าวได้ว่าผลผลิตทางการเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้นอยู่กับปริมาณและการกระจายของน้ำฝน และคุณภาพของดิน

ในด้านประชากร จำนวนประชากรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมากที่สุดของประเทศ คิดเป็นประมาณร้อยละ 33 ของประเทศ จากข้อมูลของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (2566) ใน พ.ศ. 2565 มีจำนวนประชากร 21.78 ล้านคน (ตารางที่ 3.2) โดยจังหวัดนครราชสีมามีประชากรมากที่สุด รองลงมา คือ จังหวัดอุบลราชธานี ขอนแก่น และอุดรธานี ตามลำดับ ทั้งนี้ หากรวมเฉพาะ 4 จังหวัดนี้จะมีประชากรคิดเป็นเกือบร้อยละ 40 ของประชากรทั้งภาค อาจกล่าวได้ว่า เป็น “สี่เมืองใหญ่แห่งอีสาน” ก็ได้ อนึ่ง แรงงานส่วนใหญ่ในภาคนี้มีความรู้ระดับประถมศึกษา แรงงานระดับอาชีวศึกษามีสัดส่วนน้อยมาก¹⁴ อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การศึกษามีทุกระดับ โดยระดับอุดมศึกษา 53 แห่ง ครอบคลุมเกือบทุกจังหวัด โดยจังหวัดขอนแก่นมี

¹⁴ อนึ่ง ในช่วงก่อนทศวรรษ 2470 ชาวอีสานถือว่าเป็นทรัพยากรทางด้านประชากรในฐานะที่เป็น แรงงาน หรือ กรรมกร ให้กับคนในท้องถิ่นอื่น ๆ โดยเฉพาะในภาคกลางและกรุงเทพฯ ที่เรียกว่า แรงงานอีสาน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอาชีพดังกล่าวถือว่าเป็นชนชั้นระดับล่างของสังคม ทำให้ฐานะทางสังคมของชาวอีสานในช่วงเวลานั้นเมื่อมาอยู่ในท้องถิ่นอื่น ๆ มักไม่ได้รับการยกย่องเท่าเทียมกับคนในท้องถิ่นนั้น (ดาร์เรตัน เมตตาริกานนท์ 2546: 32)

จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม นครราชสีมา และหนองคาย ตามลำดับ ขณะที่จังหวัดบึงกาฬและสกลนคร มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยต่ำสุด (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) อนึ่ง ผลการสำมะโนประชากรและเคหะ การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร และการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรที่ผ่านมาทุกครั้ง พบว่าคนอีสานเป็นผู้ย้ายถิ่นออกมากกว่าภูมิภาคอื่น ซึ่งมีปัจจัยหลักมาจากความยากจนและการว่างงาน รวมถึงงานด้านเกษตรกรรมมีรายได้ไม่เพียงพอจากรายจ่าย และการขาดแคลนแหล่งน้ำ (ดุขฎิ อายุวัฒน์ 2562)

ตารางที่ 3.2 : จำนวนและร้อยละของประชากรจากการทะเบียน จำแนกตามภาค พ.ศ. 2555-2565 (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2566)

พ.ศ.	จำนวนประชากร (คน)
2555	21,697,488
2556	21,775,407
2557	21,845,254
2558	21,916,034
2559	21,945,392
2560	21,989,477
2561	22,015,239
2562	22,014,248
2563	21,848,228
2564	21,826,920
2565	21,781,418

ในด้านเศรษฐกิจ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2562) รายงานว่าเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีขนาดเล็ก โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคต่อหัวประชากร (GRP Per capita) เฉลี่ยเมื่อ พ.ศ. 2563 เท่ากับ 86,233 บาทต่อคนต่อปี (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) นับว่าน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่น นอกจากนี้ โครงสร้างการผลิตของภูมิภาคพึ่งพิงภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมเป็นหลัก เศรษฐกิจขยายตัวต่ำกว่าระดับประเทศ เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างภาคมากขึ้น ในส่วนของรายได้ รายได้เฉลี่ยต่อประชากรต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศมาก โดยรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงที่สุด 3 อันดับแรกของภาค ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น นครราชสีมา และ เลย ส่วนจังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 3 อันดับสุดท้าย ได้แก่ มุกดาหาร ยโสธร และหนองบัวลำภู (น้อยที่สุด) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำและมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูง โดยหนี้สินที่สูงขึ้นมาจากราคาสินค้าเกษตรตกต่ำและต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ทำให้รายได้น้อยกว่ารายจ่าย นอกจากนี้ ยังพบว่าเศรษฐกิจ

ส่วนใหญ่ยังคงกระจุกตัวอยู่ในบางจังหวัดที่เป็นแหล่งการผลิตที่สำคัญของภาค (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) กล่าวคือ ในพ.ศ. 2560 จังหวัดที่มีสัดส่วนการผลิตสูงสุด ได้แก่ นครราชสีมา รองลงมา คือ ขอนแก่น ส่วนจังหวัดที่มีสัดส่วนการผลิตน้อย (แต่ละจังหวัดมีสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ 2 ของภาค) ได้แก่ จังหวัดอำนาจเจริญ หนองบัวลำภู มุกดาหาร ยโสธร และ บึงกาฬ (น้อยที่สุด) ในด้านอุตสาหกรรม พบว่าอุตสาหกรรมขยายตัวในทิศทางที่เพิ่มขึ้นแต่มีบทบาทน้อย เมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมเฉลี่ยของประเทศ อย่างไรก็ตาม การค้าชายแดนและผ่านแดนมีการขยายตัวอย่างก้าวกระโดด โดยมีด่านชายแดนเกือบ 30 จุดที่ใช้เป็นจุดเชื่อมโยงการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ ในปัจจุบัน มีความพยายามในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม 2 แห่งในภูมิภาคนี้ ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมอุดรธานี และนิคมอุตสาหกรรมหนองคาย ซึ่งส่งผลให้ภูมิภาคนี้มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2562)

ในด้านการคมนาคมขนส่ง โครงข่ายคมนาคมขนส่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วย ถนน เส้นทางรถไฟ และสนามบิน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2562) ดังแสดงในภาพที่ 3.4 มีรายละเอียดดังนี้

- โครงข่ายถนนซึ่งใช้ให้เชื่อมโยงกับโครงข่ายหลักของประเทศและเชื่อมโยงสู่ประเทศเพื่อนบ้าน (สปป.ลาว กัมพูชา และสามารถเชื่อมโยงไปยังเวียดนามและจีนตอนใต้) มีโครงข่ายหลัก ได้แก่
 - ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) เชื่อมโยงทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 22 (อุดรธานี สกลนคร นครพนม) เชื่อมสู่ สปป.ลาว ผ่านสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 3 (นครพนม-แขวงคำม่วน) และมีถนนที่เชื่อมโยงอุดรธานี-หนองคาย เชื่อมสู่สะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 1 (หนองคาย-เวียงจันทน์)
 - เส้นทางแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor: EWEC) เชื่อมโยงจากชายแดนไทย-เมียนมา จากจังหวัดตาก-พิษณุโลก-เพชรบูรณ์ เข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ชัยภูมิ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ มุกดาหาร) และเชื่อมสู่สปป.ลาว ผ่านสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 (มุกดาหาร-สะหวันนะเขต) เป็นเส้นทางเชื่อมโยงการค้าการลงทุนภายใต้กรอบความร่วมมือกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (GMS)
 - เส้นทางใหม่เศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก 2 (East- West Economic Corridor : EWEC 2) เชื่อมโยงจากภาคกลางของเวียดนามในจังหวัดกว๋างนาม เข้าสู่ สปป.ลาว ทาง

ด่านตากตะอ้อ ผ่านแขวงเซกอง แขวงจำปาศักดิ์ สปป.ลาว และเข้าสู่ไทยที่ด่านวังเต่า-
ช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี

- รถไฟมีขึ้นครั้งแรกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อ พ.ศ. 2443¹⁵ ในปัจจุบันมีเส้นทางเชื่อมโยงกับพื้นที่เศรษฐกิจหลักของประเทศบริเวณภาคกลาง และพื้นที่โครงการระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (EEC) 3 เส้นทาง ได้แก่ 1) กรุงเทพฯ-หนองคาย เชื่อมสู่ สปป.ลาว 2) กรุงเทพฯ-อุบลราชธานี 3) สายใหม่ เชื่อมโยงบ้านไผ่ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด มุกดาหาร นครพนม
- สนามบิน มี 9 แห่ง เป็นสนามบินนานาชาติ 2 แห่ง คือ อุดรธานี และอุบลราชธานี และสนามบินภายในประเทศอีก 7 แห่ง ได้แก่ ขอนแก่น นครพนม นครราชสีมา สกลนคร บุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด และเลย
- แผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ที่อยู่ระหว่างดำเนินการในภาค ได้แก่ รถไฟความเร็วสูง (กรุงเทพฯ-นครราชสีมา) รถไฟทางคู่ (ชุมทางถนนจิระ-ขอนแก่น) ทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง (มอเตอร์เวย์บางปะอิน-นครราชสีมา)

ภาพที่ 3.4 โครงข่ายคมนาคมขนส่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
(ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

¹⁵ การเชื่อมเส้นทางรถไฟจากภาคกลางมายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2443 (การปกครองในขณะนั้นเรียกพื้นที่นี้ว่า มณฑลอีสาน) โดยเชื่อมเส้นทางรถไฟมายังจังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดแรก โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือเพื่อการสนับสนุนการเข้ามามีการจัดการปกครองในภูมิภาคนี้ ต่อมารัฐบาลไทยสร้างทางรถไฟสายแยกจากนครราชสีมาไปสู่แหล่งสินค้าที่สำคัญในจังหวัดอื่น ๆ ในภูมิภาคนี้ เช่น บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี โดยเริ่มก่อสร้างใน พ.ศ. 2460 และเมื่อ พ.ศ. 2473 เส้นทางรถไฟก็มาถึงจังหวัดอุบลราชธานี (दारार्दन เมตตาริกานนท์ 2546: 34)

ในด้านประเพณีและวัฒนธรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และมีความหลากหลายของประเพณีที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นและแต่ละจังหวัด เช่น อาหารอีสาน ดนตรีหมอลำ ศิลปะการฟ้อนรำ เช่น การเซิ้งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทุกจังหวัดของภาคอีสาน มีประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณเป็นประจำทุกเดือน เรียกกันว่า ฮีตสิบสอง (ประเพณีที่ชาวอีสานปฏิบัติกันทั้ง 12 เดือนในรอบ 1 ปี) จึงทำให้ภาคอีสานมีเทศกาลประเพณีงานบุญที่มีชื่อเสียง เช่น เทศกาลผีตาโขน เทศกาลไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม เทศกาลขึ้นไปบนวังหินพนมรุ้งกินน้ำ จังหวัดบุรีรัมย์ เทศกาลดูแห่นาค ข้าวไร่ จังหวัดชัยภูมิ เทศกาลบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร (สมชาย ณ นครพนม และคณะ 2562, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภูมิภาคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2566) ส่วนในด้านภาษา ภาษาหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ดังได้ให้รายละเอียดไว้ในหัวข้อ 2.2 บทที่ 2

๙๙๙๙๙๙๙๙๙๙

บทที่ 4

วิธีดำเนินการวิจัย

การจัดทำคลังแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาถิ่นของงานวิจัยนี้ แตกต่างกับงานวิจัยภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นที่ผ่านมา คือ มีการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้ในการสร้างและนำเสนอผล โดยผลลัพธ์แสดงในรูปแบบฐานข้อมูลแผนที่ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) และ แผนที่เชิงเลข (digital map) เพื่อให้สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ หรือ นำไปใช้ต่อยอดร่วมกับแผนที่เชิงเลขอื่นๆ ต่อไป โดยในบทนี้ จะกล่าวถึง ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย และขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

4.1 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ข้อมูลแผนที่เขตการปกครอง และ ข้อมูลคำศัพท์ภาษาถิ่น มีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 ข้อมูลแผนที่เขตการปกครอง

ข้อมูลแผนที่เขตการปกครอง (administrative boundary map) เป็นข้อมูลที่ได้มาจากความอนุเคราะห์ของกระทรวงมหาดไทย เป็นข้อมูลแผนที่ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS map) แสดงถึงเขตการปกครองในระดับจังหวัดของประเทศใน พ.ศ. 2545 ส่วนข้อมูลแผนที่ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS map) ของพ.ศ. 2522 ที่ใช้ในโครงการนี้ เกิดจากการลดทอนข้อมูลให้จังหวัดลดน้อยลง เนื่องจาก จังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทยใน พ.ศ. 2545 มี 19 จังหวัด ส่วนจังหวัดของประเทศไทยใน พ.ศ. 2522 มี 16 จังหวัด ดังข้อมูลและคำอธิบายแสดงในตารางที่ 3.1 บทที่ 3

4.1.2 ข้อมูลคำศัพท์ภาษาถิ่น

ข้อมูลคำศัพท์ภาษาถิ่นที่ใช้ในโครงการนี้มาจาก 2 แหล่ง ได้แก่ ข้อมูลแผนที่การกระจายของคำศัพท์ใน พ.ศ. 2522 และ ข้อมูลแผนที่การกระจายของคำศัพท์ใน พ.ศ. 2545 อนึ่ง ข้อมูลทั้งสองแหล่งนี้ได้มีการรวบรวมและวิเคราะห์มาในระดับหนึ่งแล้ว แต่เนื่องจากในขณะนี้ทำวิจัยนี้ ยังไม่ได้มีการเผยแพร่หรือให้รายละเอียดการทำแผนที่ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ของข้อมูลภาษาเหล่านี้ไว้ในรายงานฉบับใดมาก่อน จึงขอนำรายละเอียดดังกล่าวมาอธิบายไว้ในรายงานนี้ด้วย มีเนื้อหาดังนี้

4.1.2.1 ข้อมูลแผนที่การกระจายของคำศัพท์ พ.ศ. 2522

ข้อมูลแผนที่การกระจายของคำศัพท์ พ.ศ. 2522 เก็บรวบรวมข้อมูลแผนที่ไว้ทั้งสิ้นจำนวน 298 หน่วย
อรรถ (คำ) ข้อมูลแผนที่การกระจายของคำศัพท์ใน พ.ศ. 2522 นี้ได้มาจากโครงการแผนที่ภูมิศาสตร์คำศัพท์
ภาษาไทยถิ่นอีสาน ซึ่งเป็นโครงการย่อยภายใต้โครงการพัฒนาแผนที่ภาษาไทยถิ่นด้วยระบบสารสนเทศ
ภูมิศาสตร์¹⁶ (พ.ศ. 2554) อนึ่ง ข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานได้ดำเนินการรวบรวมและบันทึกบน
แผ่นกระดาษในรูปแผนที่ภาษาไทยถิ่นอีสานใน พ.ศ. 2522 โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การสำรวจ บันทึก และวิเคราะห์ข้อมูลได้รับเงินสนับสนุนการวิจัยจากมูลนิธิฟอร์ด
หัวหน้าโครงการ คือ ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ภาณุพงศ์ ผู้ร่วมโครงการในขณะนั้น ได้แก่ คณาจารย์ของ
ภาควิชาภาษาศาสตร์ทุกท่าน สัมภาษณ์ข้อมูลคำศัพท์จากหน่วยอรรถ 307 หน่วยอรรถ การกำหนดจุดสำรวจ
ใช้วิธีการแบ่งพื้นที่ทั้งหมดออกเป็นตารางกริด (grid) กริดละเท่า ๆ กัน เก็บข้อมูล 1 จุดในแต่ละกริด รวมทั้งสิ้น
ประมาณ 180 จุด วิธีออกแบบการเก็บข้อมูล ใช้การตีตารางกริดในแผนที่และออกเก็บข้อมูลภาคสนามตาม
ตารางกริดที่กำหนดไว้ ผลการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลคำศัพท์แสดงลงในแผนที่แผ่นกระดาษ และ Logbook
ซึ่งใช้บันทึกข้อมูลรหัสและคำศัพท์ประกอบแผนที่ ดังตัวอย่างแผนที่ของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” แสดงในภาพที่
4.1 และ 4.2 ตามลำดับ ข้อมูลคำศัพท์ดังกล่าวนับเป็นข้อมูลที่ทรงคุณค่า แสดงถึงการเก็บข้อมูลคำศัพท์ในภาค
อีสานของประเทศไทยอย่างเป็นระบบ และจัดเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญของการบันทึกคำศัพท์และภาษาไทยถิ่นที่
ใช้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือใน พ.ศ. 2522

อย่างไรก็ดี เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวจัดเก็บอยู่ในแผ่นกระดาษและมีสภาพค่อนข้างชำรุด อีกทั้งการนำ
ข้อมูลดังกล่าวไปใช้ศึกษาหรือขยายผลการศึกษาเพิ่มเติมร่วมกับงานวิจัยอื่นทำได้ยาก ต่อมา เมื่อ พ.ศ. 2553
โครงการแผนที่ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสาน จึงได้นำข้อมูลคำศัพท์ดังกล่าวมานำเข้าและจัดเก็บใหม่ให้อยู่
ในฐานะข้อมูลภายใต้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) โดยจัดทำเป็นแผนที่เชิงเลข (digital data) แบบกริด
(grid map) ขึ้น เพื่อสร้างคลังแผนที่ภาษาไทยถิ่นอีสาน พ.ศ. 2522 ดังตัวอย่างแผนที่แสดงการกระจายของ
คำศัพท์ของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” ในภาพที่ 4.3 อนึ่ง แผนที่เชิงเลขตารางกริดใหม่ที่สร้างขึ้นนี้ พยายามสร้าง
ให้ซ้อนทับกับแผนที่แผ่นกระดาษให้ได้มากที่สุด โดยใช้แผนที่เขตการปกครองระดับจังหวัดใน พ.ศ. 2522 เป็น
แผนที่ฐาน (GIS basemap) นอกจากนี้ ยังทำการปรับขนาดของกริดในแผนที่เชิงเลขตามหลักการทาง
ภูมิศาสตร์ โดยให้มีกริดขนาดย่อในพื้นที่ยบางส่วน เพื่อให้สอดคล้องกับแผนที่ข้อมูลดิบที่จัดเก็บมามากที่สุด
ทั้งนี้ ในการดำเนินการสร้างแผนที่ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์นั้น ปัญหาบางส่วนที่พบ คือ ปัญหาการลง

¹⁶ โครงการพัฒนาแผนที่ภาษาไทยถิ่นด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (พ.ศ. 2554) เป็นหนึ่งในโครงการย่อยภายใต้โครงการ
พัฒนาแผนที่ภาษาไทยถิ่นด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ภายใต้กลุ่มวิจัยภาษาและเทคโนโลยี ศูนย์แห่งความเป็นเลิศทาง
วิชาการด้านภาษา ภาษาศาสตร์และวรรณคดี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

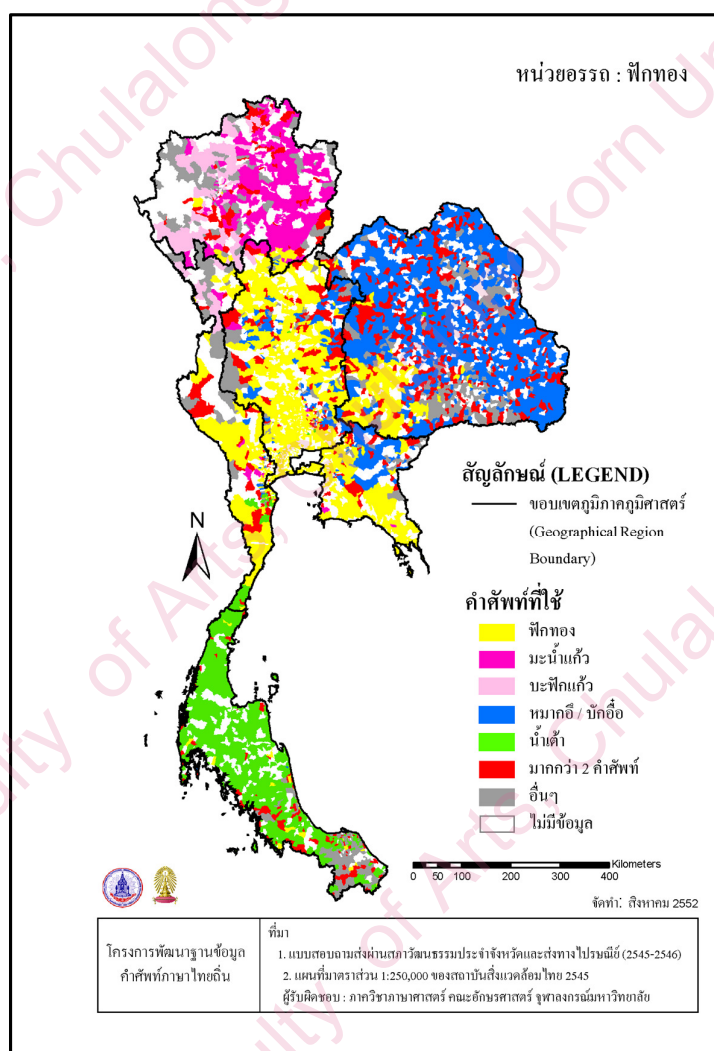
[illegible]

(ที่มา : ผลการสำรวจและสัมภาษณ์ข้อมูลคำศัพท์ โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อราว พ.ศ. 2522)

[illegible]

(ที่มา : ผลการสำรวจและสัมภาษณ์ข้อมูลคำศัพท์ โดยภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อราว พ.ศ. 2522)

เครือข่ายเดียวกัน ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือครูในแต่ละตำบลในรอบแรก และ โดยไปรษณีย์ในรอบที่สองไปยังทุกตำบลทั่วประเทศ จำนวน 7,226 ตำบล ได้รับข้อมูลตอบกลับ คิดเป็น 88% ของแบบสอบถามทั้งหมด การจัดเก็บข้อมูลใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณ 1 ปี งานวิจัยนี้ได้แบบสอบถามกลับคืนมาทั้งสิ้นประมาณร้อยละ 88 จากตำบลทั่วประเทศซึ่งมีอยู่ในขณะนั้น ใช้เวลาเก็บข้อมูลประมาณ 1 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2545-2546 หลังจากได้รับข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลทั้ง 170 หน่วยอรรถมาสร้างฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นและแสดงผลด้วยแผนที่โดยใช้ฟังก์ชัน (function) ต่าง ๆ ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อสร้างแผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ รวม 170 แผ่น แผนที่แต่ละแผ่นแสดงคำศัพท์ที่เก็บข้อมูลมาได้ในแต่ละหน่วยอรรถ ดังตัวอย่างแผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” (พ.ศ. 2545) ในภาพที่ 4.4

ภาพที่ 4.4 แผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” (พ.ศ. 2545)
(ที่มา : โครงการพัฒนาแผนที่ภาษาไทยถิ่นด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (พ.ศ. 2554))

4.2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) การคัดเลือกหน่วยย่อย 2) การวิเคราะห์คำศัพท์ และ 3) การสร้างฐานข้อมูลแผนที่ภาษาถิ่นและแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาถิ่น ทั้งนี้ การดำเนินการในสองส่วนแรก คือ การคัดเลือกหน่วยย่อย และการวิเคราะห์คำศัพท์ ใช้วิธีการวิเคราะห์ตามแนวทางภาษาศาสตร์เป็นหลัก สำหรับในส่วนที่สาม การดำเนินการจะเป็นการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างคลังแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (พ.ศ. 2522-2545)

4.2.1 การคัดเลือกหน่วยย่อย

ขั้นตอนนี้เป็นการคัดเลือกหน่วยย่อยเพื่อนำมาใช้ในการวิจัย ในขั้นตอนนี้ ข้อมูลคำศัพท์ของหน่วยย่อยที่ใช้ในโครงการมาจาก 2 แหล่ง ได้แก่ ข้อมูลแผนที่การกระจายของคำศัพท์ใน พ.ศ. 2522 และข้อมูลแผนที่การกระจายของคำศัพท์ใน พ.ศ. 2545 ข้อมูลแผนที่จากทั้งสองแหล่งถูกนำมาเปรียบเทียบ เพื่อตรวจสอบว่ามีหน่วยย่อยที่ตรงกันมากน้อยเพียงใด ผลการเปรียบเทียบพบว่า จำนวนหน่วยย่อยที่สมบูรณ์ตรงกันมีทั้งสิ้น 95 หน่วยย่อย ดังแสดงในตารางที่ 4.1 หน่วยย่อยเหล่านี้จึงได้รับการคัดเลือกและนำมาใช้ในงานวิจัยขั้นนี้

ตารางที่ 4.1 หน่วยย่อยที่ใช้ในโครงการ (หน่วยย่อยที่ 1 - 95)

ลำดับที่	หน่วยย่อย (หน่วยความหมาย)	หมวด
1	จมูก	ส่วนของร่างกาย/สิ่งที่ผลิตจากคน
2	ฟัน	
3	ท้ายทอย	
4	ตัว	
5	สะดือ	
6	น่อง	
7	ตาตุ่ม	
8	หู	
9	เสลด	
10	ขี้ไคล	

ลำดับที่	หน่วยอรรถ (หน่วยความหมาย)	หมวด
11	หีด	อาการผิดปกติของร่างกาย
12	(เป็น) ลมพิษ	
13	แผล	พืชผักผลไม้
14	มะละกอ	
15	สับปะรด	
16	พุทรา	
17	ขนุน	
18	ฝรั่ง	
19	น้อยหน่า	
20	มันแกว	
21	มะเขือพวง	
22	มะระ	
23	ฟักทอง	
24	ดอกลั่นทม	สัตว์
25	จิ้งจก	
26	ตุ๊กแก	
27	คางคก	
28	กิ้งก่า	
29	ปลาช่อน	
30	ปลาไหล	
31	ลูกน้ำ	
32	คางคาว	
33	ผีเสื้อ	ธรรมชาติ
34	น้ำค้าง	

ลำดับที่	หน่วยอรรถ (หน่วยความหมาย)	หมวด
35	เมฆ	
36	สั้มตำ	อาหาร/วัตถุดิบที่ใช้ทำอาหาร
37	ขนมจีน	
38	กำไล	เครื่องประดับ
39	กางเกง	เครื่องนุ่งห่ม
40	ผ้าขาวม้า	
41	กระดุม	ของใช้
42	ช้อน	
43	แก้ว	
44	ไม้ขีดไฟ	
45	ซีโต้ (จุดเวลาก่อไฟ)	
46	เสื่อ	
47	ไม้กวาด	
48	กระดาษ	
49	กรรไกร	
50	พัด(ค่านาม)	
51	กระจกเงา	
52	จอบ	
53	เปล	
54	ยั้งข้าว	สิ่งก่อสร้าง
55	สะพาน	
56	พระ	นักบวช
57	ชายหนุ่ม	คำเรียก
58	พี่สะใภ้	
59	อาชาย	

ลำดับที่	หน่วยอรรถ (หน่วยความหมาย)	หมวด
60	น้ำชาย	คำเรียก (ต่อ)
61	เท่าไหร่	คำถาม
62	เมื่อไหร่	
63	พรงนี้	คำบอกเวลา
64	มะรีน	
65	วันนี้	
66	ตอนเย็น	
67	พูด	กริยา
68	เรียก	
69	เดิน	
70	วิ่ง	
71	ล้วง	
72	นินทา	
73	โกหก	
74	(น้ำ) หก	
75	(ฝนตก) ปรอย ๆ	
76	โกน	
77	รำคาญ	
78	เปื้อ	
79	กลัว	
80	สงสาร	
81	เวียนหัว	
82	เป็นเหน็บ	
83	เรอ	

ลำดับที่	หน่วยอรรถ (หน่วยความหมาย)	หมวด
84	ก่อไฟ	กริยา (ต่อ)
85	โกรธ	
86	แท้ง	
87	อรรอย	คำขยาย
88	เปรี้ยว	
89	สนุก	
90	ขยัน	
91	(คน) เร็ว	
92	(คน) ใ้	มื้ออาหาร
93	ข้าวเช้า (ข้าวมื้อแรกของวัน)	
94	ข้าวกลางวัน (ข้าวมื้อที่สองของวัน)	
95	ข้าวเย็น (ข้าวมื้อสุดท้ายของวัน)	

4.2.2 การวิเคราะห์คำศัพท์

ในงานวิจัยนี้ การวิเคราะห์คำศัพท์มุ่งเน้นการแยก “คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Central Thai [CT]) ออกจาก “คำศัพท์ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Non-Central Thai [NCT]) การดำเนินการประกอบด้วย

4.2.2.1 แบ่งกลุ่มคำศัพท์ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ “คำศัพท์ของภาษาไทยถิ่นกลาง” [CT] และ “คำศัพท์ของภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” [NCT] วิธีการจัดกลุ่มคำศัพท์เน้นการพิจารณาผลงานวิจัยในอดีตซึ่งได้มีการแบ่งแยกคำศัพท์หลักของภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ มาก่อนหน้านี้แล้ว (วรรณพร ทองมาก 2526, ภาควิชาภาษาศาสตร์ ม.ป.ป., จรุง บุญพันธ์และวันทนี พันธ์ชาติ 2526, วันทนี พันธ์ชาติ 2526, วิจินต์ ภาณุพงศ์ 2529, Rinprom, 1987, ชลิดา โรจนวัฒนวุฒิ 2533, สุนีย์พร เลิศกุลทานนท์ 2534) และ พจนานุกรมภาษาถิ่นต่าง ๆ ได้แก่ พจนานุกรมภาษาเหนือ (จ.จ.ส. (นามแฝง) 2499) พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคเหนือ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ 2539) พจนานุกรมภาคอีสาน - ภาคกลาง ฉบับปณิธาน (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ติสสมหาเถระ) 2541) พจนานุกรมภาษาอีสาน-กลาง ฉบับมข.สวอ. (มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2529) พจนานุกรมภาษาอีสาน-ไทยกลาง (สำลี รักสุทธี 2544) พจนานุกรม

ภาษาอีสาน ฉบับ คำพูน บุญทวี (วีระ สดสังข์ 2548) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน 2545) พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พุทธศักราช 2525 (สถาบันทักษิณคดีศึกษา 2532)

4.2.2.2 จัดกลุ่มคำศัพท์ที่เหลือให้อยู่ใน 2 กลุ่มข้างต้น การจัดกลุ่มคำศัพท์จะใช้ตามวิธีการทางภาษาศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือ กำหนดเกณฑ์การแยกคำศัพท์และเกณฑ์รูปแปรของคำศัพท์ อนึ่ง การแยกคำศัพท์พิจารณาจาก คำศัพท์ที่มีความแตกต่างทั้งคำ หรือ คำศัพท์ที่มีความแตกต่างที่พยางค์หรือหน่วยคำหน้า หรือ คำศัพท์ที่มีความแตกต่างที่พยางค์หรือหน่วยคำสุดท้าย ส่วนรูปแปรของคำศัพท์ พิจารณาจากการแปรรูปเสียงและคำ¹⁷ ดังนี้ (1) การแปรรูปเสียง ได้แก่ การแปรเสียงพยัญชนะ แปรเสียงสระ และการกลายเสียงหรือการตัดเติมเสียง และ (2) การแปรรูปคำ จากตัวอย่าง ตารางที่ 4.3 แสดงการพิจารณาการแปรรูปของ “คำศัพท์ไทยถิ่นกลาง” จาก “คำศัพท์ของภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง”

4.2.2.3 ตรวจสอบการจัดกลุ่มคำศัพท์จากแผนที่ โดยพิจารณาดำแหน่งที่ตั้งของคำศัพท์ที่พบในแผนที่ แสดงการกระจายของคำศัพท์

ในที่นี้ ขอยกตัวอย่างการวิเคราะห์คำศัพท์ของหน่วยวรรด “ฟักทอง” และ ขั้นตอนการวิเคราะห์คำศัพท์ ดังนี้

คำศัพท์ที่พบทั้งหมดจากการสำรวจและสัมภาษณ์ของหน่วยวรรด “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522) ที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

บอผัก บักผักคำ บักผักทอง หมักอื้อ หมักอื้ออ๋ บักอื้อ บักอื้อ บักอื้ออ๋ หมากผัก หมากผักทม หมากอื หมากอื้ออื ผักทอง ฟักทอง มะอื หมากอื้อ หมากอื้อ หมากอื้ออื มะอุบ หมักอื หมักอื้อ หมากอื อื
--

คำศัพท์ที่พบทั้งหมดจากแบบสอบถามของหน่วยวรรด “ฟักทอง” (พ.ศ. 2545) โดยตัดมาเฉพาะคำศัพท์ที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเท่านั้น

หมากอื บักอื้อ น้ำเต้า ฟักทอง มะอื มะอื หมากผัก/หมากผัก บักอื หมากอื้อ มะอุบ ภาษาอื่น

¹⁷ การศึกษามุมานิตศาสตร์คำศัพท์ส่วนใหญ่จะไม่พิจารณาความแตกต่างในเรื่องวรรณยุกต์ของศัพท์ (สมทรง บุญพัฒน์ 2543, หน้า 158)

การแยก “คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง” [CT] ออกจาก “คำศัพท์ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” [NCT] วิเคราะห์โดยนักภาษาศาสตร์ ทั้งนี้ ผลลัพธ์การแยกคำศัพท์ของตัวอย่างหน่วยวรรณคดี “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522) และ “ฟักทอง” (พ.ศ. 2545) แสดงไว้ในตารางที่ 4.2 และ 4.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2 ผลการแยก “คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Central Thai [CT]) และ “คำศัพท์ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Non-Central Thai [NCT]) จากข้อมูลคำศัพท์ที่สำรวจและสัมภาษณ์ของหน่วยวรรณคดี “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522)

หน่วยวรรณคดี “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522)

คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง (Central Thai [CT])	ฟักทอง ผักทอง
คำศัพท์ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ ภาษาไทยถิ่นกลาง (Non-Central Thai [NCT])	บอผัก บักผักคำ บักผักทอง หมักอื้อ หมักอื้ออ๋ บักอื้อ บักอื้อ บักอื้ออ๋ หมากผัก หมากผักหม หมากอ๊ หมากอื้อ มะอ๊ หมากอื้อ หมากอื้อ หมากอื้อ มะอูบ หมักอ๊ หมักอื้อ หมากอื้อ อ๊

ตารางที่ 4.3 ผลการแยก “คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Central Thai [CT]) และ “คำศัพท์ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Non-Central Thai [NCT]) จากข้อมูลคำศัพท์ที่มีผู้ตอบแบบสอบถามของหน่วยวรรณคดี “ฟักทอง” (พ.ศ. 2545)

หน่วยวรรณคดี “ฟักทอง” (พ.ศ. 2545)

คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง (Central Thai [CT])	ฟักทอง
คำศัพท์ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ ภาษาไทยถิ่นกลาง (Non-Central Thai [NCT]) (รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)	หมากอ๊ บักอื้อ น้ำเต้า มะอ๊ มะอู หมากผัก/หมากผัก บักอ๊ หมากอื้อ มะอูบ ภาษาอื่น

ถัดมา นำผลลัพธ์การแยกและจัดกลุ่มคำศัพท์ มาตรวจสอบกับแผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ โดยพิจารณาตำแหน่งที่ตั้งของคำศัพท์ที่พบในแผนที่ จากตัวอย่าง หน่วยวรรณคดี “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522) ซึ่ง คำศัพท์ ‘ฟักทอง’ และ คำศัพท์ ‘ผักทอง’ ถูกจัดว่าเป็นคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากภาพแผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์หน่วยวรรณคดี “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522) ในภาพที่ 4.3 จะเห็นได้ว่าคำศัพท์ ‘ฟักทอง’ และ คำศัพท์ ‘ผักทอง’ พบเกาะกลุ่มกันอยู่ในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ (บริเวณ

ตะวันตกเฉียงใต้ตอนล่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) กระบวนการนี้จะทำให้นักภาษาศาสตร์มั่นใจว่าการวิเคราะห์และจัดกลุ่มคำศัพท์มีความเหมาะสม

จากกระบวนการวิเคราะห์คำศัพท์ข้างต้น จะได้ผลลัพธ์การวิเคราะห์คำศัพท์ของหน่วยย่อยทั้งหมดจำนวน 95 หน่วยย่อย แสดงผลไว้ในตารางที่ 4.4 อนึ่ง ในตารางที่ 4.4 จะเลือกแสดงเฉพาะ “คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Central Thai [CT]) เท่านั้น ท่านสามารถดูคำศัพท์ของหน่วยย่อยทั้งหมดที่ใช้ในโครงการวิจัยนี้ในภาคผนวกที่ 1

ผลลัพธ์การวิเคราะห์คำศัพท์ของ 95 หน่วยย่อยของทั้งสองปี จะถูกนำเข้าสู่กระบวนการสร้างฐานข้อมูลแผนที่ภาษาถิ่น (แยกระหว่าง “คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Central Thai [CT]) และ “คำศัพท์ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Non-Central Thai [NCT]) ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ในขั้นตอนถัดไป

ตารางที่ 4.4 คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางของหน่วยย่อยทั้งหมด (หน่วยย่อยที่ 1 - 95) ที่ใช้ในโครงการ

ลำดับที่	หน่วยย่อย (หน่วยความหมาย)	คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง (คำศัพท์จากการสัมภาษณ์) พ.ศ. 2522	คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง (คำศัพท์จากการตอบแบบสอบถาม) พ.ศ. 2545
1	จมูก	จมูก ตะหมุก	จมูก
2	ฟัน	ฟัน	ฟัน
3	ท้ายทอย	ท้ายทอย ต้นคอ	ท้ายทอย
4	ตัว	ตัว ร่างกาย	ตัว
5	สะดือ	สะดือ สายสะดือ ไสสะดือ ซะสะดือ	สะดือ
6	น่อง	น่อง	น่อง
7	ตาตุ่ม	ตาตุ่ม กะตุ่ม ตุ้ม	ตาตุ่ม
8	หูด	หูด ขี้หูด ขี้หวด บักหูด บักขี้หูด หมักขี้หูด	หูด
9	เสลด	สะเหลด ขี้สะเหลด กะเหลด ฉะ เหลด สีเหลด ขี้กะเหลด ขี้กะเหลด ลก ขี้ตะเหลด ขี้ตะเหลก ขี้เหลด	เสลด
10	ขี้ไคล	ขี้ไคล ขี้ไค้ ขี้ไค้ ขี้ไค้ ขี้ไค้ ขี้ไค้ ไค้	ขี้ไคล ขี้ไค้
11	หีด	หีด ขี้หีด ผิด ผิด	หีด
12	(เป็น) ลมพิษ	ลมพิษ	ลมพิษ

13	แผล	แผล แผล แผล เป็นแผล	แผล แผล
14	มะละกอ	มะละกอ มะกอ	มะละกอ
15	สับประรด	สับประรด สับปะรด สัมพะรด สำมะรด สำปะรด สำมะลัด	สับประรด
16	พุทรา	พุทรา(พุตซา) พุซา	พุทรา
17	ขนุน	ขนุน	ขนุน
18	ฝรั่ง	ฝรั่ง พะหลัง ฝะหลัง ฝะหรั่ง	ฝรั่ง
19	น้อยหน้า	น้อยหน้า น้อยแห่น หน้อยแห่น น้อยหน้า น้อยหน้า แหน	น้อยหน้า
20	มันแกว	มันแกว มันแหว หัวมันแกว	มันแกว
21	มะเขือพวง	มะเขือพวง เขื่อพวง	มะเขือพวง
22	มะระ	มะระ มะละ มะละขึ้นก มะระอาว มะระขี้กา	มะระ มะละ
23	ฟักทอง	ฟักทอง ฝักทอง หมากฟักทม บักฟักทอง	ฟักทอง
24	ดอกลั่นทม	ดอกลั่นทม ลั่นทม ลั่นทม กะลั่นทม	ดอกลั่นทม
25	จิ้งจก	จิ้งจก จิงจก จินจก ดินจก ดิงจก ดั่งจก	จิ้งจก
26	ตุ๊กแก	ตุ๊กแก ตกแก ตกแก ตุ๊กแก	ตุ๊กแก
27	คางคก	คางคก คังคก แคงคก คั่นคก คิงคก กังคก กิงคก แค้งคก	คางคก ค้างคก
28	กิ้งก่า	กิ้งก่า	กิ้งก่า
29	ปลาช่อน	ปลาช่อน ปาช่อน	ปลาช่อน ปาช่อน
30	ปลาไหล	ปลาไหล ปาไหล	ปลาไหล ปาไหล
31	ลูกน้ำ	ลูกน้ำ ลูกญู ลูกยุง	ลูกน้ำ
32	ค่างคาว	ค่างคาว คั้งคาว คิงคาว แคงคาว	ค่างคาว
33	ผีเสื้อ	ผีเสื้อ ผีเสี้ย สี่เสื้อ แมงสี่เสื้อ	ผีเสื้อ
34	น้ำค้าง	น้ำค้าง	น้ำค้าง น้ำค้าง
35	เมฆ	เมฆ ก้อนเมฆ เมฆหมอก	เมฆ
36	ส้มตำ	ส้มตำ ตำส้ม	ส้มตำ
37	ขนมจีน	ขนมจีน หนมจีน	ขนมจีน หนมจีน
38	กำไล (มือ)	กำไล	กำไล
39	กางเกง	กางเกง กังเกง กุงเกง กงเกง	กางเกง โกงเกง

40	ผ้าขาวม้า	ผ้าขาวม้า ผ้าเขาม้า ผ้าขำม้า ผ้าชะม้า ผ้าคะม้า คะม้า ผ้า อาบนํ้า ผ้า	ผ้าขาวม้า ผ้าชะม้า
41	กระดุม	กระดุม ดุม ตุ่ม กะดุม ลูกกระดุม	กระดุม กะดุม
42	ซ้อน	ซ้อน ซ้อน ซ่อน จ้อน	ซ้อน
43	แก้ว	แก้ว แก้ว แก้วน้ำ	แก้ว
44	ไม้ขีดไฟ	ไม้ขีดไฟ	ไม้ขีดไฟ ไม้ขีด
45	ชี้ได้ (จุดเวลาก่อไฟ)	ชี้ได้ ชี้ได้ ได้ ชี้กะได้ กะได้	ชี้ได้
46	เสื่อ	เสื่อ	เสื่อ
47	ไม้กวาด	ไม้กวาด กวด ไม้กวด	ไม้กวาด
48	กระดาษ	กระดาษ กะดาษ	กระดาษ กะดาษ
49	กรรไกร	ตะแกร ตะเก ตะแกล้ กะ ไต มีดกะแต มีดกะไต มีดตะโก	กรรไกร กะไต ตะโก กะไกร
50	พัด (ค่านาม)	พัด ไม้พัด	พัด
51	กระจก	กระจก กะจก	กระจกเงา กะจก
52	จอบ	จอบ	จอบ
53	เปล	เปล เป	เปล
54	ยั้งข้าว	ยั้ง ญั้ง	ยั้งข้าว ญั้ง
55	สะพาน	สะพาน ตะพาน กะพาน	สะพาน ตะพาน กะพาน
56	พระ	พระ พละ พะ	พระ พะ
57	ชายหนุ่ม	หนุ่ม เด็กหนุ่ม คนหนุ่ม	ชายหนุ่ม หนุ่ม คนหนุ่ม
58	พีสะไถ้	พีสะไถ้	พีสะไถ้ พีตะไถ้
59	อาชาย	อาชาย อา	อา
60	น้ำชาย	น้ำชาย น้ำ น้า	น้ำ
61	เท่าไหร่	เท่าไหร่ เท่าไร เท่าไล เท่าไหน	เท่าไหร่
62	เมื่อไหร่	เมื่อไหร่ เมื่อไล เมื่อไร เมื่อไล ตอนไหน	เมื่อไหร่ เท่าใด เท่าไร
63	พรงนี้	พริกนี้ พรงนี้ พุกนี้ พลกนี้ พุงนี้ วันพริกนี้	พรงนี้ พรงี้
64	มะริน	มะริน เมื่อริน ปะริน ปะลิน มะลีน มี่ลีน มะรือ เมื่อลีน	มะริน
65	วันนี้	วันนี้	วันนี้
66	ตอนเย็น	เย็น ตอนเย็น ลาเย็น คำ ยามคำ ตอนมืด	ตอนเย็น หัวคำ
67	พูด	พูด	พูด
68	เรียก	เรียก เลียก	เรียก

69	เดิน	เดิน	เดิน
70	วิ่ง	วิ่ง	วิ่ง
71	ล้วง	-	ล้วง ควัก
72	นินทา	นินทา	นินทา
73	โกหก	โกหก ซัด ปด พุดปด	โกหก
74	(น้ำ) หก	หก	หก
75	(ฝนตก) ปรอยๆ	ปรอย 'ปลอย ปลอย'	ปรอยๆ โปรยๆ
76	โกน	โกน กนหัว โล้น	โกน
77	รำคาญ	รำคาญ ลำคาญ	รำคาญ
78	เปื้อ	เปื้อ เปี้ย เปื่อ หน่าย เปื่อหน่าย	เปื้อ เซ้ง เปี้ย/เปี้ย เปื่อ
79	กลัว	กลัว กัว	กลัว
80	สงสาร	สงสาร เวทนา เอ็นดู	สงสาร สมเพช เวทนา
81	เวียนหัว	เวียนหัว วินหัว วิงโหล ไลยตา	เวียนหัว วิงเวียน เว้นหัว
82	เป็นเหน็บ	เหน็บกิน เป็นเหน็ด เหน็บซา เหน็บ	เป็นเหน็บ เน็บ เหน็ด เหน็บกินดิน เหน็บกิน
83	เรอ	เรอ เลอ	เรอ
84	ก่อไฟ	ก่อไฟ สุมไฟ ตัดไฟ	ก่อไฟ ตัดไฟ จุดไฟ จ่อไฟ
85	โกรธ (ไม่พูดกัน)	โกรธ โกรธ โมโห มะโ	โกรธ
86	แทั้ง	แทั้ง แทั้งลูก	แทั้ง
87	อรร้อย	อรร้อย อล้อย	อรร้อย
88	เปรี้ยว	เปรี้ยว เปรี้ยว เปี้ยว	เปรี้ยว
89	สนุก	สนุก ดีใจ ดี ชอบใจ ชอบ	สนุก
90	ขยัน	ขยัน	ขยัน กะหยัน
91	(คน) เร็ว	เร็ว เส่ว ไวไว ไว ด่วน	เร็ว เส่ว
92	(คน) ใ้	ใ้	ใ้ เบี้ย
93	ข้าวเช้า (ข้าวมือแรกของวัน)	ข้าวเช้า เข้าเช้า เข้าข้าว ข้าวเช้า เข้าเช้า ข้าวข้าว ข้าวข้าว เข้าเจ้า เข้าเช้า ข้าวมือเช้า มือเช้า เข้า	ข้าวเช้า
94	ข้าวกลางวัน (ข้าวมือที่สองของวัน)	เข้า/ข้าวกลางวัน เข้า/ข้าวกลางวัน เข้า/ข้าวกลางวัน เข้า/ข้าวกลางวัน ข้าวกลางวัน เข้าวัน เข้า/ข้าวเที่ยง เข้า/ข้าวเที่ยง	ข้าวกลางวัน ข้าวเที่ยง มือกลางวัน ข้าววัน ข้าวกลางวัน
95	ข้าวเย็น (ข้าวมือสุดท้ายของวัน)	เข้า/ข้าวเวลาเย็น เข้า/ข้าวเย็น เข้า/ข้าวค่ำ มือค่ำ	ข้าวเย็น ข้าวค่ำ มือเย็น

หมายเหตุ: ผู้บอกภาษาคำศัพท์ของหน่วยอรรถเหล่านี้มาจากการให้สัมภาษณ์หรือตอบแบบสอบถาม ซึ่งการสะกดคำเป็นไปตามคำบอกหรือตามที่คุณตอบแบบสอบถามเขียนตอบมา ใช้คำจากต้นฉบับเหล่านั้นโดยตรง จึงอาจมีการสะกดคำที่แตกต่างจากภาษาราชการหรือภาษาอย่างเป็นทางการที่กำหนดตามสำนักงานราชบัณฑิตยสภา

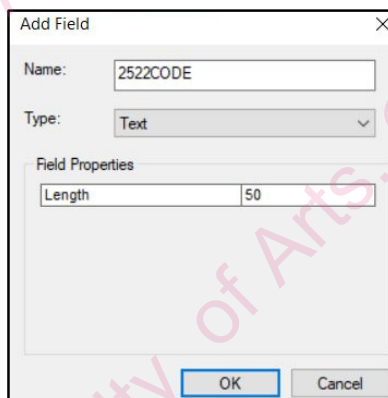
4.2.3 การสร้างฐานข้อมูลแผนที่ภาษาไทยถิ่นและแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น

ในหัวข้อนี้ ให้รายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) มาช่วยในการสร้างแผนที่ภาษา ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

4.2.3.1 การสร้างฐานข้อมูลแผนที่ (GIS database) และแผนที่ภาษาไทยถิ่น

ผลจากการวิเคราะห์และจัดกลุ่มคำศัพท์ในหัวข้อที่ 2.2 ได้แก่ “กลุ่มคำศัพท์ของภาษาไทยถิ่นกลาง” และ “กลุ่มคำศัพท์ของภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” รายหน่วยอรรถ ซึ่งในขั้นตอนนี้ คำศัพท์ต่าง ๆ จะถูกนำมากำหนดและลงรหัส และแสดงผลในรูปแบบที่ภาษาไทยถิ่น การดำเนินการมีขั้นตอน ดังนี้

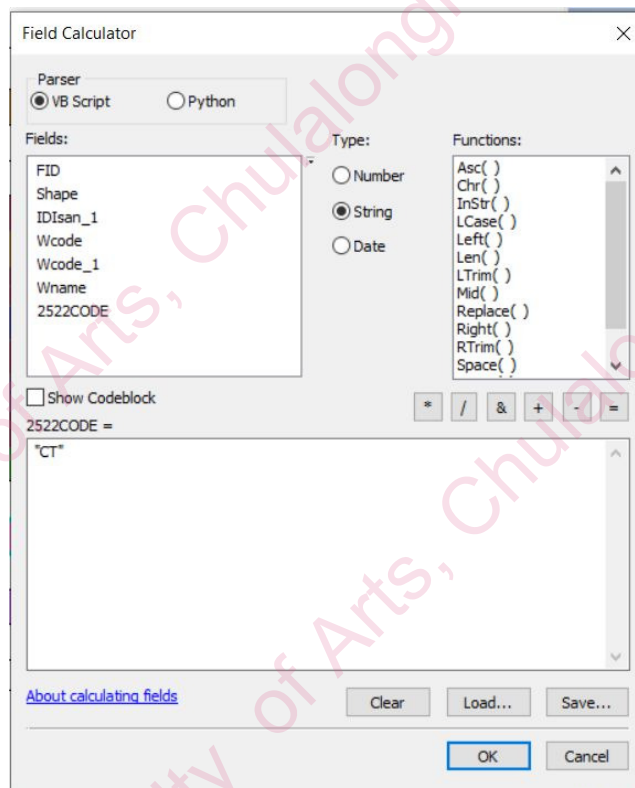
การสร้างฐานข้อมูลแผนที่ (GIS database) ทำโดยการกำหนดและลงรหัสข้อมูลคำศัพท์ของหน่วยอรรถทั้ง 2 ปี (พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545) การกำหนดและลงรหัสมีวัตถุประสงค์เพื่อแปลงข้อมูลคำศัพท์ให้อยู่ในรูปแบบที่ง่ายต่อการประมวลผลข้อมูลในขั้นตอนต่อ ๆ ไป ในงานวิจัยนี้ได้ออกแบบให้การสร้างฟิลด์ (field) ใหม่ (เช่น Field ชื่อ “2522CODE” สำหรับแผนที่ของหน่วยอรรถใน พ.ศ. 2522) และ การสร้างฟิลด์ (field) ใหม่ ชื่อ “2545CODE” สำหรับแผนที่ของหน่วยอรรถใน พ.ศ. 2545) ทั้งนี้ field ที่สร้างขึ้นในแผนที่เหล่านี้กำหนดรหัส (field coding) ให้เป็นตัวอักษร (text) (ดูตัวอย่างการสร้าง field ใน ARCGIS ในภาพที่ 4.5)

ภาพที่ 4.5 การสร้าง field ชื่อ “2522CODE” สำหรับแผนที่ของหน่วยอรรถต่าง ๆ ใน พ.ศ. 2522 ด้วยซอฟต์แวร์ ARCGIS

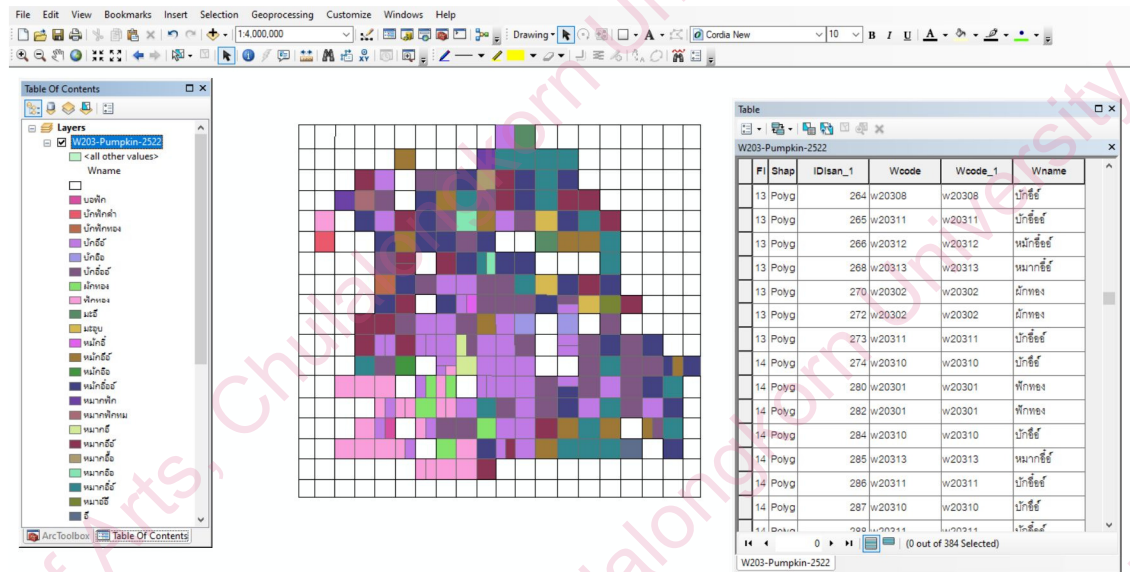
ข้อมูลใน field กำหนดให้รหัสข้อมูลมีได้ 3 ค่า เพื่อให้ง่ายต่อการจัดเก็บและคำนวณผลในระบบคอมพิวเตอร์ (ดูตัวอย่างในภาพที่ 4.6) ได้แก่

- รหัส 'CT' ใช้แทน “กลุ่มคำศัพท์ของภาษาไทยถิ่นกลาง”
- รหัส 'NCT' ใช้แทน “กลุ่มคำศัพท์ของภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” ซึ่งรวมถึง (1) บริเวณตำบลที่มีการใช้คำศัพท์ของภาษาชนกลุ่มน้อย และ (2) บริเวณตำบลที่มีการใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นตั้งแต่ 2 ถิ่นขึ้นไป
- รหัส 'NO DATA' ใช้แทน ไม่มีข้อมูล ซึ่งเกิดขึ้นได้จาก 3 กรณี คือ (1) ไม่มีข้อมูลสัมภาษณ์ (พ.ศ. 2522) ในพื้นที่ศึกษาดังกล่าว หรือ (2) ไม่มีข้อมูลจากแบบสอบถาม (พ.ศ. 2545) ในพื้นที่ศึกษาดังกล่าว หรือ (3) ไม่มีข้อมูลเพราะอยู่นอกขอบเขตพื้นที่ศึกษา ทั้งนี้ ในบริเวณที่ไม่มีข้อมูลซึ่งมีการลงรหัส 'NO DATA' นั้น จะถูกกันออกก่อนการวิเคราะห์ แต่ยังคงสามารถสืบค้น (query) ได้ว่าเป็นข้อมูลของพื้นที่ตำบล อำเภอ หรือจังหวัดใด

ภาพที่ 4.6 ตัวอย่างการลงรหัสว่า “CT” ใน field ชื่อ “2522CODE” ในแผนที่ของหน่วยอรรถ (พ.ศ. 2522) ในซอฟต์แวร์ ARCGIS

ในที่นี้ ขอยกตัวอย่างภาพประกอบของแผนที่หน่วยอรรถ “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522) (ภาพที่ 4.7) ซึ่งประกอบด้วยคำศัพท์จำนวนมาก จากภาพ แต่ละแถวหรือเรคคอร์ด (record) แสดงข้อมูลกริด (grid) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยมี field ต่าง ๆ ใช้บอกเรื่องที่ต้องการจัดเก็บ เช่น field ชื่อ ‘Wname’ ใช้จัดเก็บชื่อคำศัพท์ที่พบในกริดนั้น ๆ

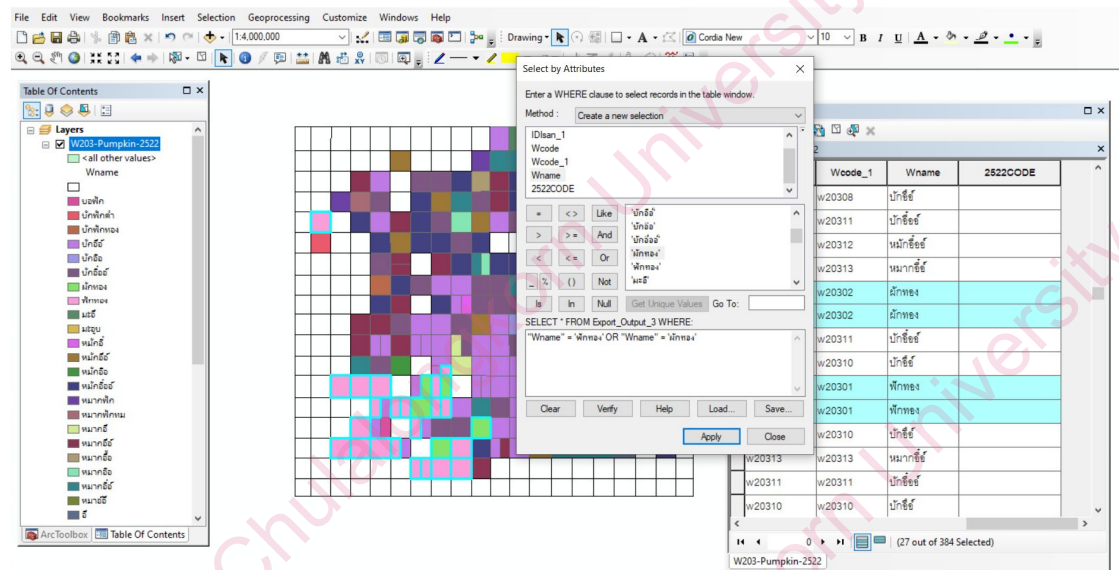

ภาพที่ 4.7 แผนที่การกระจายของคำศัพท์ และ ตารางรายละเอียด (attribute table) คำศัพท์ของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522) ในซอฟต์แวร์ ARCGIS

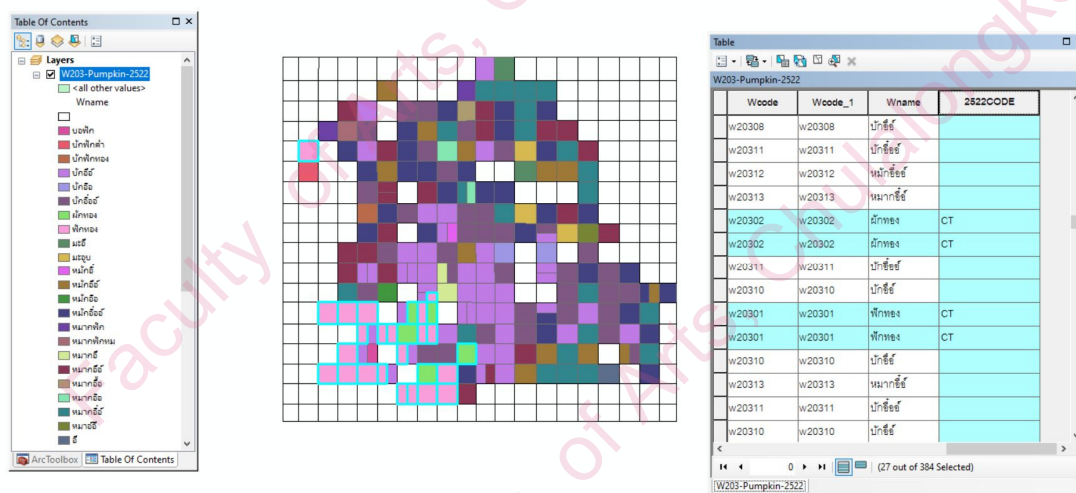
ถัดมา ในการลงรหัส จะต้องมีการเลือกข้อมูลว่าคำศัพท์คำใดเป็น “คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Central Thai [CT]) และ คำศัพท์คำใดเป็น “คำศัพท์ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Non-Central Thai [NCT]) ตามผลการแยกคำศัพท์ในตารางที่ 4.4 (ดูตัวอย่างการเลือกข้อมูลใน ARCGIS ในภาพที่ 4.8) จากนั้น ลงรหัส “CT” ใน field “2522CODE” ให้แก่ record ที่ถูกเลือก (ภาพที่ 4.9) เมื่อลงรหัสครบถ้วนแล้ว จะทำให้ได้ตารางแสดงรายละเอียดข้อมูลภาษาไทยถิ่นอย่างสมบูรณ์และได้ผลลัพธ์แผนที่ภาษาไทยถิ่น ดังแสดงในภาพที่ 4.10

ทั้งนี้ การลงรหัสให้แก่คำศัพท์ของแผนที่หน่วยอรรถใน พ.ศ. 2545 ก็ทำในลักษณะเดียวกัน เมื่อลงรหัสในแผนที่แสดงการกระจายคำศัพท์ของแต่ละหน่วยอรรถแล้ว ผลที่ได้คือ แผนที่ภาษาไทยถิ่น (Thai dialect map) ของแต่ละหน่วยอรรถ รวมทั้งสิ้น 190 แผ่น แยกเป็นแผนที่ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2522 รวม 95 แผ่น และแผนที่ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2545 รวม 95 แผ่น อนึ่ง แผนที่ภาษาไทยถิ่นแต่ละแผ่นใช้ลายเส้นและ/หรือสัญลักษณ์สีเพื่อแบ่งบริเวณที่ใช้ “คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Central Thai [CT]) และบริเวณที่ใช้ “คำศัพท์

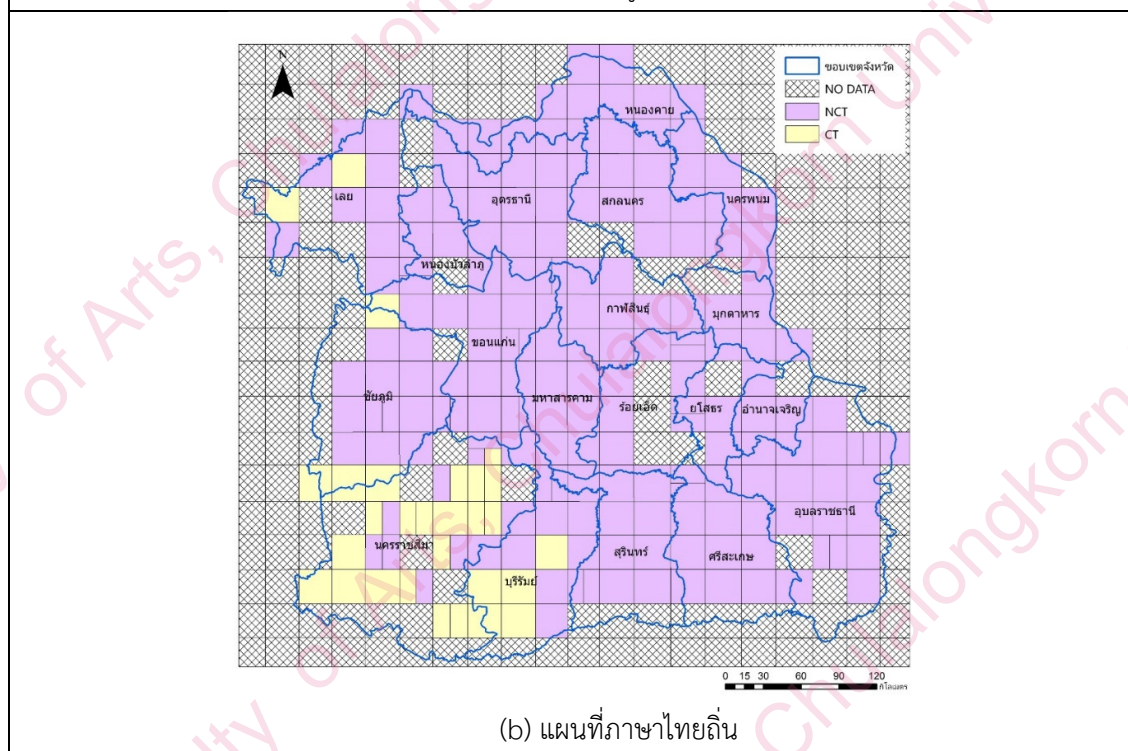
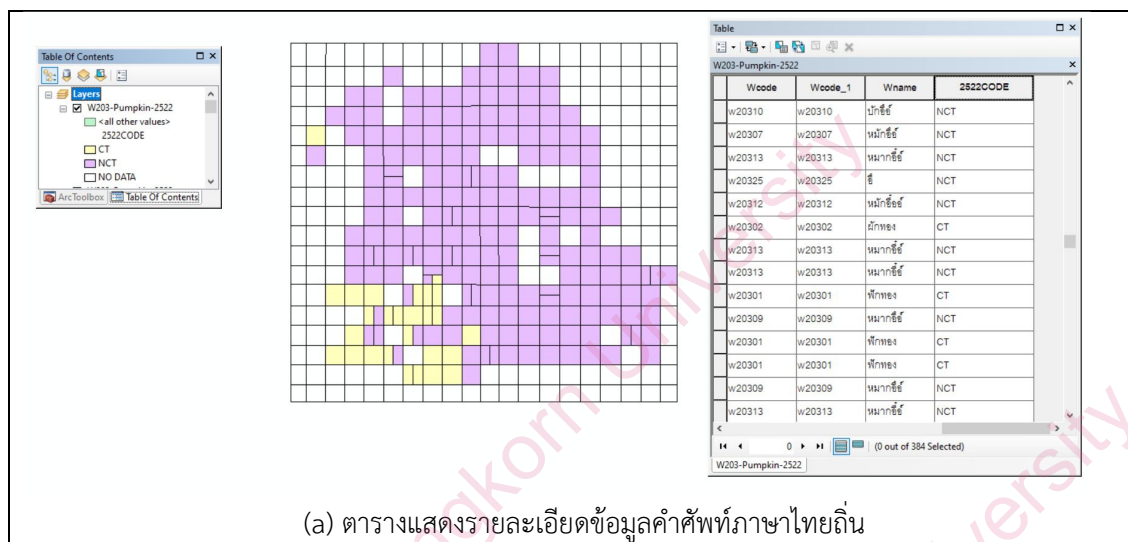
ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (Non-Central Thai [NCT]) ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผลลัพธ์แผนที่ภาษาไทยถิ่นที่สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 ทั้งหมดแสดงไว้ในภาคผนวกที่ 2

ภาพที่ 4.8 การเลือกข้อมูลคำศัพท์ในตารางรายละเอียด (attribute table) คำศัพท์ของหน่วยย่อย “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522) ในซอฟต์แวร์ ARCGIS ในที่นี้ยกตัวอย่างเลือก 2 คำศัพท์ คือ ‘ฟักทอง’ และ ‘ผักทอง’ จาก field “Wname”

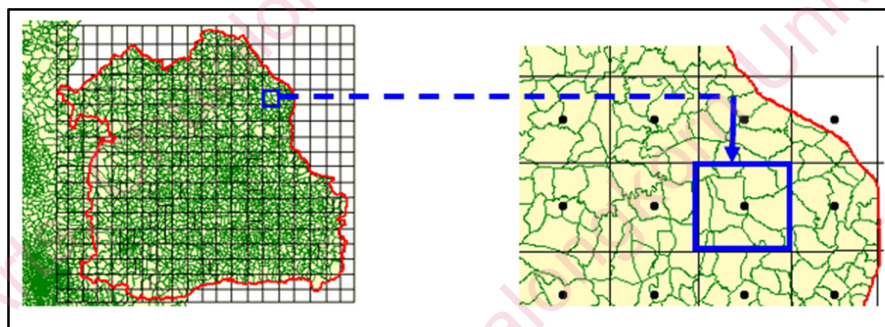
ภาพที่ 4.9 ผลลัพธ์การลงรหัส “CT” ใน field “2522CODE” ให้แก่ record ที่ถูกเลือกในตารางรายละเอียด (attribute table) คำศัพท์ของหน่วยย่อย “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522) ในซอฟต์แวร์ ARCGIS

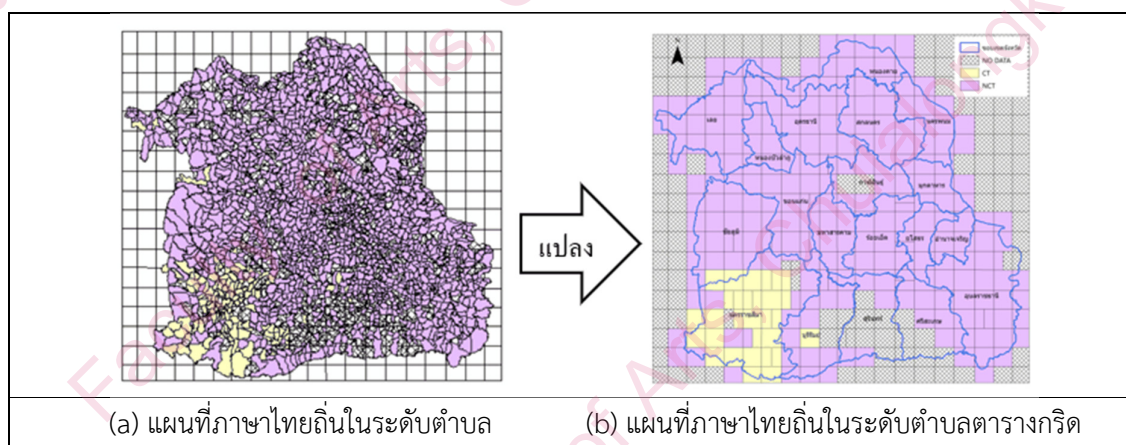
ภาพที่ 4.10 ผลลัพธ์ (a) ตารางแสดงรายละเอียดข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น และ (b) แผนที่ภาษาไทยถิ่นของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” (พ.ศ. 2522) ในซอฟต์แวร์ ARCGIS

ในกรณีแผนที่ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2545 ซึ่งครอบคลุมคำศัพท์ของหน่วยอรรถทั่วประเทศ (ดังตัวอย่างในภาพที่ 4.4) ได้มีการเลือกตัดพื้นที่ที่เหลือครอบคลุมเฉพาะบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือก่อนนำมาประมวลผลโดยใช้ฟังก์ชัน CLIP ในซอฟต์แวร์ ARCGIS นอกจากนี้ เนื่องจากแผนที่ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2545 ที่สร้างขึ้นเป็นข้อมูลที่มีหน่วยการเก็บข้อมูลในระดับตำบล จึงจำเป็นต้องนำแผนที่ตารางกริดของ พ.ศ. 2522

มาใช้เป็นแผนที่ฐาน ซ้อนทับกับแผนที่ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2545 เพื่อให้หน่วยที่จะใช้ในการศึกษาการแปร/เปลี่ยนแปลงของคำศัพท์ในขั้นตอนถัดไปสามารถทำกันได้ การแปลงข้อมูล (convert) ในระดับตำบลให้เป็นตารางกริดนั้นมีหลักการคือ นำเอาแผนที่ตารางกริด (พ.ศ. 2522) มาซ้อนทับกับแผนที่ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2545 โดยใช้ฟังก์ชัน OVERLAY ในซอฟต์แวร์ ARCGIS จะทำให้ได้แผนที่ใหม่ซึ่งมีทั้งเส้นตารางกริด และเส้นเขตตำบล (ภาพที่ 4.11) จากนั้น ทำการพิจารณาว่าข้อมูลภาษา (CT และ NCT) ของตำบลที่พบในตารางกริดหนึ่ง ๆ มีจำนวน CT หรือ NCT มากกว่ากัน หากในกริดนั้นพบว่า มีตำบลที่ $CT > NCT$ ก็ให้ข้อมูลภาษาถิ่นของกริดนั้นเป็น CT แต่หากในกริดนั้น พบว่า มีตำบลที่ $CT < NCT$ ก็ให้ข้อมูลภาษาถิ่นของกริดนั้นเป็น NCT ทั้งนี้ การหลอมข้อมูลจากตำบลให้เป็นตารางกริด ใช้ฟังก์ชัน “DISSOLVE” ในซอฟต์แวร์ ARCGIS (ตัวอย่างผลลัพธ์ในภาพที่ 4.12)

ภาพที่ 4.11 หลักการการแปลงข้อมูลในระดับตำบลให้เป็นตารางกริด

ภาพที่ 4.12 ตัวอย่างแผนที่ภาษาไทยถิ่นของหน่วยย่อย “ฟักทอง” (พ.ศ. 2545) ก่อน (a) และหลัง (b) การแปลงข้อมูลภาษาถิ่นในระดับตำบลให้เป็นตารางกริดในซอฟต์แวร์ ARCGIS

4.2.3.2 การสร้างแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น

ขั้นตอนนี้เป็นการเปรียบเทียบแผนที่ภาษาไทยถิ่นใน พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 ที่สร้างขึ้นจากขั้นตอนที่ 4.2.3.1 การดำเนินการใช้ฟังก์ชัน 'UNION' ในซอฟต์แวร์ ARCGIS เพื่อรวมข้อมูลคำศัพท์ของทั้งสองปีเข้าไว้ในแผนที่เดียวกัน ทั้งนี้ เมื่อทำการ 'UNION' ภาพแผนที่ของหน่วยย่อยเดียวกันในทั้งสองปีแล้ว ภายในตารางรายละเอียด (attribute table) ของภาพแผนที่ใหม่ที่เกิดขึ้นของหน่วยย่อยหนึ่ง ๆ จะมี field ของทั้งสองปี คือ field ชื่อ “2522CODE” และ “2545CODE” ข้อมูลภาษาที่อยู่ใน field ดังกล่าวจะใช้แสดงการเปลี่ยนแปลง/แปรของคำศัพท์ที่เกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2522 กับ พ.ศ. 2545 จากนั้น ทำการสร้าง field ใหม่ ชื่อ “CHGCODE” กรอบแนวคิดการลงรหัสการเปลี่ยนแปลง/แปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น ระหว่าง 2 ปีใน field “CHGCODE” แสดงได้ 4 ประเภท ได้แก่

- 1) NO CHANGE (CT) หรือ CT = CT หมายถึง ไม่พบการเปลี่ยนแปลงการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่น พื้นที่ดังกล่าวยังคงใช้คำศัพท์ของ “ภาษาไทยถิ่นกลาง” ทั้งใน พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545
- 2) NO CHANGE (NCT) หรือ NCT = NCT หมายถึง ไม่พบการเปลี่ยนแปลงการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่น พื้นที่ดังกล่าวยังคงใช้คำศัพท์ของ “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” ทั้งใน พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545
- 3) CT -> NCT หมายถึง พบการเปลี่ยนแปลงหรือการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในพื้นที่ โดยแปรจากคำศัพท์ของ “ภาษาไทยถิ่นกลาง” (พ.ศ. 2522) เป็น คำศัพท์ของ “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (พ.ศ. 2545)
- 4) NCT -> CT หมายถึง พบการเปลี่ยนแปลงหรือการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในพื้นที่ โดยแปรจากคำศัพท์ของ “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (พ.ศ. 2522) เป็น คำศัพท์ของ “ภาษาไทยถิ่นกลาง” (พ.ศ. 2545)

ด้วยวิธีนี้ เมื่อทำการให้สัญลักษณ์สีที่แตกต่างกันลงบนแผนที่ จะทำให้กริด (grid) ต่าง ๆ ในแผนที่สามารถแยกความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลง (หรือไม่เปลี่ยนแปลง) รวม 4 ประเภท อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดอย่างหนึ่งของการจัดทำคลังแผนที่ภาษาไทยถิ่นในงานวิจัยนี้คือ เมื่อกริดที่เป็น ‘NO DATA’ (ซึ่งหมายถึง กริดที่ ‘ไม่มีข้อมูล’) ของแผนที่หนึ่งซ้อนทับกับอีกแผนที่หนึ่ง การคำนวณในกริดดังกล่าวจะไม่สามารถทำได้ และกริดนั้นจะยังคงถูกเข้ารหัสเป็น ‘NO DATA’ ผลลัพธ์แผนที่แสดงการเปลี่ยนแปลง/แปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นมีรายละเอียดอยู่ในบทถัดไป

บทที่ 5

ผลการวิจัยและบทสรุป

5.1 ผลลัพธ์การวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 การศึกษาและวิเคราะห์การแปรของภาษาถิ่นใช้เกณฑ์การวิเคราะห์คำศัพท์ตามวิธีทางภาษาศาสตร์จากข้อมูลคำศัพท์ 95 หน่วยย่อยในแต่ละปี (พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545) ร่วมกับการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System [GIS]) ทั้งนี้ คำศัพท์ต่าง ๆ ที่พบในพื้นที่ศึกษารายหน่วยย่อยในแต่ละปีจะถูกวิเคราะห์และแบ่งออกเป็นภาษาไทยถิ่น 2 ประเภท ได้แก่ “ภาษาไทยถิ่นกลาง” และ “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” (ในที่นี้ หมายถึง หมายถึง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ รวมถึงภาษาชนกลุ่มน้อยที่พบในประเทศไทยและบริเวณที่มีการเก็บข้อมูลว่าใช้ภาษาตั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไป)

การศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นรายหน่วยย่อยระหว่าง 2 ช่วงเวลา (พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545) ทำให้เห็นการแปร/การเปลี่ยนแปลงของภาษาถิ่นใน 4 ลักษณะ ดังแสดงในตารางที่ 5.1 อนึ่ง เนื่องจากงานวิจัยนี้มีการนำ GIS เข้ามาร่วมในกันศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล จึงมีความแตกต่างจากงานวิจัยการแปรของภาษาไทยถิ่นที่ผ่านมา คือ ผลลัพธ์การวิจัยเป็นแผนที่เชิงเลข (digital map) แสดงผลลัพธ์ข้อมูลภาษาถิ่นในเชิงพื้นที่ โดยจัดทำเป็นคลังแผนที่ภาษาถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่

- แผนที่ภาษาถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) พ.ศ. 2522
- แผนที่ภาษาถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) พ.ศ. 2545
- แผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545

ตารางที่ 5.1 กระบวนการแปร/เปลี่ยนแปลงของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นที่พบในพื้นที่ศึกษา

ประเภทของการเปลี่ยนแปลง	แผนที่ภาษาถิ่น พ.ศ. 2522 (หน่วยย่อย)	แผนที่ภาษาถิ่น พ.ศ. 2545 (หน่วยย่อย)	รหัส	ความหมายของรหัส
1	CT	CT	NO CHANGE (CT) หรืออีกนัยหนึ่งคือ รหัส “CT = CT”	ไม่พบการเปลี่ยนแปลง/แปรของคำศัพท์ภาษาถิ่น โดยผู้บอกภาษาใช้คำศัพท์ “ภาษาไทยถิ่นกลาง” ทั้ง พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545
2	NCT	NCT	NO CHANGE (NCT) หรืออีกนัยหนึ่งคือ รหัส “NCT = NCT”	ไม่พบการเปลี่ยนแปลง/แปรของคำศัพท์ภาษาถิ่น โดยผู้บอกภาษาใช้คำศัพท์ “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” ทั้ง พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545
3	CT	NCT	CT -> NCT	พบการเปลี่ยนแปลง/แปรของคำศัพท์ภาษาถิ่นระหว่าง พ.ศ. 2522–2545 โดยคำศัพท์แปรจาก “ภาษาไทยถิ่นกลาง” เป็น “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง”
4	NCT	CT	NCT -> CT	พบการเปลี่ยนแปลง/แปรของคำศัพท์ภาษาถิ่นระหว่าง พ.ศ. 2522–2545 โดยคำศัพท์แปรจาก “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” เป็น “ภาษาไทยถิ่นกลาง”

หมายเหตุ : สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในตาราง ดังนี้

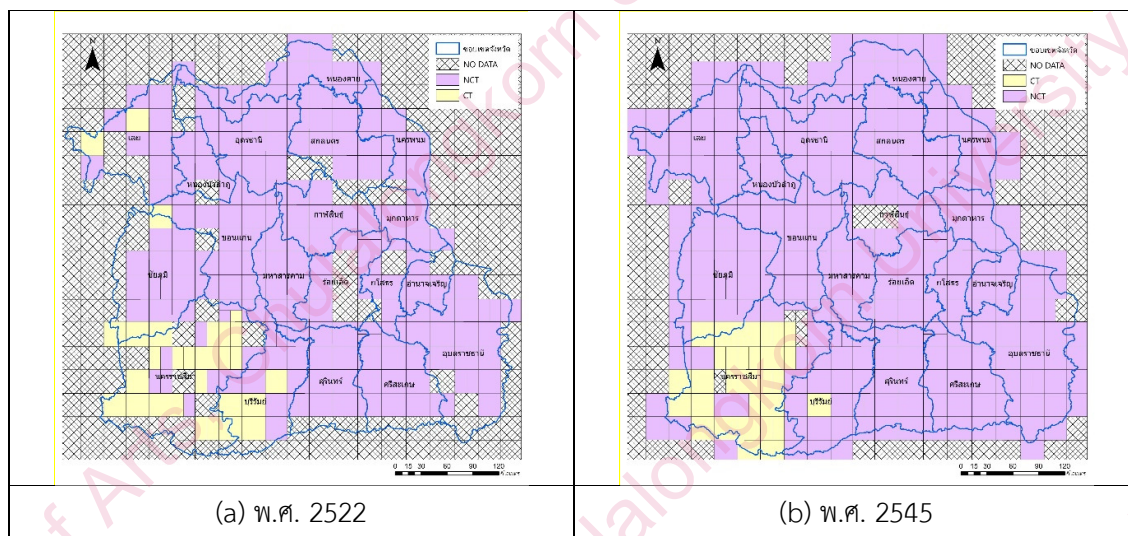
CT หมายถึง ภาษาไทยถิ่นกลาง, NCT หมายถึง ภาษาไทยถิ่นอื่น

เครื่องหมาย “=” หมายถึง ไม่พบการแปร/เปลี่ยนแปลงของคำศัพท์, “->” หมายถึง พบการแปร/เปลี่ยนแปลงของคำศัพท์จากภาษาถิ่นหนึ่งไปเป็นอีกภาษาถิ่นหนึ่ง

5.1.1 แผนที่ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) และตารางสรุปคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) รายหน่วยย่อย

ในงานวิจัยนี้ แผนที่ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) นับเป็นผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นในกระบวนการการทำวิจัย การวิเคราะห์ภาษาไทยถิ่นใช้เกณฑ์การวิเคราะห์คำศัพท์ตามวิธีทางภาษาศาสตร์ ผลการวิเคราะห์นำเสนอผลในรูปแบบแผนที่ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2522 (95 แผ่น) และ พ.ศ. 2545 (95 แผ่น) รวมทั้งสิ้นจำนวน 190 แผ่น ภาพที่ 5.1(a) และ 5.1(b) แสดงตัวอย่างผลลัพธ์แผนที่ภาษาไทย

ถิ่นของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” ใน พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 ทั้งนี้ แผนที่แต่ละแผ่นสร้างมาจากการวิเคราะห์แผนที่การกระจายของคำศัพท์ของแต่ละหน่วยอรรถ ท่านสามารถเรียกดูรูปแผนที่ภาษาไทยถิ่นทั้งหมดที่จัดทำขึ้นใน พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 ได้ในภาคผนวกที่ 2 แผนที่แต่ละแผ่นแสดงพื้นที่การใช้ภาษาไทยถิ่นในรูปแบบตารางกริด แผนที่ที่สร้างขึ้นประกอบด้วย สัญลักษณ์สีแดงข้อมูลการใช้ภาษา 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง (CT) และกลุ่มผู้ใช้คำศัพท์ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง¹⁸ (NCT) ส่วนบริเวณที่ไม่ปรากฏสีในแผนที่ หมายถึง บริเวณกริดนั้นไม่มีข้อมูล (NO DATA)

ภาพที่ 5.1 ผลลัพธ์แผนที่ภาษาไทยถิ่นของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” (a) พ.ศ. 2522 และ (b) พ.ศ. 2545 (ซ้อนทับกับขอบเขตจังหวัด พ.ศ. 2545)

นอกจากนี้ งานวิจัยชิ้นนี้ยังได้จัดทำตารางสรุปคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นรายหน่วยอรรถทั้ง 95 หน่วยอรรถ ดังแสดงในตารางที่ 5.2 ในภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า เมื่อพิจารณาในรายหน่วยอรรถ คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นที่พบส่วนใหญ่ใน พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 เป็น “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” มีเฉพาะบางหน่วยอรรถ เช่น คำว่า “จีไคล” “ไม้ขีดไฟ” หรือ “จีใต้” ใช้คำศัพท์ “ภาษาไทยถิ่นกลาง” มากกว่า “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” อย่างเห็นได้ชัด ส่วนบางหน่วยอรรถ เช่น คำว่า “ผ้าขาวม้า” หรือ “กระดุม” ใช้คำศัพท์ของ “ภาษาไทยถิ่นกลาง” เป็นหลัก แต่มีสัดส่วนหรือร้อยละการใช้ “ภาษาไทยถิ่นกลาง” ไม่เข้มข้นเท่าหน่วยอรรถ “จีไคล” “ไม้ขีดไฟ” หรือ “จีใต้” ผลลัพธ์ที่ได้น่าจะเป็นแหล่งอ้างอิงที่สำคัญและใช้ยืนยันการใช้ภาษาไทยถิ่นในเชิงพื้นที่สำหรับภูมิภาคนี้ได้เป็นอย่างดี

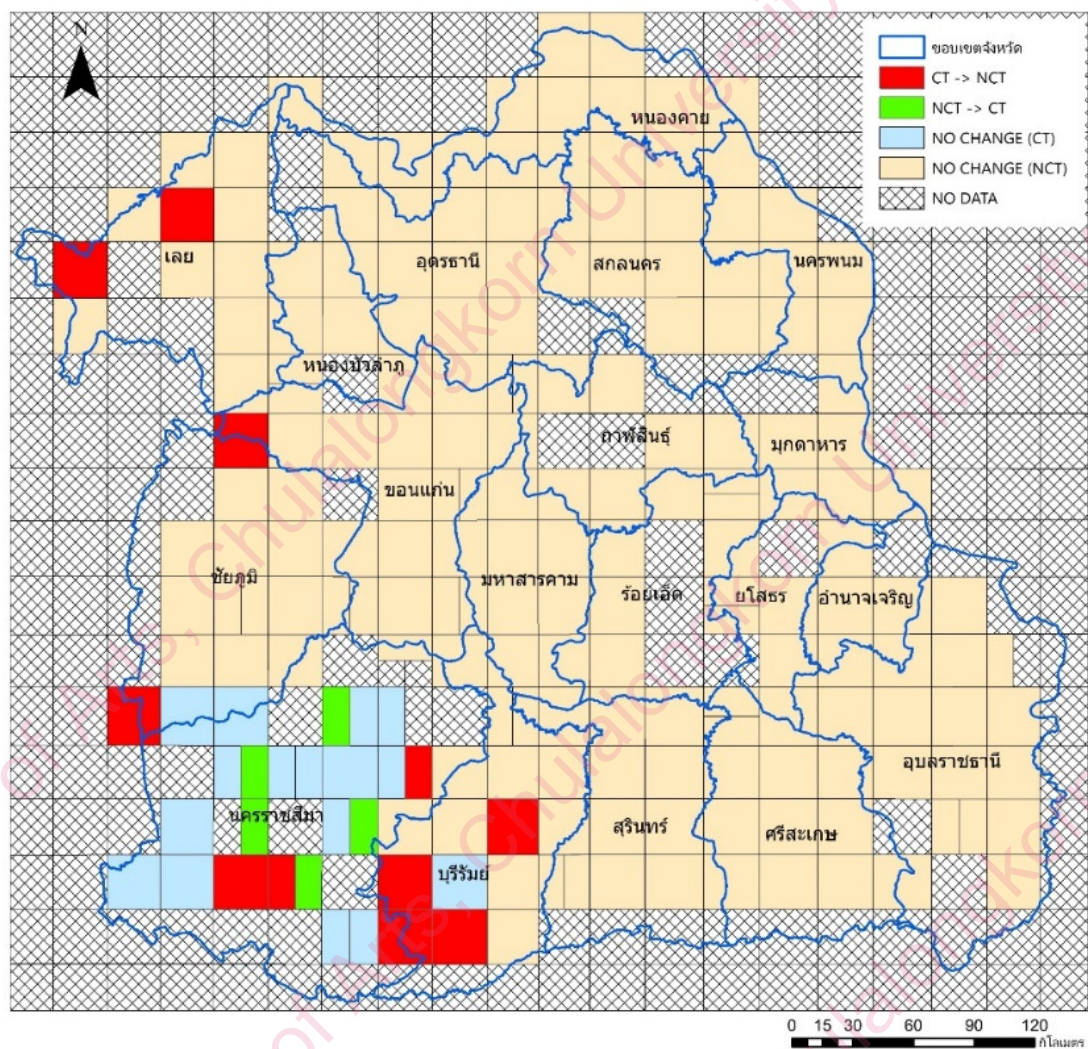
¹⁸ ดูนियามศัพท์ ภาษาไทยถิ่นอื่นในบทที่ 1 หัวข้อที่ 8: นियามศัพท์ของงานวิจัย

5.1.2 แผนที่และตารางแสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) ระหว่าง พ.ศ. 2522-2545

แผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) ระหว่าง พ.ศ. 2522-2545 เป็นผลลัพธ์หลักของงานวิจัยนี้ การวิเคราะห์การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใช้วิธีการซ้อนทับแผนที่ภาษาไทยถิ่นของ พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 รายหน่วยย่อย ภายใต้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ทำให้เกิดผลลัพธ์แผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นรวมทั้งสิ้นจำนวน 95 แผ่น จัดทำเป็นคลังแผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) ระหว่าง พ.ศ. 2522-2545 ภาพที่ 5.2 แสดงตัวอย่างผลลัพธ์แผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นของหน่วยย่อย “ฟักทอง” เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 จากภาพสัญลักษณ์สีที่ปรากฏในแผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น 4 ประเภท เป็นไปตามคำอธิบายในตารางที่ 5.1 นอกเหนือจากสัญลักษณ์สี 4 ประเภทนี้แล้ว ยังอาจพบบริเวณที่ไม่ปรากฏสีในแผนที่ ซึ่งหมายถึงบริเวณกริดนั้นไม่มีข้อมูล (NO DATA)

ทั้งนี้ ท่านสามารถเรียกดูรูปแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นทั้งหมดที่จัดทำขึ้นได้ในภาคผนวกที่ 3 แผนที่แต่ละแผ่นแสดงพื้นที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในรูปแบบตารางกริด เช่นเดียวกับแผนที่ภาษาไทยถิ่นที่ได้จัดทำก่อนหน้านี้ แผนที่ที่สร้างขึ้นสามารถแสดงการเกาะกลุ่ม (clustered pattern) หรือการกระจาย (dispersed pattern) การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในพื้นที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ งานวิจัยชิ้นนี้ยังได้จัดทำตารางสรุปการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นประเภทต่าง ๆ รายหน่วยย่อย ทั้ง 95 หน่วยย่อย ดังแสดงในตารางที่ 5.3 ในภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า เมื่อพิจารณาในรายหน่วยย่อย ในระหว่าง พ.ศ. 2522 - 2545 พบว่าส่วนใหญ่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นมีน้อยหรือค่อนข้างน้อย (ไม่ถึงร้อยละ 10) อย่างไรก็ตามบางหน่วยย่อย พบการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอย่างชัดเจน เช่น คำว่า “มันแกว”, “สะพาน”, “พระ”, “เร้ว” โดยหน่วยย่อยที่พบการแปรเหล่านี้ พบการแปรของคำศัพท์ทั้งจาก “ภาษาไทยถิ่นกลาง” เป็น “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” หรือ จาก “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” เป็น “ภาษาไทยถิ่นกลาง” ผลลัพธ์ที่น่าจะใช้เป็นแหล่งอ้างอิงที่สำคัญสำหรับงานภาษาศาสตร์ในประเทศไทย นอกจากนี้ นักภาษาศาสตร์อาจนำผลลัพธ์ดังกล่าวไปศึกษาต่อยอด เช่น การจัดหมวดหมู่หรือหาสาเหตุแห่งการแปรของภาษาถิ่นต่อไป

ภาพที่ 5.2 ผลลัพธ์แผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นของหน่วยอรรถ “ฟักทอง” ระหว่าง พ.ศ. 2522 - 2545 (ซ้อนทับกับขอบเขตจังหวัด พ.ศ. 2545)

ตารางที่ 5.2 คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นรายหน่วยอรรถ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545

หมวด	ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ร้อยละจำนวนกริด (ไม่รวม Nodata)					
			ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2522			ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2545		
			CT	NCT	Total	CT	NCT	Total
ส่วนของ ร่างกาย/สิ่งที่ ผลิตจากคน	1	จมูก	13.30	86.70	100.00	7.53	92.47	100.00
	2	ฟัน	11.21	88.79	100.00	7.93	92.07	100.00
	3	ท้ายทอย	2.34	97.66	100.00	1.04	98.96	100.00
	4	ตัว	14.95	85.05	100.00	4.84	95.16	100.00
	5	สะดือ	12.62	87.38	100.00	8.71	91.29	100.00
	6	น่อง	1.43	98.57	100.00	4.84	95.16	100.00
	7	ตาตุ่ม	12.08	87.92	100.00	12.50	87.50	100.00
	8	หู	24.76	75.24	100.00	7.99	92.01	100.00
	9	เสลด	13.62	86.38	100.00	3.79	96.21	100.00
	10	ชี้ไคล	90.19	9.81	100.00	79.17	20.83	100.00
อาการผิดปกติ ของร่างกาย	11	หืด	31.28	68.72	100.00	14.48	85.52	100.00
	12	ลมพิษ	12.62	87.38	100.00	13.33	86.67	100.00
	13	แผล	12.74	87.26	100.00	11.46	88.54	100.00
พืชผักผลไม้	14	มะละกอ	1.41	98.59	100.00	1.72	98.28	100.00
	15	สับปะรด	12.68	87.32	100.00	9.44	90.56	100.00
	16	พุทรา	6.57	93.43	100.00	5.50	94.50	100.00
	17	ขนุน	12.15	87.85	100.00	8.65	91.35	100.00
	18	ฝรั่ง	14.15	85.85	100.00	8.62	91.38	100.00
	19	น้อยหน่า	12.74	87.26	100.00	3.45	96.55	100.00
	20	มันแกว	16.04	83.96	100.00	80.14	19.86	100.00
	21	มะเขือพวง	7.04	92.96	100.00	4.15	95.85	100.00
	22	มะระ	10.80	89.20	100.00	12.06	87.94	100.00
	23	ฟักทอง	13.62	86.38	100.00	10.49	89.51	100.00
	24	ดอกลั่นทม	10.85	89.15	100.00	14.04	85.96	100.00

			ร้อยละจำนวนกริด (ไม่รวม Nodata)					
			ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2522			ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2545		
หมวด	ลำดับที่	หน่วยอรรถ	CT	NCT	Total	CT	NCT	Total
สัตว์	25	จิ้งจก	11.96	88.04	100.00	8.68	91.32	100.00
	26	ตุ๊กแก	11.27	88.73	100.00	8.33	91.67	100.00
	27	คางคก	12.38	87.62	100.00	8.04	91.96	100.00
	28	กิ้งก่า	1.42	98.58	100.00	0.35	99.65	100.00
	29	ปลาช่อน	12.21	87.79	100.00	7.96	92.04	100.00
	30	ปลาไหล	23.00	77.00	100.00	10.03	89.97	100.00
	31	ลูกน้ำ	9.91	90.09	100.00	8.71	91.29	100.00
	32	ค้างคาว	4.21	95.79	100.00	11.21	88.79	100.00
	33	ผีเสื้อ	6.60	93.40	100.00	8.33	91.67	100.00
ธรรมชาติ	34	น้ำค้าง	15.31	84.69	100.00	12.54	87.46	100.00
	35	เมฆ	19.42	80.58	100.00	13.45	86.55	100.00
อาหาร/วัตถุดิบ ที่ใช้ทำอาหาร	36	สั้มตำ	27.18	72.82	100.00	0.00	100.00	100.00
	37	ขนมจีน	11.21	88.79	100.00	5.17	94.83	100.00
เครื่องประดับ	38	กำไล	2.53	97.47	100.00	5.86	94.14	100.00
เครื่องนุ่งห่ม	39	กางเกง	18.56	81.44	100.00	13.79	86.21	100.00
	40	ผ้าขาวม้า	39.15	60.85	100.00	31.56	68.44	100.00
ของใช้	41	กระดุม	35.23	64.77	100.00	59.78	40.22	100.00
	42	ช้อน	43.40	56.60	100.00	11.42	88.58	100.00
	43	แก้ว	16.75	83.25	100.00	20.21	79.79	100.00
	44	ไม้ขีดไฟ	4.72	95.28	100.00	9.51	90.49	100.00
	45	ซีโต้	14.71	85.29	100.00	13.38	86.62	100.00
	46	เสื่อ	9.41	90.59	100.00	6.23	93.77	100.00
	47	ไม้กวาด	5.71	94.29	100.00	9.34	90.66	100.00
	48	กระดาส	78.57	21.43	100.00	54.58	45.42	100.00
	49	กรรไกร	29.58	70.42	100.00	16.49	83.51	100.00
	50	พัด	28.64	71.36	100.00	15.73	84.27	100.00
	51	กระจก	32.55	67.45	100.00	14.29	85.71	100.00
	52	จอบ	5.42	94.58	100.00	8.30	91.70	100.00

			ร้อยละจำนวนกริต (ไม่รวม Nodata)					
			ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2522			ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2545		
หมวด	ลำดับที่	หน่วยอรรถ	CT	NCT	Total	CT	NCT	Total
ของใช้ (ต่อ)	53	เปล	3.27	96.73	100.00	5.84	94.16	100.00
สิ่งก่อสร้าง	54	ยั้งข้าว	13.27	86.73	100.00	9.00	91.00	100.00
	55	สะพาน	56.67	43.33	100.00	26.32	73.68	100.00
นักบวช	56	พระ	85.45	14.55	100.00	40.99	59.01	100.00
คำเรียก	57	ชายหนุ่ม	13.55	86.45	100.00	7.96	92.04	100.00
คำเรียก	58	พี่สะใภ้	3.83	96.17	100.00	0.70	99.30	100.00
	59	อา (น้องชายของพ่อ)	13.15	86.85	100.00	10.73	89.27	100.00
	60	น้า (น้องชายของแม่)	26.07	73.93	100.00	85.66	14.34	100.00
คำถาม	61	เท่าไหร่	12.74	87.26	100.00	8.62	91.38	100.00
	62	เมื่อไร	21.13	78.87	100.00	8.33	91.67	100.00
คำบอกเวลา	63	พຽ່ງนี้	10.05	89.95	100.00	8.97	91.03	100.00
	64	มะรีน	10.75	89.25	100.00	9.00	91.00	100.00
	65	วันนี้	12.62	87.38	100.00	9.34	90.66	100.00
	66	ตอนเย็น	35.10	64.90	100.00	7.59	92.41	100.00
กริยา	67	พูด	12.09	87.91	100.00	9.00	91.00	100.00
	68	เรียก	12.15	87.85	100.00	8.62	91.38	100.00
	69	เดิน	12.62	87.38	100.00	9.34	90.66	100.00
	70	วิ่ง	11.93	88.07	100.00	9.03	90.97	100.00
	71	ล้วง	0.00	100.00	100.00	1.10	98.90	100.00
	72	นินทา	1.40	98.60	100.00	2.82	97.18	100.00
	73	โกหก	10.73	89.27	100.00	0.69	99.31	100.00
	74	หก	4.81	95.19	100.00	8.89	91.11	100.00
	75	ปรอย ๆ	0.94	99.06	100.00	6.13	93.87	100.00
	76	โกน	18.40	81.60	100.00	19.75	80.25	100.00
	77	รำคาญ	11.27	88.73	100.00	12.17	87.83	100.00
	78	เปื้อ	35.68	64.32	100.00	39.57	60.43	100.00
	79	กลัว	13.15	86.85	100.00	6.30	93.70	100.00

			ร้อยละจำนวนกริด (ไม่รวม Nodata)					
			ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2522			ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2545		
หมวด	ลำดับที่	หน่วยอรรถ	CT	NCT	Total	CT	NCT	Total
	80	สงสาร	15.84	84.16	100.00	10.40	89.60	100.00
	81	เวียนหัว	21.33	78.67	100.00	2.06	97.94	100.00
	82	เป็นเหน็บ	1.86	98.14	100.00	4.39	95.61	100.00
	83	เรอ	13.33	86.67	100.00	9.82	90.18	100.00
	84	ก่อไฟ	13.40	86.60	100.00	6.57	93.43	100.00
	85	โกรธ	2.91	97.09	100.00	0.69	99.31	100.00
	86	แสบ	11.54	88.46	100.00	8.01	91.99	100.00
คำขยาย	87	อรรอย	11.63	88.37	100.00	6.57	93.43	100.00
	88	เปรี้ยว	11.11	88.89	100.00	7.99	92.01	100.00
	89	สนุก	12.21	87.79	100.00	8.33	91.67	100.00
	90	ขยัน	11.16	88.84	100.00	8.33	91.67	100.00
	91	เร็ว	64.45	35.55	100.00	2.76	97.24	100.00
	92	ไป	1.88	98.12	100.00	3.11	96.89	100.00
มืออาหาร	93	ข้าวเช้า	39.91	60.09	100.00	13.24	86.76	100.00
	94	ข้าวกลางวัน	21.43	78.57	100.00	14.34	85.66	100.00
	95	ข้าวเย็น	13.27	86.73	100.00	8.33	91.67	100.00

หมายเหตุ : สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในตาราง ดังนี้

CT หมายถึง ภาษาไทยถิ่นกลาง, NCT หมายถึง ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง

ตารางที่ 5.3 การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) รายหน่วยวรรณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545

			ร้อยละจำนวนกริต (ไม่รวม Nodata)				
			การแปรของภาษาไทยถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย				
			ระหว่าง พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545				
หมวด	ลำดับที่	หน่วยวรรณ	CT = CT	NCT = NCT	CT -> NCT	NCT -> CT	รวม
ส่วนของร่างกาย/สิ่งที่ผลิตจากคน	1	จมูก	5.79	86.32	6.84	1.05	100.00
	2	ฟัน	5.74	88.52	4.31	1.44	100.00
	3	ท้ายทอย	0.48	97.12	1.92	0.48	100.00
	4	ตัว	2.86	84.29	11.90	0.95	100.00
	5	สะดือ	5.77	85.58	5.77	2.88	100.00
	6	น้อง	0.00	94.63	1.46	3.90	100.00
	7	ตาตุ่ม	7.96	84.58	3.48	3.98	100.00
	8	หู	6.86	74.51	17.65	0.98	100.00
	9	เสลด	2.88	86.54	10.58	0.00	100.00
	10	ขี้ไคล	77.29	7.25	13.04	2.42	100.00
อาการผิดปกติของร่างกาย	11	หืด	11.11	67.15	20.29	1.45	100.00
	12	ลมพิษ	9.09	83.73	2.87	4.31	100.00
	13	แผล	7.25	84.54	4.83	3.38	100.00
พืชผักผลไม้	14	มะละกอ	0.00	96.65	1.44	1.91	100.00
	15	สับปะรด	6.28	85.51	5.80	2.42	100.00
	16	พุทรา	2.39	90.43	4.31	2.87	100.00
	17	ขนุน	6.73	86.06	4.81	2.40	100.00
	18	ฝรั่ง	7.25	84.54	6.28	1.93	100.00
	19	น้อยหน่า	2.40	87.50	10.10	0.00	100.00
	20	มันแกว	15.12	17.56	0.98	66.34	100.00
	21	มะเขือพวง	2.88	91.35	4.33	1.44	100.00
	22	มะระ	5.85	84.88	4.39	4.88	100.00
	23	ฟักทอง	7.80	84.39	5.37	2.44	100.00
	24	ดอกกลั่นทม	8.82	84.80	1.47	4.90	100.00

			ร้อยละจำนวนกริด (ไม่รวม Nodata)				
			การแปรของภาษาไทยถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545				
หมวด	ลำดับที่	หน่วยย่อย	CT = CT	NCT = NCT	CT -> NCT	NCT -> CT	รวม
สัตว์	25	จิ้งจก	6.37	85.29	4.90	3.43	100.00
	26	ตุ๊กแก	4.83	86.47	5.80	2.90	100.00
	27	คางคก	5.91	86.21	5.91	1.97	100.00
	28	กิ้งก่า	0.48	98.56	0.96	0.00	100.00
	29	ปลาช่อน	7.21	86.54	4.33	1.92	100.00
	30	ปลาไหล	9.13	75.96	13.46	1.44	100.00
	31	ลูกน้ำ	3.65	89.06	3.65	3.65	100.00
	32	ค่างคาว	2.56	87.18	0.64	9.62	100.00
	33	ผีเสื้อ	2.81	90.45	2.25	4.49	100.00
ธรรมชาติ	34	น้ำค้าง	8.42	82.67	5.94	2.97	100.00
	35	เมฆ	8.42	76.24	11.39	3.96	100.00
อาหาร/ วัตถุดิบที่ใช้ ทำอาหาร	36	สั้มตำ	0.00	72.77	27.23	0.00	100.00
	37	ขนมจีน	4.31	88.04	6.70	0.96	100.00
เครื่องประดับ	38	กำไล	0.00	94.30	2.59	3.11	100.00
เครื่องนุ่งห่ม	39	กางเกง	10.05	79.37	7.94	2.65	100.00
	40	ผ้าขาวม้า	25.87	56.22	14.43	3.48	100.00
ของใช้	41	กระดุม	30.43	30.43	6.21	32.92	100.00
	42	ช้อน	9.22	57.28	33.01	0.49	100.00
	43	แก้ว	11.44	76.62	4.48	7.46	100.00
	44	ไม้ขีดไฟ	2.96	90.64	1.48	4.93	100.00
	45	ซีโต้	8.16	84.18	6.12	1.53	100.00
	46	เสื่อ	3.57	88.27	5.10	3.06	100.00
	47	ไม้กวาด	2.94	89.71	2.94	4.41	100.00
	48	กระดาด	47.62	13.33	30.95	8.10	100.00
	49	กรรไกร	12.38	68.32	16.34	2.97	100.00
	50	พัด	13.24	71.08	14.22	1.47	100.00

			ร้อยละจำนวนกริด (ไม่รวม Nodata)				
			การแปรของภาษาไทยถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545				
หมวด	ลำดับที่	หน่วยอรรถ	CT = CT	NCT = NCT	CT -> NCT	NCT -> CT	รวม
ของใช้ (ต่อ)	51	กระจก	13.73	67.16	18.63	0.49	100.00
	52	จอบ	3.05	89.85	2.54	4.57	100.00
	53	เปล	0.48	92.86	2.38	4.29	100.00
สิ่งก่อสร้าง	54	ยุ่งข้าว	6.80	83.98	5.83	3.40	100.00
	55	สะพาน	16.92	39.80	38.81	4.48	100.00
นักบวช	56	พระ	36.63	11.88	48.51	2.97	100.00
คำเรียก	57	ชายหนุ่ม	5.29	84.62	7.21	2.88	100.00
คำเรียก	58	พี่สะใภ้	0.49	96.06	3.45	0.00	100.00
	59	อา (น้องชาย ของพ่อ)	8.21	85.51	4.35	1.93	100.00
	60	น้า (น้องชาย ของแม่)	25.62	11.33	0.49	62.56	100.00
คำถาม	61	เท่าไร	6.28	85.02	5.80	2.90	100.00
	62	เมื่อไร	9.63	77.04	11.11	2.22	100.00
คำบอกเวลา	63	พรุ่งนี้	6.31	86.89	3.88	2.91	100.00
	64	มะรีน	6.73	86.54	3.85	2.88	100.00
	65	วันนี้	7.69	85.58	4.33	2.40	100.00
	66	ตอนเย็น	6.86	63.73	27.94	1.47	100.00
กริยา	67	พูด	6.70	86.12	4.78	2.39	100.00
	68	เรียก	7.18	86.12	4.31	2.39	100.00
	69	เดิน	6.73	85.58	5.29	2.40	100.00
	70	วิ่ง	6.60	85.85	4.72	2.83	100.00
	71	ล้วง	0.00	98.97	0.00	1.03	100.00
	72	นินทา	0.00	95.05	1.65	3.30	100.00
	73	โกหก	0.50	89.60	9.90	0.00	100.00
	74	หก	1.69	95.51	2.81	0.00	100.00
	75	ปรอย ๆ	0.51	93.33	0.51	5.64	100.00

			ร้อยละจำนวนกริด (ไม่รวม Nodata)				
			การแปรของภาษาไทยถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545				
หมวด	ลำดับที่	หน่วยอรรถ	CT = CT	NCT = NCT	CT -> NCT	NCT -> CT	รวม
	76	โกน	13.45	79.53	4.68	2.34	100.00
	77	รำคาญ	5.18	83.94	3.11	7.77	100.00
	78	เปื้อ	24.81	48.84	14.73	11.63	100.00
	79	กลัว	5.13	89.23	4.62	1.03	100.00
	80	สงสาร	8.62	84.48	4.60	2.30	100.00
	81	เวียนหัว	0.00	76.39	21.53	2.08	100.00
	82	เป็นเหน็บ	0.00	95.71	1.23	3.07	100.00
	83	เรอ	7.35	84.80	5.39	2.45	100.00
	84	ก่อไฟ	5.29	84.13	7.94	2.65	100.00
	85	โกรธ	0.50	97.01	2.49	0.00	100.00
	86	แท้ง	2.99	84.08	8.46	4.48	100.00
คำขยาย	87	อรร้อย	5.71	87.14	5.71	1.43	100.00
	88	เปรี้ยว	6.64	86.73	4.27	2.37	100.00
	89	สนุก	7.25	85.99	4.35	2.42	100.00
	90	ขยัน	6.70	86.60	3.83	2.87	100.00
	91	เร็ว	0.97	35.27	63.77	0.00	100.00
	92	ใบ้	0.00	95.69	1.91	2.39	100.00
มืออาหาร	93	ข้าวเช้า	11.11	59.42	28.50	0.97	100.00
	94	ข้าวกลางวัน	8.29	72.68	12.20	6.83	100.00
	95	ข้าวเย็น	7.28	84.95	5.83	1.94	100.00

หมายเหตุ : สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในตาราง ดังนี้

CT หมายถึง ภาษาไทยถิ่นกลาง, NCT หมายถึง ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง

เครื่องหมาย “=” หมายถึง ไม่พบการแปร/เปลี่ยนแปลงของคำศัพท์, “->” หมายถึง พบการแปร/เปลี่ยนแปลงของคำศัพท์จากภาษาถิ่นหนึ่งไปเป็นอีกภาษาถิ่นหนึ่ง

5.2 การอภิปรายผล

ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ ภาคอีสาน เป็นภูมิภาคหนึ่งของประเทศไทย ที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านถึง 2 ประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและราชอาณาจักรกัมพูชา ดังนั้น จึงมีแนวโน้มที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความหลากหลายและการผสมผสานของภาษาและวัฒนธรรมร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อยู่อาศัยในดินแดนแห่งนี้ ในภาพรวมภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นภาษาของคนส่วนใหญ่ที่ใช้กันในภูมิภาคนี้ ดังที่ให้รายละเอียดไว้ในหัวข้อที่ 2.2 ของบทที่ 2 อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาให้ละเอียดขึ้น อาจพบว่าพื้นที่ต่าง ๆ (เช่น ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ) ของภูมิภาคนี้มีการใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกัน ด้วยเหตุดังกล่าว คลังแผนที่ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) ที่จัดทำขึ้นในงานวิจัยนี้ จึงน่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่ช่วยแสดงภาพการใช้ภาษาไทยถิ่นในพื้นที่ต่าง ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลลัพธ์แผนที่ภาษาไทยถิ่นรายหน่วยย่อย พบว่าแผนที่ภาษาไทยถิ่นเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะตัว แผนที่ภาษาถิ่นของบางหน่วยย่อยมีการเกาะกลุ่ม (clustered pattern) หรือเห็นเป็นกลุ่มก้อนในบางพื้นที่อย่างชัดเจน ในขณะที่แผนที่ภาษาถิ่นของบางหน่วยย่อยมีการกระจาย (dispersed pattern) พบกระจายทั่วพื้นที่แบบไร้รูปแบบ (random) ในภูมิภาคนี้ (ภาพที่ 5.3) อาจกล่าวได้ว่า แผนที่ภาษาถิ่นที่สร้างขึ้นจากหน่วยย่อยต่าง ๆ เหล่านี้ บางหน่วยย่อยมีรูปแบบเชิงพื้นที่ที่คล้ายคลึงกัน บางหน่วยย่อยมีรูปแบบเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง

นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ได้สร้างคลังแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นรายหน่วยย่อยอันเป็นวัตถุประสงค์หลักของงานวิจัยชิ้นนี้ การศึกษาเปรียบเทียบแผนที่ภาษาถิ่นระหว่าง พ.ศ. 2522–2545 ช่วยให้เห็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาไทยถิ่นในเชิงพื้นที่ จากการสำรวจและเก็บข้อมูลจริงต่างช่วงเวลา เรียกได้ว่าเป็นการศึกษาแบบการเปลี่ยนแปลงในเวลาจริง (change in real time) ซึ่งวิธีการนี้มักไม่ค่อยพบในการทำวิจัย เนื่องจากต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษายาวนาน ดังเช่นงานวิจัยชิ้นนี้ซึ่งใช้ข้อมูลที่ศึกษาห่างกันประมาณ 20 ปี ผลการศึกษาพบว่า การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นรายหน่วยย่อยมีลักษณะเฉพาะตัว (ภาพที่ 5.4) แบบรูปเชิงพื้นที่การแปรของภาษาถิ่น (spatial pattern of dialect change) ของแผนที่ในบางหน่วยย่อยมีความคล้ายคลึงกัน เช่น พบบริเวณที่มีการเกาะกลุ่มหรือกระจุกตัว (clustered pattern) บางบริเวณมีการกระจายตัวบนพื้นที่ศึกษา (dispersed pattern) หรือ บางบริเวณมีการแปรของภาษาถิ่นใกล้เคียงแบบเดียวกัน ในขณะที่แบบรูปเชิงพื้นที่การแปรของภาษาถิ่นของแผนที่ในบางหน่วยย่อย ก็มีลักษณะที่แตกต่างจากหน่วยย่อยส่วนใหญ่ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า แผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหล่านี้ บางหน่วยย่อยมีรูปแบบเชิงพื้นที่ที่คล้ายคลึงกัน บางหน่วยย่อยมีรูปแบบเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง ไม่ตรงกันทุกหน่วยย่อย

ภาพที่ 5.3 แผนที่ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2522 ของหน่วยย่อยที่ 24 - 39 (แต่ละหน่วยย่อยซ้อนทับกับขอบเขตจังหวัดใน พ.ศ. 2545)

สรุปได้ว่า คลังแผนที่ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) และคลังแผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นที่จัดทำขึ้นในงานวิจัยนี้ สามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงการใช้คำศัพท์และภาษาไทยถิ่นของคนในพื้นที่ภาคอีสานในช่วง พ.ศ. 2522-2545 ได้เป็นอย่างดี

อนึ่ง แผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นและตารางสรุปการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นซึ่งเป็นผลลัพธ์ของงานวิจัยนี้ มีการค้นพบและข้อสังเกตที่น่าสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของคณะทำงานที่ได้วิจัยข้อมูลชุดนี้มาก่อนหน้านี้ (Teerarojanarat and Tingsabadh 2011b และ Teerarojanarat and Tingsabadh 2024) กล่าวคือ

- พบว่าพื้นที่ต่าง ๆ ของหน่วยย่อยส่วนใหญ่ทางด้านตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือของพื้นที่ศึกษา ยังคงใช้ภาษาไทยถิ่นอื่น กล่าว คือ “ไม่มีการเปลี่ยนแปลง” ในการใช้ภาษาไทยถิ่นอื่น สิ่งนี้

แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งและความมีเสถียรภาพของภาษาไทยถิ่นอื่นตลอดระยะเวลา 23 ปีของการศึกษา

- พบว่า พื้นที่ที่เกิดการ “เปลี่ยนแปลง” ของการใช้ภาษา จำกัดอยู่เพียงด้านตะวันตกเฉียงใต้ของพื้นที่ศึกษา ครอบคลุมจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียง เช่น ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ทั้งนี้ จังหวัดนครราชสีมาจัดได้ว่าเป็นเส้นทางหลักจากกรุงเทพฯ สู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- พบการแปรของคำศัพท์จากภาษาไทยถิ่นกลางเป็นภาษาไทยถิ่นอื่นในบางหน่วยย่อย

งานวิจัย ของ Teerarojanarat and Tingsabadh (2011b) และ Teerarojanarat and Tingsabadh (2024) ได้อธิบายไว้ว่า การเกิดขึ้นของวิฤตชุมชนในประเทศไทยอันเป็นผลมาจากพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2544 น่าจะมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมแนวโน้มการท้องถิ่น รวมถึงการใช้ภาษาถิ่นในระดับรากหญ้า ทั้งนี้ ปัจจัยอื่น ๆ ที่น่าจะใช้อธิบายการค้นพบนี้ เช่น เชื้อชาติ การย้ายถิ่น ก็ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม นอกจากนี้ การค้นพบที่ว่า “พบการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ภาษาไทยกลางไปเป็นภาษาไทยถิ่นอื่น” ในหลายหน่วยย่อย ยังเป็นเรื่องน่าประหลาดใจ และหักล้างสมมติฐานของการศึกษาแบบเดิม ๆ ที่ว่า การใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง (ภาษากลาง) มักรุกเข้าไปยังภาษาไทยถิ่นอื่น

ท้ายสุด อีกสิ่งหนึ่งที่เราควรกล่าวถึงคือ การบูรณาการระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) กับการวิเคราะห์งานตามแนวทางภาษาศาสตร์ในงานวิจัยนี้ ในงานวิจัยภาษาศาสตร์ ส่วนใหญ่ GIS มักถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดเก็บและแสดงผลข้อมูลภาษา เช่น งานวิจัยของ (Luo et al. 2000, Radzi et al. 2014, Zaharani et al. 2018) อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยชิ้นนี้ GIS เข้ามามีบทบาทร่วมวิเคราะห์ข้อมูล โดยเฉพาะการซ้อนทับเชิงพื้นที่ (spatial overlay) ระหว่างข้อมูลภาษาถิ่น 2 ช่วงเวลาที่ละหน่วยย่อย เพื่อศึกษาการแปรของภาษาถิ่นเชิงพื้นที่ ทำให้เกิดผลลัพธ์เป็นฐานข้อมูลและแผนที่เชิงเลข (digital map) รวม 95 แผ่น (map layer) อันที่จริงแล้ว กระบวนการดังกล่าวสามารถทำได้ด้วยมือ (manual operation) แต่ต้องใช้เวลาอย่างมาก หากมีการปรับเปลี่ยน มีการแก้ไข/ปรับปรุงข้อมูลดิบ หรือมีการกำหนดเกณฑ์คำศัพท์ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ใหม่ ก็จะทำให้เสียเวลามาก ดังนั้น การนำ GIS เข้ามาช่วยในการวิเคราะห์จึงทำให้งานวิจัยภาษาถิ่นทำได้สะดวกรวดเร็วง่ายขึ้น และมีความน่าเชื่อถือ อีกทั้ง สามารถนำมาซ้อนทับกับแผนที่เชิงเลขอื่น ๆ เช่น แผนที่เขตการปกครอง เพื่อแสดงให้เห็นบริเวณ (เช่น อำเภอ จังหวัด) ที่มีการใช้คำศัพท์ บริเวณที่มีการพูดภาษาถิ่น หรือบริเวณที่แสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาถิ่นได้อย่างชัดเจน เช่น ในหน่วยย่อย “ฟักทอง” พบการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นจาก “ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง” เป็น “ภาษาไทยถิ่นกลาง” ในจังหวัดนครราชสีมา (ดูภาพที่ 5.2)

อย่างไรก็ดี งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดคือ การเปรียบเทียบข้อมูล 2 ช่วงเวลา เป็นข้อมูลในอดีต ไม่เป็นปัจจุบัน หากมีการสำรวจและเก็บข้อมูลใหม่ในช่วงเวลานี้ (พ.ศ. 2567) จะทำให้เห็นภาพการแปรของภาษาถิ่นได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ แผนที่ภาษาไทยถิ่นที่สร้างขึ้นในงานวิจัยนี้ สร้างขึ้นโดยใช้เกณฑ์คำศัพท์ หากใช้

เกณฑ์อื่น เช่น สระ วรรณยุกต์ น่าจะทำให้แผนที่ภาษาไทยถิ่นแตกต่างออกไป และส่งผลให้แผนที่แสดงการแปรของภาษาไทยถิ่นแตกต่างจากผลลัพธ์งานวิจัยนี้

ภาพที่ 5.4 แผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545 ของหน่วยย่อยที่ 24 - 39 (แต่ละหน่วยย่อยซ้อนทับกับขอบเขตจังหวัดใน พ.ศ. 2545)

5.3 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างคลังแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นรายหน่วยย่อยจำนวน 95 หน่วยย่อย การสร้างแผนที่ภาษาไทยถิ่นใช้เกณฑ์คำศัพท์ตามหลักวิธีทางภาษาศาสตร์ แบ่งภาษาไทยถิ่นออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นกลาง และ ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง อาจกล่าวโดยสรุปว่า งานวิจัยชิ้นนี้มีลักษณะเด่นดังนี้ คือ

1) เป็นการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดทำแผนที่เชิงเลข (digital map) ในรูปแบบแผนที่ภาษาไทยถิ่นและแผนที่การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นของประเทศไทย

2) กระบวนการวิจัยใช้การบูรณาการความรู้ระหว่างศาสตร์ 2 แขนง อันได้แก่ ภาษาศาสตร์ และ ภูมิศาสตร์ นับว่าเป็นงานวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ในเชิงเทคนิควิธีการ ซึ่งเป็นการนำเสนอทางเลือกใหม่ และเป็นแนวทางสำหรับนักวิจัยวิทยาภาษาลึกลับและนักภาษาศาสตร์ที่มีความสนใจในการนำระบบสารสนเทศ ภูมิศาสตร์มาช่วยในการวิเคราะห์การแปรของภาษา

3) งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการเลือกศึกษาเฉพาะบางบริเวณ เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ แต่งงานวิจัยนี้ ศึกษาครอบคลุมพื้นที่ในระดับภูมิภาค และใช้ข้อมูลหน่วยย่อยจำนวนมากในการวิเคราะห์และจัดทำ คลังข้อมูลแผนที่ภาษา ผลลัพธ์ที่ได้จากงานวิจัย ได้แก่

- แผนที่ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) พ.ศ. 2522
- แผนที่ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง) พ.ศ. 2545
- แผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น (ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ ภาษาไทยถิ่นกลาง) ระหว่าง พ.ศ. 2522-2545

ทั้งนี้ คลังแผนที่ที่สร้างขึ้นจะใช้เป็นแหล่งอ้างอิงเชิงประจักษ์ที่สำคัญสำหรับงานภาษาศาสตร์ใน ประเทศไทย นอกจากนี้ ผลการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบแนวทางที่ควรจะศึกษาวิจัยต่อได้อีกในหลายมุมมอง เช่น

- สร้างแผนที่ภาษาไทยถิ่นและการแปรของภาษาถิ่น โดยใช้สระและ/หรือวรรณยุกต์เป็นเกณฑ์ เพื่อให้การศึกษาภาษาไทยถิ่นและการแปรของภาษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- ศึกษารูปแบบการกระจายตัวในเชิงพื้นที่ (spatial pattern) ของบริเวณพื้นที่ที่มีการแปรของ ภาษาถิ่นของหน่วยย่อยที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน หรือมีการจัดกลุ่มหน่วยย่อยแยกตามประเภท การใช้ศัพท์ เช่น สิ่งของเครื่องใช้ คำเรียกชื่อ เพื่อให้การศึกษาการแปรของภาษามีความลุ่มลึก ชัดเจน และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อนึ่ง การพยายามหาแบบรูปเชิงพื้นที่ที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างของ หน่วยย่อยต่าง ๆ เหล่านี้ น่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่นักภาษาศาสตร์ให้ความสนใจศึกษาต่อ ยอดจากงานวิจัยนี้
- ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแปรของภาษา โดยนำข้อมูลด้านต่างๆ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับ ประชากร แหล่งตั้งถิ่นฐาน บริเวณตัวเมือง สภาพภูมิประเทศ การคมนาคมขนส่ง (เช่น ถนนทาง รถไฟ) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ประวัติศาสตร์และการเมือง ในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลภาษา มา ใช้ศึกษาประกอบ

- นำข้อมูลผลงานวิจัยไปใช้ร่วมกับข้อมูลหรือฐานข้อมูลอื่น เช่น การจัดทำแผนที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๙๙๙๙๙๙๙๙๙

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2566). *ข้อมูลสถิติประชากรศาสตร์ ประชากรและเคหะ*. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx>
- กัญญารัตน์ ปันทอง. (2524). *การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงคำศัพท์ในคน 3 รุ่นของภาษาคำเมือง* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยมหิดล]. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.
- กัลยา ดิงศรัทย์, ม.ร.ว.. (2525). ภาษาและภาษาย่อยในประเทศไทย. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 3 หน่วยที่ 7-15* (หน้า 360-413). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภูมิภาคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2566). *เที่ยวอีสาน 20 จังหวัด*. <https://i-san.tourismthailand.org/>
- ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. (ม.ป.ป). *โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง*. https://negistda.kku.ac.th/drought/ed_area.htm
- จ.จ.ส. (นามแฝง). (2499). *พจนานุกรมภาษาเหนือ*. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์.
- จริญญา ธรรมโชโต. (2543). แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นใต้ของคนสองกลุ่มอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตรัง. *วารสารปริชาติ*. 13(2), 37-45.
- จริยา เสียงเย็น และ สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ. (2560). การแปรการใช้ศัพท์ของคนสามระดับอายุในภาษาผู้ไทกะป๋อง จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(1), 251-268.
- จรรยา บุญพันธ์และวันทนี พันธชาติ. (2526). การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในประเทศไทย : โครงการทดลอง. ใน *ศาสตร์แห่งภาษา ฉบับที่ 3* (หน้า 27-62). ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลิดา โรจนวัฒนวุฒิ. (2533). *ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทย 4 ถิ่น: การศึกษาเชิงจำกัด*. [รายงานผลการวิจัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- ฉลธิกา มหาพูนทอง. (2559). *การแปรของศัพท์และเสียงในภาษาไทยถิ่นภูเก็ตามอายุ: การแสดงนัยของการสัมผัสภาษาถิ่น* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2546). *การเมืองสองฝั่งโขง : งานค้นคว้าวิจัยระดับปริญญาเอกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง การรวมกลุ่มทางการเมืองของ ส.ส. อีสาน พ.ศ. 2476-2494*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ดุขฎิ อายุวัฒน์. (2562). *คนอีสานย้ายถิ่น สถานการณ์และผลกระทบ*. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ดุขฎีพร ขานโรคคานต์. (2526). *ภาษาศาสตร์เชิงประวัติและภาษาไทยเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทักษิณคดีศึกษา, สถาบัน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2532). *พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พุทธศักราช 2525* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินตติ้ง กรุ๊ป.
- ธีระพันธ์ ล. ทองคำ และ เจอริ เกย์นี. (2520). *คู่มือแผนที่ภาษาในประเทศไทย*. โครงการวิจัยภาษาไทยและภาษาพื้นเมืองถิ่นต่างๆ กรุงเทพฯ: สถาบันศูนย์ภาษาอังกฤษ ทบวงมหาวิทยาลัย.
- บำเพ็ญ ไชยรักษ์. (2562). *กลุ่มชาติพันธุ์ : ลาวอีสาน*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). <https://www.sac.or.th/databases/ethnic-groups/ethnicGroups/62>
- ปราณี กุลละวณิชและคณะ. (2550). *ภาษาทัศน* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พนอ เพชรสม. (2526). *การเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาระหว่างคน 3 รุ่นใน อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยมหิดล].
- พัฒนรัตน์ อัครวัฒนกุล. (2556). คำศัพท์ที่กำลังสูญไป: ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางศัพท์ในภาษาไทยถิ่นที่พูดในจังหวัดน่าน. *วารสาร MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Science*, 2(1), 25-76.
- ไพฑูริย์ มีกุล. (2517). *การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ : บรรณกิจเทรดดิ้ง.
- ภาควิชาภาษาศาสตร์. ม.ป.ป. *โครงการวิจัยภาษาไทยถิ่นอีสาน* [รายงานวิจัยที่ไม่ได้ตีพิมพ์].
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2529). *พจนานุกรมภาษาอีสาน-กลาง ฉบับ มข.สวอ. (ฉบับชั่วคราว)*. ขอนแก่น : โครงการร่วมมือมหาวิทยาลัยขอนแก่นและสหวิทยาาลัยอีสาน.
- รพีพร สิทธิ. (2549). *การแปรของคำศัพท์และวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นโคราชตามรุ่นอายุและความสะดวกของการคมนาคม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- รัชนิยา เถียรอด. (2562). วิเคราะห์การสูญคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ในคำเรียกสิ่งแวดล้อมทางทะเล. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 38(4), 97-108
- รัตนา จันทร์เทว. (2559). การสูญคำศัพท์ของคำเรียกอาหารอีสาน. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 12(2), 9-34.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2557. *พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์. (2531). *ภาษาถิ่นตระกูลไทย (พร้อมทั้งตระกูลภาษาต่าง ๆ ในประเทศไทย)* ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- วนิดา สารพร. (2531). *วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้คำของคนสามระดับอายุใน ภาษาไทยยวน ตำบลดอนแร่และตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- วรรณพร ทองมาก. (2526). *แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้โดยใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- วันทนี พันธ์ชาติ. (2526). *ภาษาถิ่นย่อยของคำเมือง: การศึกษาศัพท์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- วิจิตร ภาณุพงศ์. (2529). *ภูมิศาสตร์คำศัพท์ในจังหวัดนครราชสีมา: โครงการนำร่อง* [รายงานการวิจัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. (2533). *ภาษาและภาษาศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิระ สุตสังข์. (2548). *พจนานุกรมภาษาอีสาน ฉบับ คำพูน บุญทวี*. นนทบุรี : โป๊ยเขียน.
- ศรินยา จิตบรรจง และดุขฎิ กองสมบัติ. (2551). *การเปลี่ยนแปลงการใช้คำศัพท์ ภาษาถิ่นของชาวบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม* [รายงานผลการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].
- ศิริรัตน์ ชูพันธ์. (2547). *การแปลของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเกาะสมุยตามถิ่นที่อยู่และอายุของผู้พูด* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- ศิริวิไล ธีระโรจนรัตน์ และ กัลยา ดิงศักดิ์. (2551). การพัฒนาฐานข้อมูลภูมิศาสตร์ด้านคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์. *วารสารภาษาและภาษาศาสตร์*, 26(2), 1-20.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2566). *กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย*.
<https://www.sac.or.th/databases/ethnic-groups/site/index>
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่. (2539). *พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคเหนือ*. เชียงใหม่ : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- สมชาย ณ นครพนม และคณะ. (2562). *ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน*. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ติสสมหาเถระ). (2541). *พจนานุกรมภาษาอีสาน - ภาคกลาง ฉบับปณิธาน (อ้วน ติสโส)* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2535). *ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์* [รายงานผลการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย]. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2543). *ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น*. กรุงเทพฯ: บริษัทเอกพิมพ์ไทจำกัด.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *แผนพัฒนาภาค พ.ศ.2560-2565 (ฉบับทบทวน)* มติ ก.บ.ภ. ครั้งที่ 2/2562 วันที่ 2 ธันวาคม 2562.
https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=9844

- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). ผลิตภัณฑ์ภาค และจังหวัด แบบปริมาณลูกโซ่ ฉบับ พ.ศ. 2563 พฤษภาคม 2565.
- สายัณ สวมทอง. (2544). คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นของคนสามระดับอายุ ในตำบลควนธานี อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยทักษิณ].
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). ข้อมูลสถิติประชากรศาสตร์ ประชากรและเคหะ. <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx>
- สำลี รักสุทธี. (2544). พจนานุกรมภาษาอีสาน-ไทยกลาง. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา.
- สุนทรี อุดมเดชา. (2538). การศึกษาคำศัพท์ที่มีแนวโน้มจะเลิกใช้ในภาษาถิ่นระยอง [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].
- สุนีย์พร เลิศกุลทานนท์. (2534). ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้จังหวัดพังงาและกระบี่ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- สุภรา สุขวรรณ. (2537). การศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์และการออกเสียงคำศัพท์ในภาษาถิ่นอุบลราชธานีของบุคคลสองระดับอายุ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].
- สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ. (2556). การแปรการใช้คำศัพท์ของคนสามระดับอายุในภาษาไทยดำ อำเภอยะยอย จังหวัดเพชรบุรี. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย, 33(1), 149-173.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2543). ภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ ใน ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท: รวมบทความทางวิชาการ (หน้า 19-38). นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ. (2547). แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย (Ethnolinguistic Maps of Thailand). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2541). ภาษาศาสตร์สังคม (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรพันธ์ บวรรักษา. (2545). การศึกษาเปรียบเทียบการใช้คำของคนสามระดับอายุในภาษาไทยอีสาน จังหวัดชัยภูมิ. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยเสริมหลักสูตร /มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อัญชลีกร การัญญ. (2540). การเปลี่ยนแปลงการใช้คำในภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามระดับอายุของผู้ใช้ภาษา [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยทักษิณ].
- อุทัยวรรณ ตันหยง. (2526). วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้คำของคน 3 ระดับอายุในภาษาพวน [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

ภาษาอังกฤษ

Chambers, J. K. and Trudgill, Peter. (1980). *Dialectology* (n.d.). Cambridge : University Press.

- Dahl, O., and L. Veselinova. (2005). *LanguageMap Server*. ArcUser Online. https://www.esri.com/news/arcuser/0206/language_ms1of2.html
- Falk, Julia S. (1973). *Linguistics and language: a survey of basic concepts and applications*(n.d.). Lexington, Mass.: Xerox College.
- Fotheringham, A. S., C. Brunsdon and M. Charlton. 2000. *Quantitative Geography: Perspectives on Spatial Data Analysis*(n.d.). London : SAGE Publications.
- Harrington, A. (n.d.). *GIS and GPS: Technologies that work well together*. ESRI using Conference. <https://proceedings.esri.com/library/userconf/proc00/professional/papers/PAP169/p169.htm>
- Heywood, I. (2002). *An Introduction to Geographical Information Systems*. Harlow, Essex : Prentice Hall.
- Hoch, S. and J. J. Hayes (2010). Geolinguistics: The Incorporation of Geographic Information Systems and Science. *Geographical Bulletin*, 51.
- Humboldt State Geospatial. n.d. *Raster To Vector*. Humboldt State University. <https://gsp.humboldt.edu/olm/Lessons/GIS/08%20Rasters/RasterToVector.html>.
- Kalaya Tingsabadh. (1985). *Thai dialectology up to the year 1984*. ใน ศาสตร์แห่งภาษา 5 (สิงหาคม 2528) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- Keyes, C. F. (1980). *ISAN : regionalism in Northeastern Thailand*. London : University Microfilms International.
- Labov, William A. (1972). *Sociolinguistics pattern*. Philadelphia: University of Pennsylvania.
- Lee, J. and W. A. Kretzschmar. (1993). Spatial Analysis of Linguistic Data with GIS Functions. *International Journal of Geographical Information Science*, 7(6), 541-560.
- Longley P A, Goodchild M F, Maguire D J, Rhind D W. (2011). *Geographic Information Systems and Science*. Hoboken, NJ : Wiley.
- Luebbering, C. R., K. N. Kolivras and S. P. Prisley. (2013). Visualizing Linguistic Diversity Through Cartography and GIS. *The Professional Geographer*, 65, 580-593.
- Luo W., Hartmann J. F., Li, J. and V. Sysamouth. (2000). GIS Mapping and Analysis of Tai Linguistic and Settlement Patterns in South China. *Geographic Information Sciences*, 6(2), 129-136.
- Maha Sila Viravong. (1959). *History of Laos*. US Joint Publications Research Service.

- Radzi, H., Jalaluddin, N. H., Ahmad, Z., Hamzah, S. N., Yusoff, Y. M., and N. Sanit. (2014). *Geo-linguistics study on lexical and phonology dialect variations in North Perak, Malaysia. Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 118, 152-158.
- Rinprom, Chalida. (1987). *Studies in Thai Dialects* [PhD. Dissertation, University of Copenhagen]. University of Copenhagen. Copenhagen. Denmark.
- Smalley, William A. (1988). *Thailand's Hierachy of Multilingualism*. *Language Sciences* 10, 2(1988), 245-261.
- Somsonge Krishnasreni. (1978). *A collection of Thai dialectal vocabulary by questionnaires* [Master's thesis, Mahidol University]. Mahidol University.
- Teerarojanarat S. and K. Tingsabadh. (2011a). *A GIS-based approach for dialect boundary studies. Dialectologia*, 6(6), 55-75.
- Teerarojanarat, S. and K. Tingsabadh. (2011b) "Using GIS for Linguistic Study: A Case of Dialect Change in the Northeastern Region of Thailand", *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 21, 362-371.]
- Teerarojanarat, S. and K. Tingsabadh. (2012, April 5-8). *Mapping Spatial Ongoing Change of Thai Dialects: A Case of Transition Area of Central Thai, Northern Thai, and Northeastern Thai* [Paper presentation]. Conference of the Asian Conference on the Arts and Humanities (ACAH) 2012, Ramada, Osaka, Japan.
- Teerarojanarat, S. and K. Tingsabadh. (2024). GIS TECHNIQUE AS AN INDISPENSABLE TOOL IN THE REAL TIME STUDY OF DIALECT CHANGE: A CASE OF THE NORTHEASTERN REGION OF THAILAND. *Dialectologia*, 32(2024), 209-233.
10.1344/DIALECTOLOGIA2023.32.9
- Tingsabadh, K., Akharawatthanakun, P., Tantinimitkul, U., Teerarojanarat, S. and O. Chinkrachangkit (2008 August 4-8). *Word Geography of Thailand* [Paper presentation]. Conference of Methods XII, the School of English, University of Leeds, UK.
- Trask, R.L. (1994). *Language Change*. Great Britain: T.J. Press
- Wang, F., Hartmann, J., Luo, W., and P. Huang. (2006). GIS-Based Spatial Analysis of Tai Place Names in Southern China: An Exploratory Study of Methodology. *Geographic Information Sciences*, 12(1), 1-9.
- Zaharani A., Jalaluddin, N. H. and Y. M. Yusoff. (2018). GIS mapping of dialect variation in north Perak. *Dialectologia*, 20, 1-20.

๖๖๖๖๖๖๖๖๖๖

ภาคผนวกที่ 1

ตารางแสดงคำศัพท์ที่พบของหน่วยอรรถใน พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2545

ตารางที่ 1.1 : คำศัพท์ที่พบของหน่วยอรรถใน พ.ศ. 2522

ตารางที่ 1.2 : คำศัพท์ที่พบของหน่วยอรรถใน พ.ศ. 2545 (คำศัพท์ที่พบของ
หน่วยอรรถเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

ตารางที่ 1.1 : คำศัพท์ที่พบของหน่วยอรรถใน พ.ศ. 2522

หมายเหตุ: คำศัพท์เหล่านี้มาจากผู้สัมภาษณ์หรือผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งใช้เป็นตัวแทนผู้บอกภาษา มิได้มีการปรับแก้แต่อย่างใด
ซึ่งอาจมีการสะกดคำแตกต่างจากภาษาราชการหรือภาษาอย่างเป็นทางการที่กำหนดตามสำนักงานราชบัณฑิตยสภา

หมวด ส่วนของร่างกาย/สิ่งทีผลิตจากคน

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
1	จมูก	จมูก ดั่ง ตะหมูก ลัง หูจ้ง ฮูดัง
2	ฟัน	ฟัน เขี้ยว แช่ว แช่ว แห้ว
3	ท้ายทอย	กะง่อน กะดัน กะหง่อน กะโด้ง กันดัน กำดัน งอน ง่อน ต้นคอ ต้นทอย ท้ายทอย หง่อน ไต้ทอย
4	ตัว	คิง คิง ดน ตัว ร่างกาย โต
5	สะดือ	ซึกะปือ ซึบือ ซึบือ สักกะปือ สายตือ สายปี สายปือ ขบซึสะปือ ซึสายปือ สิตือ ชะตือ ปือ สะตือ สิปือ สะปือ สือตือ สิปือ สือตือ
6	น่อง	ชะน่อง ขาแค้น ขาโตน คณะน่อง น่อง ปีน่อง ปี่แค้น ปลีแค้น ปีน่อง ปี่แค้น แค้น ปักแค้น หน้าแค้น บีแค้น บีแค้น บีแค้น บีแค้น เนื้อก้อนเดียว แ่ง แ่ง แ่ง แ่งน้อย
7	ตาตุ่ม	กะตุ่ม กะบายเฝ็ก ซ้อตั้น จุ่มต่อง ตะตุ่มม้อง ตาติม้อง ตาตุ่มตาตุ่มม้อง ตาตุ่มม้อง ตาปูเฝียก ตาสุ่น ตาหม้อง ตุ่มข้อง ตุ่มข้อง ตุ่มม้อง ตุ่ม ตุ่มข้อง ตุ่มข้อง ตุ่มคว้อง ตุ่มคอง ตุ่มค้อง ตุ่มค้อง ตุ่มม้อง ตุ่มม้อง ตุ่มหม้อง ตุ่มข้อง ตุ่มค้อง ตุ่มค้อง ตุ่มม้อง ตุ่มหม้อง ตุ่มโม่ง ปอมเปอะ ปอมเฝ็ก ปอมเฝ้อ สุ่มค้อง
8	หูด	กะตอด ซึกะจอด ซึกะตอด ซึหวด ซึหุด จักกะตอด ซึกะยอด ซึกะหนด ตุ่มจะกะตอด บักซึหุด ซึกะฮือโม ซึตอด ซึตะหนด บักหุด หมักกะตอด หมักซึหุด ซึตุด ซึมะหยอด หุด
9	เสลด	กะเทอะ กะเท้อ กะเหลด ซึตะเหลด ซึสะเหลด ซึเก้อ ซึกะเทอ ซึกะเด้อ ซึกะถ้อ ซึ เทอ ซึเทอะ ซึเท้อ ซึกะเทอะ ซึกะเท้อ ซึกะเท้อ ซึเหลด ซึโอ ฉะเหลด ซึกะเหลก ซึกะ เหลด ซึตะเหลก สะเหลด สึเหลด
10	ซี้ไค	ซี้ไค ซี้ไค ซี้ไค ซี้ไค ซี้ไค ซี้ไค ไค ซีกะหนีม ซี้หนีม ซี้หนีม ซี้หนีม ซี้หนีม ซี้หนีม

หมวด อาการผิดปกติของร่างกายคน

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
11	หิด	กยือ กะญือ ซึกะญือ ซึมะยึง กะทือ กันญือ ชะญือ ซึหิด คะญือ คะยือ ซึกะญือ ซึกะยือ ซึกะยือ ซึชะญือ ผิด ผิด หิด
12	(เป็น) ลมพิษ	มดมาน มดมาน มิน มุนมาน ม่นมาน ลมพิษ มินมาน มินมาน หมดมาน หมิน มิน มุดมาน มุดมาน หมิน หมุดมาน หมุ่นหมาน มุนมาน มุ่นมาน หม่นหมาน เป็นหมิน
13	แผลสด	บาด แผล แผล

หมวด พืชผักผลไม้

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
14	มะละกอ	กะเทศ บักกอ บักสูง หมักหุ้ง หมักสูง หมักฮุ้ง หมักสูง หมักกอ หมากกอ หมากหุ้ง หมากสูง หมากฮุ้ง หมากหุ้ง บักสูง บักฮุ้ง บักสูง มะกอ มะละกอ มะหุ้ง มะฮุ้ง ละกอ หม่าฮุ้ง
15	สับปะรด	ชนะัด บอนัด สัมพะรด สำบะลด สำมะรด บักชนะัด บักจนัด บักนัด สำมะลัด มะนัด หมักชนะัด มะหนด หมักนัด หมากนัด หมากชนะัด สับปะลด สับปะรด หม่านัด
16	พุทรา	พุซา พุทรา(พุตซา) กะทัน บอทัน มะกะทัน มะทัน บะซา ปะซา ะซา พิตซา บักกะทัน บักทัน มั๊กกันมัน หมักกะทัน หมักทัน หมากกะทัน หมากทัน หมากทัน หมากสีทัน หม่าทัน
17	ขนุน	ขนุน บอขนุน มิ หมักมี หมักมี หมากมิ หมากมี หมากมี บักขนุน บักมิ บักมี บักมี มะมี มะมี หม่ามี
18	ฝรั่ง	บักสีดา บักสีลา มั๊กสีลา มั๊กโก้ย สีดา หมักดา หมักสีดา หมากสีดา หม่าสีดา ะหรั่ง ะหลัง ะหลัง ฝรั่ง ะสีดา มะชีดา
19	น้อยหน่า	นุ้ยหน่า น้อยหน่า น้อยหน่า น้อยแห่น หน้อยแห่น หมักเขียบ หมักเสียบ บองหน่า หมากเขม หมากเขียบ บักเขียบ บักเสียบ มะเขย หม่าเขม เขียบ แหน่ มะเขียบ
20	มันแกว	ตะพา มันกะพา มันสะพา มันแกวโป มันแจว มันแจวตะพา มันพา มันแกว หัวมันพา หัวมันแกว มันแกวตะพา มันแกวสะพา มันแกวจีพา หัวมันแกวสะพา เอ็น โหม้นขาว มันแกวเปาะ มันแกวพา โหเอนตอย โหเอนตอย
21	มะเขือพวง	บอแค้น บะแค้น หมักแค้น หมักแค้น บักเขือพะวาย บักแค้น บัก แค้น หมักแค้น หมากเขือละคร หมากเขือแค้น มะเขียพวง มะเขือพวง มะเขือละคร หมากแค้น หมากแค้น หมากแค้น มะแค้น หมักแค้น เขือพวง เขือแค้น
22	มะระ	ชะไล บอห้อยเจ็ก บักผักสะไล บักผักไซ บักผักไซ บักไซ ผักชะไล ผักไซใหญ่ ผักไซ ผักไซน้อย ผักไซ ผักไล่ มะชะไล มะผักไห่ มะระ มะระข้าก มะระอาว มะละ มะละขึ้นก มะละมาน มะไซ มะไล่ มั๊กกะดอม หมักกะดอม หมักชะไล หมักผักสะไล หมักผักไซชม หมักผักไซ หมักผักไซ หมักผักไซ หมักฮะอ หมักไซ หมักไซ หมักไล่ หมากชะไล หมากผักไซใหญ่ หมากผักไซยา หมากผักไซ หมากผักไซ หมากผักไซ หมากผักไซ หมากสะไล หมากหักไห้ หมากหักไห้ หมากฮะอ หมากไซ หมากไล่ หมากไห้ หัวสะไล
23	ฟักทอง	บอฟัก บักฟักคำ บักฟักทอง หมักอื้อ หมักอื้ออ๋ บักอื้อ บักอื้อ บักอื้ออ๋ หมากฟัก หมากฟักทม หมากอื้อ หมากอื้อ ผักทอง ฟักทอง มะอื้อ หมากอื้อ หมากอื้อ หมากอื้อ มะอุบ หมักอื้อ หมักอื้อ หม่าอื้อ อื้อ
24	ดอกลั่นทม	กะลั่นทม จำปา จำปาขาว จำปี ดอกจำปา ดอกจำปาแดง ดอกจำปี ดอกลั่นทม ปันปา ลั่นทม ลั่นทม

หมวด สัตว์

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
25	จิ้งจก	กิงเกียม ขี้เกียน จิงจก จินจก ขี้เกียม ขี้เก้น ขี้เก้ม จิเจียม จิงจก จิกเกียม ขี้เจียม ขี้แกม ดิงจก ดินจก ขี้โก ขี้โกเจียม จาแกม ตั้งจก เกียม
26	ตุ๊กแก	กั๊บกั๊ กั๊บกั๊ ตอกแก ตั๊บกั๊ กั๊บกั๊ กั๊บกั๊ กั๊บกั๊ กั๊บกั๊ กั๊บกั๊ กั๊บกั๊ กั๊บกั๊ จั๊บกั๊ ตกแก ตักแก ตักโต ตกแก ตักแก
27	คางคก	กะตุ๋ คังคาก กะตุ๋ กังคาก กันคาก คังค้ำ คันคก คันคะ กิงคก กังคก ขี้คันคาก ขี้คันคาก คางคก คิงคก เขียดกะตุ๋ ขี้กะตุ๋ ขี้กะตุ๋ ขี้กันคาก เขียดกะตุ๋ เขียดคันคาก เขียดตะปาด ขี้กันคาก ขี้คังคาก ขี้คันคาก เขียดคันคาก แคงคก แคงคก คังคก
28	กิ้งก่า	กะปอม กะปอมก่า กะปอม ก่าปอม กิ้งก่า ขี้กะปอบ ขี้กะปอม ขี้กะปอมก่า ขี้ปอม ขี้ไก่อปอม จะก่า ปอม ปอมก่า ปอมก่า
29	ปลาช่อน	ปลาช่อน ปาช่อ ปาช่อ ปาช่อ ปาคอ ปาค่อ ปาค่อ ปาค่า ปาค้อ ปาช่อน ปาหลิ้ม
30	ปลาไหล	ปลาไหล ปาเยน ปาเยียน ปาเอน ปาไหล เย่น เหย่น เเยียน เเยียน เเยียน
31	ลูกน้ำ	กะเด้ กักแท กักแท ขี้กะแท ขี้ตะแท ขี้ทักแท ขี้ทักแท ข้องแง้ง ดักแด้ ทักแท ทักแท ลูกณง ลูกน้ำ ลูกณง หนอน หนอนณง หนอนน้ำ หนอนยง หอ ฮวก แมงกะดิก แมงกะดิกน้ำ แมงง่องแง้ง แมงง่องแง้ง แมงง่องแง้ง แมงจะหลก แมงทักแท แมงทักแท แมงน้ำ แมงทกคะเมน แมงทง่องแง้ง แมงง่องแง้ง แมงง่องแง้ง แม่น้ำ แม่หอ
32	ค่างคาว	ขี้เจีย คังคาว คิงคาว ค้างคาว นกคังคาว นกคังคาว นกคิงคาว นกค่างคาว นกแคงคาว นกแคงคาว นกแคงคาว นกแคงคาว อี้เกีย อี้เกีย อี้เจีย อี้เค้า เกีย เกียคังวิก เกียระวิก เจ เจีย เจีย เทีย เบ็ง แคงคาว บัง
33	ผีเสื้อ	กะเบ๊ยะ กะเบ๊ยะ แมงกะเบ๊ยะ แมงขี้กะเบ๊ยะ คำเบ๊ยะ ผีเส้อย ผีเส้อย แมงคำเบ๊ยะ แมงจับเจือ แมงตะเบ๊ยะ สี่เส้อย แมงกะบี๊ แมงกะเบ๊ยะ แมงบี๊ แมงปราบ แมงกะเบ๊ยะ แมงกะเบ๊ยะ แมงกำบี้ แมงภู๋ แมงสี่เส้อย แมงเกียเกีย แมงกำบี้บ้อย แมงกำเบ๊ยะ แมงกำเบ๊ยะ แม็งกะเบ๊ยะ แม็งกะเบ๊ยะ แม็งผี

หมวด ธรรมชาติ

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
34	น้ำค้าง	น้ำค้าง น้ำหมอก น้ำหมอกค้าง น้ำเหมาะ น้ำเหมาะ หมอก
35	เมฆ	ก้อนขี้ผ้า ก้อนขี้ฟ้า ขี้เมฆ ขี้เมฆ ก้อนเมฆ ขี้ผ้า ขี้ผ้า ขี้เมฆ ผ้า ฟ้า ขี้ฟ้า ขี้ฟ้า ขี้ฟ้า เมฆ เมฆหมอก

หมวด อาหาร/วัตถุดิบที่ใช้ทำอาหาร

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
36	ส้มตำ มะละกอ	ตำข้า ตำหมักสูง ตำบักส้ม ตำหมากส้ม ตำบักหุ้ง ตำบักฮุ้ง ตำบักฮุ้ง ตำหมากหุ้ง ตำหมากฮุ้ง ส้มตำละกอ ตำส้ม ตำส้มกะเตต ส้มตำ ส้มบักฮุ้ง ส้มละกอ ตำส้มบักกอ ตำส้มบักฮุ้ง ตำส้มมะกอ ส้มหมักกอ ส้มหมักสูง ส้มหมากกอ ตำส้มหมากสูง ตำส้มหมากฮุ้ง ตำมกส้ม ส้มหมากฮุ้ง ส้าหมักสูง เม่ง
37	ขนมจีน	ขนม ขนมจีน ข้าวหนมเส้น หนมจีน ขนมยาว ขนมเส้น ขนมเส้น หนมเส้น เข้าปุ้น เข้าปุ้น ข้าวปุ้น ข้าวหนม เข้าหนมเส้น

หมวด เครื่องประดับ

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
38	กำไล (มือ)	กองแขน กำไล ก่องแขน ก้องแขน ค้องแขน ระวังมือ เข้ามือ

หมวด เครื่องนุ่งห่ม

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
39	กางเกง	กงเกง กังเกง กางเกง ส่ง สั้ง สั้งขายาว กุงเกง กุงเกงหลัง ซัง สั้งหลัง หลัง โง่ง โส่ง โส้ง บักหลัง ผอม ผ้าสัง
40	ผ้าขาวม้า	คะม้า ผ้า ผ้าอาบน้ำ ผ้าอโป้ ลาม แผะมะผ้า ผ้าขอม้า ผ้าชะม้า ผ้าอโป้ ผ้าเขาม้า ผ้าแพ แผ แพขาวม้า ผ้าขาวม้า ผ้าขาม้า ผ้าขาวม้า ผ้าแพด้าม ผ้าแพตะโล่ ผ้าแพลาย แผตะโล่ แพตาล่อง แพตาโต ผ้าคือ ผ้าด้าม ผ้าตาหมอง ผ้าแพอโป้ ผ้าแพเขาม้า แพลาย แพลายผ้าโค ผ้าลาย ผ้าล้าม ผ้าแพโป้ ผ้าโป้ ผ้าโน แผอาบน้ำ แผอโป้

หมวด ของใช้

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
41	กระดุม	กระดุม กระดุ่ม บักดุ่มเสี้ย มะดิ่ง กะดุมเสี้ย กะดุ่ม กะดิ่ง มกกะดุ่ม ลูกกะดุม หนะดิ่ง กะดุ่ม กะดุ่มเสี้ย ดุม หนักกะดุม หนักกะดุ่ม หนักดิ่ง ดุมเสี้ย ดิ่ง ดุมเสี้ย หนักดิ่ง หมากกะดุม หมากดิ่ง ดุ่ม ดุ่มเสี้ย บักดุ่ม หมากดุ่มเสี้ย เม็ดกะดุม
42	ซอน	กะซอน กะบ่วง จ้อน ซ้อน ซ่อน ซ้อน บ่วง โปง
43	แก้ว	กะป่อง จอก จอกแก้ว แก้ว แก้วน้ำ แก้ว โจก โจกแก้ว
44	ไม้ขีดไฟ	กะไฟ กับขีด ลูกกับขีด ลูกกับไฟ กับแพม กับไฟ กับไฟขีด ลูกแพม ลูกไฟ ไฟขีด กับไฟ กับไฟขีด กับไม้ขีด กับไม้ไฟ ไม้ขีด ไม้ขีดไฟ ไม้ไฟ ไม้ไฟ
45	ชี้ได้ (จุดเวลาก่อ ไฟ)	กะบอง กะได้ ชี้ได้ ชี้มะญาง ชี้ยาง ชี้หึ่งได้ ชี้กะบอง ชี้กะได้ ชี้เสี้ย ชี้ได้ ชี้คะญาง ชี้ญาง ช้บอง ช้โป้ ชี้ได้ ได้
46	เสื่อ	ฉาด สาด เสี้ย เสื่อ

รายงานวิจัยเรื่อง : คลังแผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ประเทศไทย พ.ศ. 2522 และ 2545

47	ไม้กวาด	กวด ญ พอย พอย ยุงกวด ญู ไม้กวด ไม้กวาด ไม้ปัด ไม้พอย
48	กระตาด	กระตาด กะตาด เกี้ย เจี้ย
49	กรรไกร	กะไต มีดกะไต มีดญับ ตะแก ตะแกร ตะแกล่ ตะโก มีดตะโก มีดตัด มีดหญับ มีดกะตัด มีดกะแต มีดไซ
50	พัด(ค่านาม)	ฝ่าวี พัด วี แพ ใบวี ไม้พัด
51	กระจกเงา	กระจก กะจก แบ่น แวน แวน
52	จอบ	จก จอบ จอบจก บักจก หมาจก หัวจก จอบจับ จอบปะ เสียมจก โจก บะจก
53	เปล	อู่ เป เปล

หมวด ลึงก่อสร้าง

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
54	ยั้งข้าว	ญั่ง ตะเล้า ยั่ง เล้า เล้าข้าว
55	สะพานข้าม แม่น้ำ	กะพาน ขัว ขัวตะพาน ขัวสะพาน ขัวอ๋ ขัวะ ตะพาน สะพาน โข

หมวด นัkbวช

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
56	พระ	คุมา ญาดู ด้ พระ พละ พะ หม่อม สะ เจ้าหัว

หมวด คำเรียกญาติ/คำเรียก

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
57	ชายหนุ่ม	คนหนุ่ม บ่าว ผู้บ่าว หนุ่ม เด็กหนุ่ม
58	พี่สะใภ้	น้องสะใภ้ ปี่ลั้ง ป้า พี่นาง พี่สะใภ้ พี่ พี่กะไ้ พี่เก้อ พี่เอ้อย พี่ไ้ พี่ตะไ้ เอ้อยไ้
59	อาชาย	น้ำบ่าว อา อาชาย อาว
60	น้ำชาย	นำ น้ำ น้ำชาย น้ำบ่าว บ่าว อาว

หมวด คำถาม

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
61	เท่าไร	ท้อเลอ ท้อเหลอ ท้อโต ท้อโต่ ท้อโต ท้อไร ท้อไ้ ท้อไหล ปะไร ปั้นไ้ ปานไ้ ปานไ้ หลายเฮา ท้อโต เท่าเฮอร์ เท่าโต เท่าไ้ เท่าไร เท่าไ้ เท่าไหน เท่าไร เลอ เฮาเลอ
62	เมื่อไร	ญามไ้ ตอนไหน ปั้นไ้ ปั้นไ้ ปานไ้ ปานไ้ มื้อไ้ วังเหิง เมอ เมื่อเลอ เมื่อไร เมื่อไ้ เมื่อไ้ เมื่อไร เมื่อไ้ เมื่อไหน

หมวด คำบอกเวลา

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
63	พรุ่งนี้	พริกนี้ พรุกนี้ พลุกนี้ พุกนี้ พุงนี้ มื่ออื่น วันพริกนี้
64	มะรืน	ปะรืน ปะลัน มื่อฮือ มื่อหือ ปะฮือ มะรืน มะรือ มื่อฮือ มื่อฮือ วันฮือ มะลัน มีลัน เมื่อรืน เมื่อลัน
65	วันนี้	มื่อนี้ มื่อนี้ วันนี้
66	ตอนเย็น	ข้างแลง คำ ยามแลง ย่ำแลง ญาม/ยามมื่อแลง ตอนมืด ตอนเย็น ลาเย็น เย็น แลง ตอนแลง ปะลิม มื่อแลง โท้นแลง ไกลลี้คำ ยามคำ ใ้ช้คำ

หมวด คำกริยา

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
67	พูด	ปาก พูด ฟุ เว้า
68	เรียก	ฮ้อง เรียก เลียก เอ็น
69	เดิน	ญ่าง ญ้าง ย่าง ญ้าง เดิน
70	วิ่ง	วิ่ง เต้น แล่น
71	ล้วง	จก
72	นินทา	จ่มนํากัน ท้นชวน ทานชวน นินทา พูดเดิม เล่าชวน เว้าชวน เว้าขวัญ เว้าท้นชวน เว้าพัน
73	โกหก	ซี้จู้ ซี้ตัว้อ ซี้ตัวะ ซี้ตัว ซี้ตัว้อ ซี้ตัวะ ตัว ตัวะ ตัว้อ ตัว ตัว้อ ปด ซี้ปด พูดปด โกหก ซี้โต ซี้โต้อ ซี้โตะ ซี้โต้อ โต โตหก
74	(น้ำ) หก	คว่ำ คว่า ควม เพื่อด เทีย เท่ น้ำคว่ำ หก เฮีย เฮีย เพียด เฮ่
75	(ฝนตก) ปรอย ๆ	ค่อยๆ จินๆ ะลิม ริน ญอย ญ้อย ดิน ละลัน ละลิม ลิน นิดนิด น้อย ปรอย ลิน หงอย หยอย ปรอยๆ ฝนลัน อ่ำ แลง
76	โกน	กนหัว แถหัว แถ้อ แถะ แถ โกน โล้น
77	รำคาญ	นำคาญ หนหวย หวนหวย หนุหวย หมุดหมัด มุดมัด มุดมิด มุดหมัด มุนหมัด อุกอ้ง รำคาญ ลำคาญ เตียม ใจฮ้าย สุน
78	เปื้อ	ซี้เตียด ซี้เต็ด บ่อยาก หน่าย อิม เปี้ย เปื้อ เปื้อหน่าย เบ่อ เปิด เมื่อย
79	กลัว	กลัว กัว ญ่าน ญ้าน ยั่น ยาน ย่าน ยั่น หย่าน อย่าน
80	สงสาร	ดีโดน ลีโดน ลีโดน ลีโดน หลูโดน หลูตัน หลูโดน อีโดน สงสาร อีตัน ลีโดน หนูโดน หลิตน เวทนา เหละโดน เหลียโดน หลิตุน หลีโดน หลุดโดน เหลือตัน เหลือโดน เอ็นดู
81	เวียนหัว	มิน ลายตา วินหัว วิน เม้าหัว เม้าโ หวัง วิ่ง วิ่งโ เวียนหน้า วินตา วินหน้า เวียนหัว
82	เป็นเหน็บ	ชา มิน มินกินดิน เกี้ยวกินชา เกี้ยวกินดิน เจี้ยวกิน มินชา มินดิน มินดิน เจี้ยวกินดิน เปี้ยวกินดิน เปี้ยวอิน มิน หมิ่น อีเหน็บกินดิน เปี้ยวกินชา เปี้ยวกินดิน เป็นเหน็ด อีเห็บกินดิน เกี้ยว เกี้ยวกิน เสี้ยวกินดิน เหน็บกิน เหน็บชา

รายงานวิจัยเรื่อง : คลังแผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ประเทศไทย พ.ศ. 2522 และ 2545

83	เรอ	เรอ เลอ เออ เออะ เอิบ เอ้ม เอี่ยม เอื่อม
84	ก่อไฟ	ก่อไฟ จ่อไฟ ดัง ดังไฟ ดังไฟ ดังไฟ ติดไฟ สุมไฟ
85	โกรธ (ไม่พูดกัน)	ซัง ซังเดว ซาง เขียด เคียด ผิด ผิดกัน มะโท เคียดกัน เคียดใส่กัน เคียดให้กัน มิน สุน สุน โกรธ โกรธ ฮ้าย โมโห
86	แท้ง	คุ ตกลูก ลูกตก ลูก หลอดลูก หลุ หลู่ลูก หลู หลูลูก หลู่ หลู่ แท้ง

หมวด คำขยาย

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
87	อรรอย	ลำ อรรอย อล่อย แขน แขน
88	เปรี้ยว	ส้ม เปรี้ยว เปลี้ยว เปี้ยว
89	สนุก	ชอบ ชอบใจ ดี ดีใจ มวน ม่วน สนุก หม่วน โมน โหม่น
90	ขยัน	ขยัน ขะเหม็ง คนดื้อ คนหมั่น ดุ๋ ดุ ดู่ ดู่ หมั่น
91	(คน) เร็ว	ด่วน ฟ่าว ฟ่าว วิ่ง หัน เร็ว เลี้ยว ไว ไวไว
92	(คน) ใ้	กิ กีก กือ่ ง่าว ปะกิ ปากกีก ปือ เปอ ใ้

หมวด มืออาหาร

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	คำศัพท์ที่พบ
93	ข้าวมือแรก ของวัน	ข้าวกาย ข้าวข้าว เข้ากาย เข้าข้าว ข้าวมือเข้า ข้าวเข้า ข้าวเข้าข้าวข้าว เข้าเจ้า เข้าเข้า กาย มือเข้า เข้าเข้า เข้า เข้าเข้า
94	ข้าวมือที่สอง ของวัน	ข้าวกองเว็น มือสวย เข้า/ข้าวเที่ยง เข้า/ข้าวเที่ยง สวย เข้า/ข้าวกลางวัน เข้า/ข้าวกลางวัน เข้า/ข้าวเพล เข้ามือเพล เข้าเว็น เข้า/ข้าวกลางวัน เข้า/ข้าวกลางวัน เข้าแพน เที่ยง เที่ยง เข้า/ข้าวงาม เข้า/ข้าวสวย
95	ข้าวมือ สุดท้ายของ วัน	ข้าวงาม มือคำ มือแลง เข้า/ข้าวคำ เข้า/ข้าวเย็น เข้า/ข้าวเวลาเย็น เข้า/ข้าวแลง

๘๘๘๘๘๘๘๘๘๘

ตารางที่ 1.2 : คำศัพท์ที่พบของหน่วยอรรถใน พ.ศ. 2545 (เฉพาะคำศัพท์ของหน่วยอรรถที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

หมายเหตุ: คำศัพท์เหล่านี้มาจากผู้สัมภาษณ์หรือผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งใช้เป็นตัวแทนผู้บอกภาษา มิได้มีการปรับแก้แต่อย่างใด
ซึ่งอาจมีการสะกดคำแตกต่างจากภาษาราชการหรือภาษาอย่างเป็นทางการที่กำหนดตามสำนักงานราชบัณฑิตยสภา

หมวด ส่วนของร่างกาย/สิ่งทีผลิตจากคน

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ข้อมูลคำศัพท์
1	จมูก	จมูก ฮูดัง ดั่ง หมูก มูก ตะหมูก มู หูดัง ภาษาอื่น
2	ฟัน	ฟัน แช่ว เจี้ยว แห้ว/แอ้ว แช่ว ภาษาอื่น
3	ท้ายทอย	ท้ายทอย ห่งอน กะดัน ท้ายดัน ดันคอ ห่งอนต่อ ง่อน กำดัน กะห่งอน ห่งอนดัน ปอย กวนกอ ภาษาอื่น
4	ตัว	ตัว โต ตัว คิง กะโต ครุน จ๊ะ ภาษาอื่น
5	สะดือ	สะดือ ซี้ตือ สายปือ รูตือ ตือ ซี้สะปือ ซี้กะปือ สายตือ สะปือ ไล่ปือ ซี้สะตือ ซี้สายปือ ภาษาอื่น
6	น่อง	น่อง บีแซ้ง แซ้ง ปลีน่อง ขะน่อง/กะน่อง ปีน่อง สั่น่อง ภาษาอื่น
7	ตาตุ่ม	ตุ่มม้อง ตุ่มค้อง ตาตุ่ม ต่าตั้น กะตุ่ม ตาตุ่มหม้อง บอมเผือก ต่าต้อม ภาษาอื่น
8	หูด	หูด ซี้หูด ซี้กะตอด ซี้ตุด จักกะตอด ซี้ตะหนอด กะตอด ภาษาอื่น
9	เสลด	เสลด ซี้เท่อ ซี้กะเทอ ซี้เต้อ เลด ซี้เสลด ซี้โอ กะเหลด แคระ สะและ ซี้กะเทอะ กะฮาก ภาษาอื่น
10	ซี้ไค	ซี้ไค ซี้โค ซี้สะหนีม ซี้กะหลิน ซี้ชะหนีม ซี้ตะหลิน ภาษาอื่น

หมวด อาการผิดปกติของร่างกายคน

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ข้อมูลคำศัพท์
11	หิด	หิด ซี้กะญื่อ คะญื่อ หอบ หอบหิด ซี้หิด เห็ด ซี้กะยื่อ ฮัด ภาษาอื่น
12	ลมพิษ	ลมพิษ หมุ่นหม่าน ออกหมื่น มดหม่าน ผื่น หมื่น ภาษาอื่น
13	แผล	แผล บาด ฮอยมาด แผ ปะบาด อ๊ะ ซี้บาด บาดแผล ภาษาอื่น

หมวด พิษผักผลไม้

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ข้อมูลคำศัพท์
14	มะละกอ	มะละกอ มะก้วยเต็ด บักสูง ลอกอ มะหุง/บักหุง บักกอ หมากสูง ละกอ บ่าเต็ด หมากกอ ละฮ่อง มะสูง ภาษาอื่น
15	สับปะรด	สับปะรด มะชนะนัต บักนัต ย่านัต ระนัต สำมะรัด บะชะหนัต ม่านัต หมากนัต มะเนื่อ มะนัต ภาษาอื่น

รายงานวิจัยเรื่อง : คลังแผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ประเทศไทย พ.ศ. 2522 และ 2545

16	พุทรา	บักทัน หมาทัน บะตัน พุทรา มะทัน หมาทะทัน ปะชา บักทะทัน/กะทัน มะกะทัน ภาษาอื่น
17	ขนุน	ขนุน มะหนุน หมาหมี หนุน บักมี มะมี บ่าหนุน ภาษาอื่น
18	ฝรั่ง	ฝรั่ง หมากลีดา ย่าหมู มะอู๊ยะ มะปุน บักลีดา บะหมุด มะลีดา ตะแบก ภาษาอื่น
19	น้อยหน่า	น้อยหน่า บักเขียบ มะน้อยแน้ น้อยแน้น มะเขียบ หมาเขียบ บักเลียบ บักเสียบ ภาษาอื่น
20	มันแกว	หัวถั่ว หัวบ่าหวัง บังกวน มันแกว มันแก้ว หัวเอ็น มันเพา มันแกว มันสะเพา/มันตะเพา มันแก้วสำเนา มันแก้ว มันตั้ง ตะโลงแกว ภาษาอื่น
21	มะเขือพวง	มะเขือพวง มะแคว้งกุลา บักแข็ง ลูกเขือพวง เขือแวง มะแอ้ง มะแคว้ง มะแขว้ง มะเขือละคร เขือพวง บ่าแขว้ง หมาแข็ง หมาแขว้ง มะแข็ง ภาษาอื่น
22	มะระ	มะระ มะห้อย หมาผักไซ หมาพะไล มะระ มะน้อย ผักไห้ มะละ หมาผักไห้ บักไซ บักระ ผักไซ หมาไซ มะเรื้อยะ หมากะระ บักผักไล่ บักกะระ ภาษาอื่น
23	ฟักทอง	หมากอี บักอื้อ น้ำเต้า ฟักทอง มะอี มะอู๊ หมาฟัก/หมาฟัก บักอี หมาอื้อ มะอูบ ภาษาอื่น
24	ดอกลั่นทม	ดอกลั่นทม จำปาหอม ดอกหอม จุมปาลาว จำปา ดอกจำปา ดอกจำปาลาว ปากาลั่นทม ดอก จำปาขาว ปากจำไป จำปาแดง เปลี่ยนจำปา ภาษาอื่น

หมวด สัตว์

ลำดับที่	หน่วยวรรณ	ข้อมูลคำศัพท์
25	จิ้งจก	จิ้งจก ชี้เกี่ยม จักกัม จะเก้น จิกเจียม จักเกี่ยม ชี้เก้น ชี้จะเกี้ยน จิงจ็อก กี้เกี่ยม ชี้เจียม จักจิก เจ็กเจ๊ะ ภาษาอื่น
26	ตุ๊กแก	ตักโต กั๊บกั๊ กั๊บกั๊ ตักแก ตักแก เตาะแก ตีบแก กั๊บกั๊ กั๊บกั๊ กั๊บกั๊ กั๊บกั๊ ต็อกแก ภาษาอื่น
27	คางคก	ชี้คั่นคาก เขียดคั่นคาก คางคก ค้างคาก ชังคะ คางคะ ตังคก คั่นคาก/คางคาก เขียดตะปาด ชี้ กะตุ่ ตังกั๊ กุดตะ ตักกะตุ่ ภาษาอื่น
28	กิ้งก่า	กะปอม กิ้งก่า ปอมก่า กะถ้าง ชี้กะปอม ปอม ภาษาอื่น
29	ปลาช่อน	ปาก่อ ปลาช่อน ปาหลิม ปาจะลิ ปาช่อน ปาก่อ ปาช่อ ภาษาอื่น
30	ปลาไหล	ปาไหล ปาเอียน เอียน ปาเหยียน ปลาไหล ปลายาว เอียน ภาษาอื่น
31	ลูกน้ำ	แมงงองแง้ ลูกน้ำ ลูกยุง หนอนน้ำ แมงคูกคัก หนอนยุง ตักกะเตี้ย ภาษาอื่น
32	ค่างควา	ค่างควา เกีย บึงบัว เจีย ตังควา อีเจีย อีเกีย บ่างบัว บึง ภาษาอื่น
33	ผีเสื้อ	ผีเสื้อ แมงกะเบือ แมงก่าบี่ แมงกะเบี้ย แมงบี่ ก่าเบือ แมงกะบี่ ก่าเบือ แมงปาบ กะเบือ บึงปรี๊ด พลัมพลับ แมงก่าเบี้ย แมงกะเบือ ภาษาอื่น

หมวด ธรรมชาติ

ลำดับที่	หน่วยวรรณ	ข้อมูลคำศัพท์
34	น้ำค้าง	น้ำหมอก เหมย น้ำค้าง น้ำเมาะ หมอก ภาษาอื่น
35	เมฆ	เมฆ ชี้ผ้า ชี้ลม ผ้า ชี้เมฆ ชี้ผ้า ชี้เพื่อ มิก ภาษาอื่น

หมวด อาหาร/วัตถุดิบที่ใช้ทำอาหาร

ลำดับที่	หน่วยวรรณ	ข้อมูลคำศัพท์
36	ส้มตำ	ตำส้ม ส้มตำ ส้มบักสูง ตำหมากสูง ตำซ่า ตำบักสูง ส้มบักกอก ตำบักกอก โปะละห้อง ตำส้ม เยาะละฮอง ภาษาอื่น
37	ขนมจีน	ข้าวปุ้น หมมจีน หมมเส้น ขนมจีน ขนมเส้น เข้าหมมเส้น นอมประเงาะ นมโรย เข้าปุ้น ภาษา อื่น

หมวด เครื่องประดับ

ลำดับที่	หน่วยวรรณ	ข้อมูลคำศัพท์
38	กำไล	กำไล ก้องแขน ไหมล ข้อแขน ป้องแขน ข้อมือ กอง กำไล สายแขน กองโต ภาษาอื่น

หมวด เครื่องนุ่งห่ม

ลำดับที่	หน่วยวรรณ	ข้อมูลคำศัพท์
39	กางเกง	กางเกง โส้ง เต่วเต่ว ข่อ คอคอ ผ้า ส่ง ภาษาอื่น
40	ผ้าขาวม้า	ผ้าต่อง ผ้าแพ ผ้าอีโป ผ้าขะม้า ผ้าซุบ ผ้าขาวม้า ผ้าใบ ผ้าด้าม ผ้าแพอีโป แพ/แพตาหล่อง สะเป ผ้าแพด้าม แพขาวม้า ภาษาอื่น

หมวด ของใช้

ลำดับที่	หน่วยวรรณ	ข้อมูลคำศัพท์
41	กระดุม	ดุมดุม กระดุม บักดุม หมักดิง มะต้อม ลูกดุม กะดุม เม็ดดุม กระดุม กะดุม บักดุม หมากกะ ดุม/หมากกะดุม หมากดิง กะดิง เลว บักกระดุม อันดิง มะดิง ภาษาอื่น
42	ช้อน	ช้อน จ้อน บ่วง โบง กะบ่วง ส้อน ชอน ช้อน ช้อน กะบุง ภาษาอื่น
43	แก้ว	แก้ว โจก จอก จอกแก้ว โจกแก้ว ภาษาอื่น
44	ไม้ขีดไฟ	ไม้ขีดไฟ กับไฟ ไม้ขีด เหล็กขีด เหล็กไฟ ขีดไฟ กับขีด แปน ไม้ไฟ จังขีด กับแพม ตะเพลิง ภาษาอื่น
45	ขี้ไต้	ขี้กะบอง กะไต้ ขี้ยาง ขี้เตา ขี้ไต้ ไต้ไต้ได้ ขี้กะไต้ ขี้ตัก ตะบอง กะบวง ภาษาอื่น
46	เสื่อ	สาด เสื่อ เสี่ย ภาษาอื่น
47	ไม้กวาด	ไม้กวาด ฟอย ไม้ญ ไม้พาด ไม้ฟอย ไม้คันฟอย ไม้ปัด ยู ภาษาอื่น
48	กระดาด	กะดาด ดาด กระดาด เกี้ย เจ้ เจี้ย เกี้ยกะดาด กระดา กระเดี้ยะ เจ้กะดาด ภาษาอื่น
49	กรรไกร	มิดเซี่ย มิดตัด มิดญับ กะไต ตะโก ไกร ไตร กะไกร กรรไกร มิดตะโก มิดกะตัด กันไทร ภาษา อื่น
50	พัด	พัด วิ พะเล็ด เบาะ พัดวิ ภาษาอื่น
51	กระจก	กะจก แวน จ็อก กระจกเงา กระจก กระเงาะ กะจ็อก แวนแญงเงา ภาษาอื่น
52	จอบ	จอบ บักจก ขอบก กระจอบ บักกระจก จา/จาแวะ เสียมบก จก เสียมจก หมากจก/หมาก จอบ หนองจก จะนีกาบ กะจก ภาษาอื่น

รายงานวิจัยเรื่อง : คลังแผนที่แสดงการแปรของคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ประเทศไทย พ.ศ. 2522 และ 2545

53	เปล	เปล อู่ ภาษาอื่น
----	-----	------------------

หมวด ลึงก่อสร้าง

ลำดับที่	หน่วยวรรณ	ข้อมูลคำศัพท์
54	ยั้งข้าว	เรือนข้าว ลอมข้าว หลองข้าว เล้าข้าว ฉางข้าว ยั้งข้าว ยั้ง เล้า เสวียน สางข้าว ยั้งสะเลา หลาว ภาษาอื่น
55	สะพาน	สะพาน ตะพาน โข ชั่ว พาน กะพาน สะเบียน จะเพียน ภาษาอื่น

หมวด นึกบวช

ลำดับที่	หน่วยวรรณ	ข้อมูลคำศัพท์
56	พระ	หลวงพ้อ หลวงพ้อ ตูเจ้า พระ คุบา เจ้าหัว หม่อม หลวงพี่ หลวงพี่ ภาษาอื่น

หมวด คำเรียกญาติ

ลำดับที่	หน่วยวรรณ	ข้อมูลคำศัพท์
57	ชายหนุ่ม	บ่าว ผู้บ่าว หนุ่ม ชายหนุ่ม คนหนุ่ม ไฉนนาย/ไฉ่บ่าว ภาษาอื่น
58	พี่สะใภ้	พี่น้อง พี่สะใภ้ พี่สะใภ้ พี่ไภ้ โส เอื้อย พี่ เอื้อยไผ่ เอื้อยไภ้ พี่เอื้อย เอื้อยไภ้ ภาษาอื่น
59	อา (น้องชาย ของพ่อ)	อาว อา น้ำ ปู บ่าว น้ำบ่าว ภาษาอื่น
60	น้า (น้องชาย ของแม่)	น้า อา สู้ น้ำบ่าว อาว จู ไป ยี ภาษาอื่น

หมวด คำถาม

ลำดับที่	หน่วยวรรณ	ข้อมูลคำศัพท์
61	เท่าไร	เท่าใด เท่าฮือ เท่าไร ทอใด เท่าใด ทอเลอ ถ่อใด ท่อใด เท่าไร ซ้มใด ท่อใด ประมาณ หลาย ปันใด ทอเลอ ภาษาอื่น
62	เมื่อไร	เมื่อใด ต่อใด ต่อหรือ เมื่อไร เมื่อใด มือเลอ/เมื่อ ตอนใด ยามใด มือใด แต่เหิง,แต่มือเหิง ต่ำ เหิง ปานใด ตะเหิง ตอนใด แต่เหิง ังนา มือเรอ เหิงปันใด มือเหิง ภาษาอื่น

หมวด คำบอกเวลา

ลำดับที่	หน่วยวรรณ	ข้อมูลคำศัพท์
63	พรุ่งนี้	พรุ่งนี้ มืออื่น วันพุก พุกนี้ ปริกนิ ภาษาอื่น
64	มะรืน	มือฮือ มะรืน วันฮือ วันขึ้น ภาษาอื่น
65	วันนี้	วันนี้ มือนี้ มือนี้ ภาษาอื่น
66	ตอนเย็น	มือแลง ตอนเย็น หวันเย็น เมื่อแลง หวันไซ้ ตอนคำ เมื่อคำ ตอนแลง หัวคำ ยามมือแลง ยาม แลง ภาษาอื่น

หมวด คำกริยา

ลำดับที่	หน่วยวรรณ	ข้อมูลคำศัพท์
67	พูด	พูด อู้ ไว้ แล่ง คุย เเยย ภาษาอื่น
68	เรียก	ฮ้อง เอ็น เรียก เียยก เฮา กะเยีย ภาษาอื่น
69	เดิน	เดิน เตี้ยว เตียว ญ่าง เดิร ฮุก เปาะ ภาษาอื่น
70	วิ่ง	ล่น วิ่ง แล่น แหล่น/แล่น รืด ป้อน ภาษาอื่น
71	ล้วง	ล้วง จก แควก ควก หลุก จกจก จุก ภาษาอื่น
72	นินทา	นินทา เว้าพั้น เล้าขวัญ เว้าพันขวัญ เว้าขวัญ พูดเดิม โยเดิม ภาษาอื่น
73	โกหก	โกหก ซี้จู้ ตัว ซี้หุก ต่อแหล ซี้ปด ปด ซี้โต๊ะ ซี้ดวะ ซี้ม้อ ซี้ตัว กังเหาะ ลอ ภาษาอื่น
74	หก	หก คว่า เฮีย บา ช่วม เหีย ขวะ เปียด เรีย เฮ้ เหาะ ภาษาอื่น
75	ปรอย ๆ	ปรอยๆ ซิจู ลิน ฝนลงดอก สุยๆ แซ็กๆ สิมๆ ฝริมๆ ฝนลงเม็ด หิมๆ โปรยๆ หยอยๆ แซะๆ พร้าๆ ฝนตกกริน/รินๆ ระรึม ปอยๆ รอยๆ ภาษาอื่น
76	โกน	โกน ชูด แถ โล้นหัว ปลง โก้น แถหัว กอร โกนหัว ภาษาอื่น
77	รำคาญ	รำคาญ หนวย ลักไล่ หมุดหมัด มุดมัด หนวย ฮอดฮาย เปื่อ ภาษาอื่น
78	เปื้อ	เปื้อ เป็ด ก้าย เียน เอียน/เอียม หน่าย เซ็ง เปีย/เปีย เปื้อ เป็ดอิม เป็ดหน่าย ซัง ภาษาอื่น
79	กลัว	กลัว ญ่าน กั่ว ขลาด คล้าย ตุง ภาษาอื่น
80	สงสาร	สงสาร เหลือโตน เอ็นดู เยอะดู ดีโตน สีโตน เวทนา หลิตน ลิโตน อีโตน/อีตัน หลูตัน ญะดู เหลือโตน ภาษาอื่น
81	เวียนหัว	เวียนหน้า วิน วินหัว เวียนหัว เม้าหัว วิงเวียน มินหัว ปวดหัว ลายตา เจ็บหัว หวัง ซือกะบาล พินหมัด วิลกะบาล วิง วินโ ภาษาอื่น
82	เป็นเหน็บ	เกี้ยวกิน เกี้ยวกินดิน มินดิน มิน ชิวซัก เป็นเหน็บ เน็บ เหน็บกินดิน เหน็บกิน เหน็บขา หมิ่น กินดิน ตะคริว ขา มินดิน มิน/มื่น ฮูล ภาษาอื่น
83	เรอ	เออะ เอี่ยม เรอ เอย กะเอ้อ เอ็บ เอี่ยม เพอ สะเออ ภาษาอื่น
84	ก่อไฟ	ก่อไฟ ดังไฟ ติดไฟ จุดไฟ จ่อไฟ สุมไฟ ด็อคเพลิง ภาษาอื่น
85	โกรธ	เกลียด โกรธ เคียด โมโห หมิ่น ฮ้าย เคื่อง เจียด ซัง ใจฮ้าย ภาษาอื่น
86	แทั้ง	แทั้ง แด้ง หลูลูก ตกลูก ตกเลือด ลูกตก ดัก ละลูก หลูลูก ภาษาอื่น

หมวด คำขยาย

ลำดับที่	หน่วยวรรณ	ข้อมูลคำศัพท์
87	อรร้อย	อรร้อย ลำ แซบ หรร้อย ภาษาอื่น
88	เปรี้ยว	เปรี้ยว ส้ม เช็ดพิน จู เยะาะ ภาษาอื่น
89	สนุก	สนุก ม่วน เหมาะะ โมน ภาษาอื่น
90	ขยัน	ขยัน ดู หมั่น ดู จ้อง ระแวง ตรอง เบ้น ภาษาอื่น
91	เร็ว	เร็ว ไว แซบ ฟ้าว/ฟาว หัน วอย โกรกกราก ลิ่น ไหว ระฮะ ภาษาอื่น
92	ไ้	กีก ปากกีก ไ้ เอ้อ บ้า เปอ กี้ กุยกือ เกอะ ภาษาอื่น

หมวด มื้ออาหาร

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ข้อมูลคำศัพท์
93	ข้าวเช้า	ข้าวเช้า ข้าวฉาย ข้าวเจ้า มื้อเช้า ข้าวเช้า ข้าวสวย บายปริก โดยกะละ เข้างาย เช่าเช้า ภาษาอื่น
94	ข้าวกลางวัน	ข้าวกลางวัน ข้าวเที่ยง ข้าวสวย ข้าวเพล ข้าวตอน ข้าวเวน ข้าวกางเวน เช่าสาย ข้าวสาย ข้าวเย็น บายทะง โดยเพล โดยตะง ข้าวฉาย เช่าเทิง ภาษาอื่น
95	ข้าวเย็น	ข้าวเย็น ข้าวแลง ข้าวคำ กินแลง บายระเจียด โดยตะบือ เช่าแลง ภาษาอื่น

๑๑๑๑๑๑๑๑๑๑